

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Luka Škoda

**Vloga zunanjih akterjev pri reševanju izraelsko-palestinskega
konflikta: primer Sveta za sodelovanje v zalivu**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2018

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Luka Škoda

Mentorica:izr. prof. dr. Petra Roter

Somentor: doc. dr. Primož Šterbenc

**Vloga zunanjih akterjev pri reševanju izraelsko-palestinskega
konflikta: primer Sveta za sodelovanje v zalivu**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2018

ZAHVALA

Iskrena hvala somentorju Primožu Šterbencu za obuditev mojega navdušenja nad bližnjevzhodno regijo. Hvala vam za vse nasvete in pripombe, ki so moje delo nadgradile, meni pa nudile novo znanje.

Mentorici Petri Roter bi se zahvalil za vso podporo med študijem, tako študijsko kot obštudijsko. Hvala vam za vse pohvale, vse graje, vse pripombe in vaš trud, ki je popestril moj čas na fakulteti. Ne nazadnje, hvala, ker ste verjeli vame!

Zahvala gre tudi mojim prijateljem, ki ste me spodbujali in upravičeno kritizirali, ko enostavno nisem imel časa. To pomanjkanje časa je včasih še najbolj občutila punca Daša. Na tem mestu ti obljubim, da bom nadoknadil zamujeno, hkrati pa bi se ti zahvalil za tvoj čas, spodbudo, skupna doživetja in neomajno podporo, ki mi jo nudiš dan na dan.

Kot zadnje bi se zahvalil še staršem. Ni besed s katerimi bi opisal vajino žrtvovanje za moj uspeh. Hvala vama, ker sta me naučila pravih vrednot. Hvala, ker sta mi vedno stala ob strani. In hvala, ker sta v meni videla najdonosnejšo investicijo. Upam, da uslugo lahko enkrat vrnem.

Zdaj se delo šele pričinja. Per aspera ad astra (Od trnja do zvezd)!

Vloga zunanjih akterjev pri reševanju izraelsko-palestinskega konflikta: primer Sveta za sodelovanje v zalivu

Zunanji akterji igrajo poglavitno vlogo pri upravljanju in reševanju konfliktov, saj s svojimi kapacitetami lahko prispevajo k reševanju vzroka konflikta in k delnemu spreminjanju ter izpolnjevanju ciljev sprtih strani. Med najbolj trdovratne konflikte uvrščamo verske in druge identitetne konflikte, saj identiteta vpliva na prepričanje posameznika in skupine o svoji vlogi oz. položaju v konfliktu. Prednost pri zaznavanju in reševanju tovrstnih konfliktov pa imajo zaradi svojega poznavanja območja in akterjev predvsem regionalne organizacije, med njimi tudi države članice Sveta za sodelovanje v zalivu (*Gulf Cooperation Council – GCC*), ki so dejavne pri upravljanju in reševanju izraelsko-palestinskega konflikta. Magistrska naloga preučuje vpliv verskega dejavnika na vlogo arabskih zalivskih držav pri reševanju konflikta od ustanovitve Izraela leta 1948 do katarske diplomatske krize leta 2017 ter posledice razmaha šiitsko-sunitskega razkola na njihovo vlogo. Kot kažejo ugotovitve, so arabske zalivske države v obdobju od leta 1948 do leta 2011 vztrajno poskušale rešiti konflikt v prid palestinskega prebivalstva, z razmahom šiitsko-sunitskega razkola med arabsko pomladjo pa je iranska grožnja zasenčila reševanje izraelsko-palestinskega konflikta. Zunanji akterji, predvsem regionalne organizacije, so torej občutljive na mednarodno in regionalno dogajanje ter morebitne spremembe dinamike konflikta. Slednje posledično vpliva na vlogo zunanjih akterjev pri reševanju konfliktov, ki se v luči sprememb strukturnega okolja iz pozitivne lahko prelevi v negativno.

Ključne besede: reševanje konfliktov, zunanji akterji, izraelsko-palestinski konflikt, GCC, šiitsko-sunitski razkol.

The role of external actors in managing the Israeli-Palestinian conflict: the case of the Gulf Cooperation Council

External actors play a key role in conflict management and resolution, as they can contribute to resolving the cause of the conflict and partially changing or meeting the goals of the conflicting parties. Among the most persistent conflicts are religious and other identity conflicts, since identity influences the belief of an individual and a group about their role in the conflict. Due to their knowledge of the region and actors, the advantage in detecting and resolving such conflicts lies particularly with regional organizations, including the Gulf Cooperation Council (GCC) member states, which are actively engaged in the management and resolution of the Israeli-Palestinian conflict. The master's thesis examines the influence of the religious factor on the role of the Arab Gulf states in resolving the Israeli-Palestinian conflict since the founding of Israel in 1948 up until the Qatar diplomatic crisis in 2017, and the consequences of the intensification of the Shiite-Sunni divide on their role. In the period between 1948 and 201 the Arab Gulf states persistently sought to resolve the conflict in favor of the Palestinian population; however, with the intensification of the Shiite-Sunni divide during the Arab Spring, the Iranian threat overshadowed the resolution of the Israeli-Palestinian conflict. External actors, especially regional organizations, are therefore sensitive to international and regional developments, as well as possible changes in the dynamics of the conflict. The latter consequently influences the role of external actors in managing and resolving conflicts, which can change from positive to negative, in the light of changes to the structural environment.

Key words: conflict resolution, external actors, Israeli-Palestinian conflict, GCC, Shiite-Sunni divide.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	8
1.1	Opredelitev problema	8
1.2	Teza	10
1.3	Struktura in metodologija magistrskega dela	11
2	KONCEPTUALIZACIJA KONFLIKTOV IN VPLIV VERSKEGA DEJAVNIKA NA UPRAVLJANJE TER REŠEVANJE KONFLIKTOV	15
2.1	Dejavniki vpliva na konflikte	15
2.2	Vloga religije konfliktih	19
2.2.1	Teoretski pristop.....	19
2.2.2	Upravljanje in reševanje verskih in drugih identitetnih konfliktov.....	21
2.3	Regionalizem in vloga regionalnih organizacij v konfliktih	24
2.4	Sklep.....	26
3	VLOGA ARABSKIH ZALIVSKIH DRŽAV PRI UPRAVLJANJU IN REŠEVANJU IZRAELSKO-PALESTINSKEGA KONFLITKA DO LETA 2011	28
3.1	Kontradikcija in oblikovanje odnosa zalivskih držav do konflikta	28
3.1.1	Ustanovitev Izraela in prve vojne.....	28
3.1.2	Zunanje-politične spremembe zalivskih držav po šestdnevni vojni leta 1967	30
3.1.2.1	<i>Od vojne do konference v Kartumu</i>	30
3.1.2.2	<i>Izraelsko-egiptovski mir</i>	33
3.2	Arabske zalivske države in Palestinci	34
3.2.1	Palestinski begunci.....	34
3.2.2	Prva zalivska vojna in poslabšanje odnosov	36
3.2.3	Poskus oblikovanja enotne palestinske oblasti.....	38
3.2.3.1	<i>Vzpon Hamasa in njegova finančna podpora s strani zalivskih držav</i>	38
3.2.3.2	<i>Mediacija v sporu med Hamasom in Fatahom</i>	39
3.3	Konkretni poskusi upravljanja in reševanja konflikta	41
3.3.1	Arabski naftni embargo	41

3.3.2	Pobuda Fahd in Načrt iz Feza	43
3.3.3	Madridska konferenca	44
3.3.4	Arabska mirovna pobuda	47
3.4	Sklep	49
4	VPLIV IRANSKE GROŽNJE NA SPREMEMBO DINAMIKE KONFLIKTA	51
4.1	Arabska pomlad in razmah sunitsko-šiitskega konflikta	52
4.1.1	Ozadje sunitsko-šiitskega konflikta	52
4.1.2	Manifestacija konflikta med arabsko pomladjo	55
4.2	Dejavniki ogrožanja arabskih zalivskih držav	56
4.2.1	Iransko vpletanje v arabske države	56
4.2.1.1	<i>Bahrajn</i>	56
4.2.1.2	<i>Jemen</i>	59
4.2.1.3	<i>Sirija</i>	60
4.2.2	Iranska jedrska grožnja	62
4.3	Pomen Irana za zблиževanje med Izraelom in arabskimi zalivskimi državami	65
4.3.1	Krepitev izraelsko-arabskega sodelovanja	65
4.3.2	Savdsko priznanje izraelsko-egiptovskega miru	68
4.3.3	Katarska diplomatska kriza in njene posledice za Palestince	69
4.4	Sklep	73
5	NAMESTO ZAKLJUČKA: SOVRAŽNIK MOJEGA SOVRAŽNIKA JE MOJ PRIJATELJ	74
6	VIRI	80

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

EU		Evropska unija
GCC	<i>Gulf Cooperation Council</i>	Svet za sodelovanje v zalivu
IAEA	<i>International Atomic Energy Agency</i>	Mednarodna agencija za jedrsko energijo
JCPOA	<i>Joint Comprehensive Plan of Action</i>	Skupni celovit akcijski načrt
OAPEC	<i>Organisation of Arab Petroleum Exporting Countries</i>	Organizacija arabskih držav izvoznic nafte
PLO	<i>Palestine Liberation Organization</i>	Palestinska osvobodilna organizacija
ZAE		Združeni arabski emirati
ZDA		Združene države Amerike
ZN		Združeni narodi

1 UVOD

1.1 Opredelitev problema

Izraelsko-palestinski konflikt že več kot 70 let predstavlja kamen spotike, ki onemogoča prehod bližnjevzhodne regije v obdobje miru, stabilnosti in blaginje. K temu v veliki meri pripomore Izrael s svojo okupacijo Zahodnega brega, Gaze in Vzhodnega Jeruzalema ter s politiko naseljevanja in posledičnega kršenja mednarodnega prava, ki je vplivalo na množično razseljevanje arabskega prebivalstva (ZN, 2008, str. 107–108). Za arabske države v Perzijskem zalivu je konflikt od njegovega izbruha leta 1948 do vala demokratičnih sprememb v okviru arabske pomladi leta 2011 predstavljal prioriteto njihove regionalne politike, Izrael pa poglavito grožnjo, kar se sicer ni kazalo v neposrednih vojaških spopadih, temveč v denarni podpori Palestincem, naftnemu embargu podpornikom Izraela leta 1973, zavračanju pravice do obstoja Izraela, neobstoju diplomatskih odnosov ter poskusih reševanja konflikta v prid Palestincev, med katerimi je najbolj odmevna Arabska mirovna pobuda iz leta 2002 (Guzansky, 2015, str. 131–133).¹

Arabska pomlad in strmoglavljenje diktatorjev v Tuniziji, Egiptu in Libiji je močno zamajala ravnotežje moči v bližnjevzhodni regiji (Jahner, 2012, str. 45). S padcem političnih voditeljev v omenjenih državah so notranjepolitične krize zasenčile vodenje regionalne politike. Vrzel, ki so jo te države pustile za seboj, pa so zapolnile države članice Sveta za sodelovanje v zalivu (*Gulf Cooperation Council* – GCC), ki ga sestavljajo Bahrajn, Katar, Kuvajt, Oman, Savdska Arabija in Združeni arabski emirati (ZAE). Te so se posledično znašle v novem položaju vodilnih držav v arabskih zadevah ter hkrati branilcev sunitske veje islama (Ulrichsen, 2014, str. 1). Regionalne spremembe so ob tem izpostavile tudi eskalacijo napetosti med *de facto* vodilno članico GCC, Savdsko Arabijo, in Iranom (Jahner, 2012, str. 38).

Nekdanje prijateljske odnose med državama so zaradi islamske revolucije v Iranu leta 1979 in nastopom močne ideologije šiitske veje islama ter posledičnega razmaha verskega konflikta med suniti in šiiti zamenjali sovražni odnosi (Tzemprin in dr., 2015, str. 188), ki so se še

¹ Generacija 'ustanovnih očetov', ki so arabske zalivske države med letoma 1932 in 1971 pripeljali do neodvisnosti, so zoper Izrael oblikovali antagonistični odnos, k čemur so v veliki meri vplivale vojne in sovražnosti, ki so sovpadale z ustanovitvijo izraelske države (Ulrichsen, 2016, str. 3).

zaostri po padcu nekdanjega iraškega predsednika Sadama Huseina leta 2003 in šiitskim prevzemom oblasti v Iraku. Kot pojasnjuje Šterbenc (2011a, str. 259), je imel padec sunitskega Iraka obsežne posledice za t. i. 'sektaške države', tj. države, kjer obstajata vsaj dve (verski) skupini, ki se znajdeti na nasprotujočih si polih. Razkol med verskima skupinama je takrat dosegel točko preloma, saj so dogodki v Iraku šiite spodbudili k nadaljnjemu spodkopavanju sunitske oblasti v drugih arabskih državah (Abdo, 2013, str. 51).² S tem se je začel vzpon t. i. 'šiitskega polmeseca', kakor Proctor (2008, str. 30) označi države z večinskim šiitskim prebivalstvom ali znatno šiitsko manjšino.³

Z razmahom arabske pomladi so narasla sektaška trenja med Iranom in Savdsko Arabijo, ki od leta 2003 nastopa v vlogi protiuteži iranskim regionalnim težnjam in poskusom širitve njegove interesne sfere (Beydoun in Zahawi, 2016, str. 47). Posledice razkola med šiiti in suniti se kažejo v spremembi vodenja regionalne politike arabskih zalivskih držav, ki so z razmahom arabske pomladi pridobile vidnejšo vlogo ne samo kot regionalni temveč tudi kot globalni akterji. Novo pridobljena vloga pa za arabske zalivske države predstavlja tudi priložnost za njihovo dejavnejše vključevanje v reševanje izraelsko-palestinskega konflikta (Ulrichsen, 2014, str. 10). Nekdanje sovražne odnose med državami članicami GCC in Izraelom ter aktivno zavzemanje za rešitev izraelsko-palestinskega konflikta v prid Palestinecev je po pustošenju arabske pomladi zamenjala občutna otoplitev odnosov z Izraelom, saj je regionalna politična slika izpostavila skupne skrbi tako za Izrael kot arabske zalivske države (Ulrichsen, 2016, str. 6). Kot poudarja Ulrichsen (prav tam), je pri obojih prevladalo prepričanje, da Iran predstavlja temeljno zunanjo grožnjo regionalni stabilnosti.

Tovrstna otoplitev odnosov med državami članicami GCC in Izraelom je ključna za pričujočo magistrsko nalogo. Sprememba v odnosu med akterji bi namreč lahko predstavljala odmik arabskih zalivskih držav od njihovega dosedanjega podpiranja palestinskih naporov po neodvisnosti in tako imela posledice za reševanje izraelsko-palestinskega konflikta. Guzansky (2015, str. 138) meni, da kljub dejstvu, da pomanjkanje napredka v reševanju izraelsko-palestinskega konflikta negativno vpliva na odnose med državami GCC in Izraelom, te zaradi skupne grožnje Irana ohranjajo in obujajo medsebojne odnose. Države članice GCC konflikt še vedno razumejo kot faktor destabilizacije v regiji, vendar glavno varnostno grožnjo

² Slednje je bilo očitno v domnevnem iranskem sponzoriranju šiitskih upornikov v sunitsko vodenem Bahrajnu leta 2011 in v še trajajočem konfliktu v Jemnu (Jahner, 2012, str. 45).

³ Pred letom 2003 so bili tako šiiti na oblasti le v Iranu, ki je bil razumljen kot steber šiitske veje Islama, in Siriji, po ameriško vodeni invaziji leta 2003 pa so se šiiti na oblast zavihteli tudi v Iraku (Blanchard, 2009, str. 5).

predstavlja Iran (prav tam), pri tem pa arabske države v Perzijskem zalivu pozabljajo, da je izraelsko-palestinski konflikt tisto, kar združuje muslimane po celem svetu (Haghirian, 2017).

Cilj magistrske naloge je analizirati vpliv verskega dejavnika na vlogo arabskih zalivskih držav pri reševanju izraelsko-palestinskega konflikta od ustanovitve Izraela leta 1948 do katarske diplomatske krize leta 2017, pri čemer bo kot točka preloma v analizi njihove vloge služila manifestacija in politizacija sunitsko-šiitskega konflikta med izbruhom arabske pomladi leta 2011 ter posledična otoplitev odnosov med (nekaterimi) državami članicami GCC in Izraelom.

1.2 Teza

Z razmahom arabske pomladi in notranjih kriz v nekaterih severnoafriških državah so države članice GCC postale vidnejši akter v vodenju regionalne politike na Bližnjem vzhodu. Ob tem je zaradi regionalnih političnih sprememb do izraza prišel verski razkol med suniti in šiiti, ki je zaostрил odnose med Iranom in Savdsko Arabijo ter njenimi zaveznicami. Verski razkol med suniti in šiiti je ob tem spremenil dinamiko izraelsko-arabskega/palestinskega konflikta, saj so tako Izrael kot države članice GCC v Iranu videle poglavitno grožnjo regionalni varnosti in začele obujati medsebojne odnose. Kljub prevladujočim sekularnim interesom igra verski dejavnik vidno vlogo tako v izraelsko-palestinskem konfliktu kot šiitsko-sunitskem razkolu, saj vpliva na prepričanje posameznika in skupine o svoji vlogi oz. položaju v konfliktu ter pripomore k razmahu kulturnega nasilja. Reševanje verskih in drugih identitetnih konfliktov, ki veljajo za najbolj trdovratne, je tako osredotočeno tudi na odnos med sprtimi stranmi oz. na prikrit vzrok konflikta.

V magistrski nalogi bom poskušal dokazati, da se je s spremembo strukturnega okolja, tj. s krepitvijo manifestacije in politizacije šiitsko-sunitskega razkola, spremenila tudi vloga držav članic GCC pri upravljanju in reševanju izraelsko-palestinskega konflikta. V nalogi bom zatorej poskušal potrditi tezo, da **manifestacija in politizacija verskega razkola med suniti in šiiti, ki se odražata v stopnjujočem se rivalstvu med Iranom in državami članicami GCC, predvsem Savdsko Arabijo, ter njihovi otoplitvi odnosa z Izraelom, negativno vplivata na vlogo arabskih zalivskih držav pri reševanju izraelsko-palestinskega konflikta, ki je bila do razmaha arabske pomladi usmerjena v aktivno reševanje konflikta v prid palestinskega prebivalstva.** Pri analizi vloge držav članic GCC bom kot

negativni vpliv na njihovo vlogo pri reševanju konflikta razumel vsakršno zmanjšanje naporov za rešitev izraelsko-palestinskega konflikta po letu 2011, odmik od temeljnih zahtev arabskih zalivskih držav, ki so jih te nazadnje izpostavile v arabski mirovni pobudi leta 2002, in pojevanje aktivnega sodelovanja med palestinskimi in arabskimi zalivskimi predstavniki.

1.3 Struktura in metodologija magistrskega dela

Poleg uvoda in zaključka je magistrska naloga sestavljena iz treh poglavij. Cilj drugega poglavja je analizirati dejavnike vpliva na konflikte, vključno z verskim dejavnikom, in vlogo zunanjih akterjev pri njihovem upravljanju ter reševanju. Z analizo sekundarnih virov v prvem podpoglavju preučim temeljne dejavnike vpliva na konflikte, kjer kot osnova za nadaljnje raziskovanje služi triadični model konflikta norveškega sociologa Johana Galtunga (1996, str. 70). Pomembnost njegovega modela za izbrani konflikt se ne kaže le v poglobljeni strukturi konfliktnega trikotnika, ki temeljni na kontradikciji, obnašanju in odnosu med v konflikt vpetimi akterji,⁴ temveč tudi v tem, da Galtung (v Brand-Jacobsen, 2002, str. 17–18) velik pomen pripisuje vlogi kulturnega dejavnika, torej tudi verske identitete, na razmah nasilja med akterji. Galtung (1973, str. 117) v svojem pristopu prav tako ne izključuje možnost vključevanja novih akterjev v konflikt, ki posledično spremenijo dinamiko konflikta in odnos v konflikt vpetih strani. V primeru izraelsko-palestinskega konflikta je tak akter Iran.

V drugem poglavju nadalje preučujem vlogo religije v konfliktih, kjer se na podlagi analize sekundarnih virov sprva osredotočam na razlike v treh teoretskih pristopih, tj. primordialni, instrumentalni in konstruktivistični pristop, nato pa predstavim značilnosti verskih in drugih identitetnih konfliktov ter vlogo kulture in kulturne prakse pri reševanju tovrstnih konfliktov. Kadayifci-Orellana (2009, str. 270) namreč ugotavlja, da kulturni dejavniki, skupaj s političnimi, z ekonomskimi in družbenimi dejavniki, določajo, kako posameznik dojema konflikt. V izraelsko-palestinskem konfliktu in šiitsko-sunitskem razkolu med državami članicami GCC in Iranom vera, ki je sestavni del kulture (Cho, 2005, str. 99), igra vidno

⁴ Za nadaljnje branje magistrskega dela je tu potrebno razumeti, da v izraelsko-palestinskem konfliktu kot akterja ne smatramo zgolj Izraela in Palestinecev, saj je izraelsko-palestinski konflikt srž širšega izraelsko-arabskega konflikta, v katerega so vključene tudi preostale arabske države, med njimi države članice GCC. V magistrskem delu se večinoma ponavlja pojem 'izraelsko-palestinski konflikt', vendar tu mislimo tudi na širši izraelsko-arabski konflikt, saj je reševanje prvega in drugega medsebojno povezano in soodvisno. Kot akterje pri nadaljnji analizi zato štejemo tudi arabske zalivske države.

vlogo, saj nasilje, ki izbruhne zaradi kulturnih razlik, daje legitimnost ostalim vrstam nasilja (Galtung, 1990, str. 291).

Medtem ko eskalacijo napetosti med državami članicami GCC in Iranom, ki je posledica spremembe ravnotežja moči v bližnjevzhodni regiji po ameriško vodenem napadu na Irak leta 2003 in kasnejšem razmahu arabske pomladi leta 2011, najboljše pojasnijo strukturni realisti (Alikhani in Zakerian, 2016, str. 179), pa njihov pristop v preučevanem konfliktu dopolnjujejo družbeni konstruktivisti (prav tam). Ti namreč v analizo konflikta vključijo t. i. družbeno razsežnost mednarodnih odnosov in pojasnijo pomen kulturnega dejavnika v konfliktih, predvsem vere (Fierke, 2013, str. 188–189).⁵ V magistrski nalogi se zato prepletata strukturni realizem in družbeni konstruktivizem, ki s sklicevanjem na pomen strukturnega okolja in verske pripadnosti skušata doseči razumevanje odnosa med sprtimi stranmi, tako v izraelsko-palestinskem konfliktu kot tudi v šiitsko-sunitskem razkolu.

Verski in drugi identitetni konflikti so v mednarodni skupnosti postali pogostejši in intenzivnejši s koncem hladne vojne (Cho, 2005, str. 90–91), ob tem pa so vse pomembnejšo vlogo pri njihovem upravljanju in reševanju pridobile regionalne organizacije. Cilj sklepnega dela drugega poglavja je analizirati vlogo regionalnih organizacij v upravljanju in reševanju konfliktov. Z zgodovinsko analizo in analizo sekundarnih virov sprva preučim vzpon regionalizma in regionalnih organizacij po koncu hladne vojne njihovo vlogo pri upravljanju in reševanju konfliktov. Nato z analizo primarnih virov preučim pristojnosti regionalnih organizacij pri upravljanju in reševanju konfliktov, kot jih določa mednarodno pravo. Med regionalne organizacije uvrščamo tudi GCC, ki je predmet analize magistrske naloge.

Cilj tretjega poglavja magistrskega dela je analizirati vlogo arabskih zalivskih držav pri upravljanju in reševanju izraelsko-palestinskega konflikta od ustanovitve Izraela leta 1948 do razmaha arabske pomladi leta 2011,⁶ pri čemer se osredotočam na tri temeljne dejavnike konfliktnega trikotnika, tj. kontradikcija, odnos in obnašanje sprtih strani. V prvem podpoglavju na podlagi analize primarnih in sekundarnih virov ter zunanjepolitične in zgodovinske analize preučim kontradikcijo in oblikovanje odnosa držav članic GCC do

⁵ Obnašanje držav članic GCC in Irana namreč temelji na medsebojnem nezaupanju, konkurenčnosti in posledičnemu poudarku na moči in varnosti (Halliday, 2006, str. 25).

⁶ GCC se je oblikoval sicer šele leta 1981, vendar so arabske zalivske države svoj odnos do izraelsko-palestinskega konflikta oblikovale mnogo prej. Zato analize ne moremo začeti z letom nastanka te regionalne organizacije, temveč z nastankom izraelske države.

Izraela. Analizo pričujem z ustanovitvijo Izraela leta 1948 in s prvimi vojnami med Izraelom ter sosednjimi arabskimi državami, končujem pa jo s ključnimi zunanjepolitičnimi spremembami arabskih zalivskih držav po šestdnevni vojni leta 1967, tj. z vrhom Arabske lige v Kartumu leta 1967 in podpisom izraelsko-egiptovskega miru leta 1979. Medtem ko analiza ustanovitve Izraela in prvih vojn z arabskimi državami pretežno temelji na zgodovinski analizi ter analizi primarnih in sekundarnih virov, zunanjepolitične spremembe preučim na podlagi analize sekundarnih virov in zunanjepolitične analize.

V drugem podpoglavju tretjega poglavja analiziram odnos med arabskimi zalivskimi državami in Palestinci, pri čemer izpostavim pomen palestinskih beguncev v arabskih zalivskih državah za oblikovanje njihovega odnosa do Palestincev in posledice prve zalivske vojne, ki je medsebojne odnose začasno poslabšala. Kot zadnje analiziram še poskus oblikovanja enotne palestinske oblasti, tj. poskus arabske mediacije med islamističnim palestinskim gibanjem Hamas in največjo politično stranko v okviru Palestinske osvobodilne organizacije (*Palestine Liberation Organization* – PLO), tj. Fatah, kjer je bila glavna pobudnica mediacije med sprtima stranema Savdska Arabija, vanjo pa se je vključil tudi Katar.

Tretje poglavje sklenem z analizo obnašanja arabskih zalivskih držav v reševanju izraelsko-palestinskega konflikta do leta 2011, ko so z nastopom arabske pomladi in propadom obstoječih režimov v Egiptu, Libiji in Tuniziji arabske zalivske države prevzele vidnejšo vlogo v vodenju regionalne politike in s tem dejavnejšo vlogo v reševanju izraelsko-arabskega/palestinskega konflikta. Z razmahom demokratičnih zahtev v regiji je sovpadal tudi večji regionalni vpliv Irana ter posledična politizacija verske identitete na Bližnjem vzhodu, kar se kaže v razmahu šiitsko-sunitskega razkola. V podpoglavju analiziram konkretne poskuse reševanja izraelsko-palestinskega konflikta, kar v okviru triadičnega modela konflikta predstavlja obnašanje v konflikt vpetih akterjev. Izpostavljam štiri ključne primere neposrednih poskusov reševanja s strani arabskih zalivskih držav: arabski naftni embargo, pobuda Fahd in Načrt iz Feza, madridska konferenca in arabska mirovna pobuda. Analiza dejavnika obnašanja arabskih zalivskih držav temelji na analizi sekundarnih virov in zunanjepolitični analizi.

Vsi štirje poskusi reševanja konflikta sovpadajo s časovnim okvirjem od ustanovitve izraelske države leta 1948 do regionalnih sprememb leta 2011, ob tem pa so to edini poskusi reševanja konflikta, ko so bile arabske zalivske države neposredno vpete. Analiza služi očitranju vloge

držav članic GCC pri reševanju konflikta in omogoča primerjavo te vloge z obdobjem po letu 2011. Takrat sta se namreč zaradi regionalnih sprememb v bližnjevzhodni regiji okrepili manifestacija in politizacija šiitsko-sunitskega razkola, ki sicer izvira iz ameriške invazije na Irak leta 2003. Invazija na Irak je omogočila šiitski prevzem oblasti v državi in zamajala ravnotežje moči v regiji med Savdsko Arabijo in Iranom. Prekinila je večstoletni položaj med akterjema, obenem pa je omogočila njuno medsebojno zaostrovanje odnosov med arabsko pomladjo in po njej.

Cilja zadnjega (četrtega) poglavja je analizirati grožnjo, ki jo Iran predstavlja za arabske zalivske države, in posledične zunanje-politične spremembe držav članic GCC, s čimer preučim tako otoplitev odnosa med Izraelom in arabskimi zalivskimi državami kot tudi njihov odmik od reševanja izraelsko-palestinskega konflikta v prid Palestincev. V prvem podpoglavju z analizo sekundarnih virov in zgodovinsko analizo sprva preučim naravo odnosa med suniti in šiiti ter manifestacijo sektaškega konflikta med razmahom arabske pomladi leta 2011. Nadalje analiziram ključne dejavnike ogrožanja arabskih zalivskih držav: iransko vpletanje v notranje zadeve drugih arabskih držav, tj. Bahrajn, Jemen in Sirijo, ter iransko jedrsko grožnjo (Alikhani in Zakerian, 2016, str. 180–182). Podpoglavje prvenstveno temelji na analizi sekundarnih virov, v primeru iranskega jedrske grožnje pa tudi na analizi primarnih virov.

Zadnje poglavje magistrskega dela sklenem z analizo otoplitve odnosa med državami članicami GCC in Izraelom ter njene posledice za Palestince. Osredotočam se na varnostno-obrambno sodelovanje obeh akterjev v luči sprememb v okolju (širše strukture konflikta) in naraščajoče iranske grožnje, posredno savdsko premirje z Izraelom in aktualno katarsko diplomatsko krizo, ki ima posledice tako za palestinsko gibanje Hamas kot za palestinsko prebivalstvo na območju Gaze in Zahodnega brega. Sklepni del naloge temelji predvsem na analizi sekundarnih virov.

2 KONCEPTUALIZACIJA KONFLIKTOV IN VPLIV VERSKEGA DEJAVNIKA NA UPRAVLJANJE TER REŠEVANJE KONFLIKTOV

Poglavje je namenjeno očitju teoretsko-konceptualnega okvirja, ki bo ključen za nadaljno analizo vloge držav članic GCC pri reševanju izraelsko-palestinskega konflikta. Poglavje je razdeljeno na tri podpoglavja, med katerimi se prvo osredotoča na dejavnike vpliva na konflikte. Tu bo kot osnova za nadaljnje raziskovanje vloge pri reševanju konflikta služil Galtungov triadični model konflikta (1996, str. 70), ki se osredotoča na kotradikcijo, odnos in obnašanje, obenem pa Galtung (1973, str. 117) v preučevanju konfliktov dopušča možnost poglobljanja in/ali širjenja konflikta in velik pomen pripisuje vlogi kulturnega dejavnika (Brand-Jacobsen, 2002, str. 17–18). Temu primerno se nadaljnje osredotočam na vlogo veroizpovedi v konfliktih, ki je eden izmed ključnih katalizatorjev tako izraelsko-palestinskega konflikta kot tudi šiitsko-sunitskega razkola. Kot zadnje analiziram vlogo regionalnih organizacij, kamor uvrščamo tudi GCC, pri upravljanju in reševanju konfliktov. Regionalne organizacije so namreč zaradi svojih značilnosti pridobile na pomenu sočasno z razmahom verskih in drugih identitetnih konfliktov ter zaradi geografske bližine izbruha tovrstnih konfliktov postale dejavnejše pri njihovem reševanju.

2.1 Dejavniki vpliva na konflikte

Konflikti so sestavni del človeške civilizacije vse od njenega začetka. Zaradi dolgoletne zgodovine torej ni presenetljivo, da poznamo več definicij, ki so si v določenih pogledih enotne, v drugih pa ne. Butler (2009, str. 13) pravi, da družbeni konflikti nastanejo zaradi skupinskega zavedanja o različnih interesih in nezdržljivosti ciljev. Jeong (2008, str. 5) konflikt razume kot odraz tekmovalnosti med skupnostmi zaradi različnih interesov, ki vplivajo na dinamiko oz. razmerje moči med njimi. Podobno konflikt definira tudi Boulding (1962, str. 5 v Jeong, 2008, str. 5),⁷ ki izpostavi boj za moč in dobrine. Lulofs in Cahn (2000, str. 4 v Jeong, 2008, str. 6)⁸ dodata poskus vplivanja ene strani na možnosti in izbiro druge strani, kar ima posledice tako za čustva kot za obnašanje obeh strani, Kriesberg (1998 v

⁷ Boulding, K. E. (1962). *Conflict and defense: a general theory*. New York: Harper and Brothers.

⁸ Lulofs, R. S. in Dudley D. C. (2000). *Conflict: from theory to action*. Boston: Allyn and Bacon, cop.

Sandole in dr., 2009, str. 3)⁹ pa izpostavi eskalacijo konflikta, ki je lahko posledica tekmovalnosti, slabe komunikacije, sovražnih odnosov, napačnega presojanja in napačnega medsebojnega razumevanja akterjev.

Vsem definicijam je skupna opredelitev konflikta kot nezdržljivosti stališč subjektov (Jeong, 2008, str. 5). Tudi Galtung (1996) svojo definicijo konflikta utemelji na nesoglasjih in nestrinjanjih med najmanj dvema akterjema.¹⁰ Slednja vstopita v medsebojne odnose iz različnih razlogov. Prvi razlog je lahko korist, bodisi materialna bodisi nematerialna, oz. subjektivna vrednost, za katero akter meni, da jo bo povečal, drugi razlog je lahko navada in tretji prisila (Galtung, 1973, str. 23). Galtung (prav tam) razlikuje med dvema vrstama konfliktov: spor (*dispute*), kjer se najmanj dva akterja potegujeta za nek isti cilj, in dilemo (*dilemma*), kjer en akter zasleduje dva nekompatibilna cilja.¹¹ Spor ob tem zlahka privede do izbruha nasilja in naporov škodovanja drugi strani v konfliktu, kar Galtung (1996, str. 70) imenuje 'uničenje drugega' (*Other-destruction*). Delovanje akterjev v konfliktu pa utemelji na naravi interakcije, ki je lahko pozitivna, nevtralna ali negativna. V zadnjih dveh primerih govorimo o disociativni interakciji (Galtung 1973, str. 23).

Kontradikcija glede ciljev sicer ni edini element konceptualizacije konfliktov, temveč so tu pomembni še v medsebojni odnos vključeni akterji, zasledovani cilji, območje kompatibilnosti, območje nekompatibilnosti, konflikt,¹² odnos med akterjema in obnašanje (Galtung, 1996, str. 71).¹³ Predvsem zadnje tri dejavnike, tj. konflikt oz. kontradikcija (*contradiction* – C), odnos (*attitude* – A) in obnašanje (*behaviour* – B) izpostavi kot ključne za razumevanje konflikta in jih grafično prikaže v svojem konfliktnem trikotniku (*conflict triangle*) (Slika 1.1) (Brand-Jacobsen, 2002, str. 20). Odnos tu razumemo kot mišljenje in občutke ene strani do druge, med katerimi najpogosteje prevladujejo medsebojno obtoževanje, v drugem videti razlog za konflikt, občutki strahu, sovraštva in negotovosti.

⁹ Kriesberg, L. (1998). *Constructive Conflicts: From Escalation to Resolution*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield.

¹⁰ Tudi Jeong (2008, str. 9) pravi, da si v konfliktih nasproti stojita najmanj dva akterja, ki ju med sabo povezuje vsaj ena antagonistična interakcija. Slednja je posledica prizadevanj obeh akterjev, da preprečita napore drugega pri zadovoljevanju nasprotujočih se potreb.

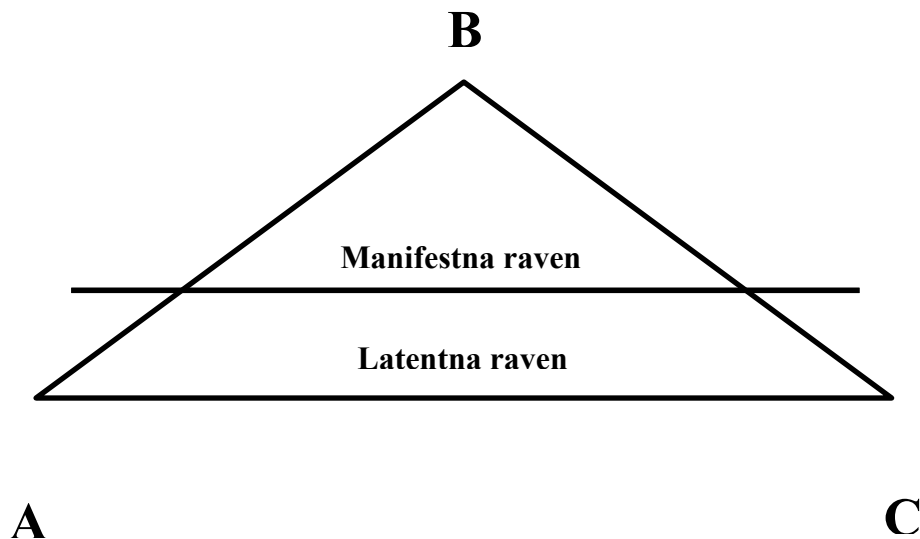
¹¹ Burton (1990) spor opredeljuje kot nestrinjanje pri upravljanju (*management*) in implementaciji politik, konflikt pa interpretira v kontekstu nasprotovanj obstoječim normam, odnosom in pravilom odločanja.

¹² Konflikt bi lahko enostavneje pojasnili kot presek območja kompatibilnosti in območja nekompatibilnosti.

¹³ Poznamo dve vrsti obnašanja, tj. konstruktivno in destruktivno obnašanje. Medtem ko prvo želi nekaj doseči oz. 'zgraditi', želi drugo nečemu škodovati. Ob tem se obe vrsti obnašanja v konfliktu lahko pojavita hkrati (Galtung, 1996, str. 71).

Obnašanje pa so odzivi sprtih strani v konfliktu, ki so pogosto nasilne narave, saj ena stran želi svoje cilje doseči s silo, vsiliti svoj pogled na konflikt in akumulirati moč (prav tam).

Slika 1.1: Galtungov triadični model konflikta

Vir: Galtung (1996, str. 70).

Za Galtunga (1996, str. 71–74) je konflikt torej kombinacija vseh treh omenjenih dejavnikov (konflikt = $A + B + C$). Ob tem pa je njegov triadični model razdeljen na dva dela: manifestno raven in latentno raven.¹⁴ Konflikt je lahko samo latenten ($A, C = 1, B = 0$), ne more biti pa samo manifesten ($A, C = 0, B = 1$). Če sta A in C zavedna, govorimo o konfliktu akterjev (*actor conflict*), če sta nezavedna, pa gre za strukturni konflikt (*structure conflict*). Galtung (1973, str. 117) prav tako ne izključuje možnosti poglobljanja (*deepening*) ali širjenja (*broadening*) konflikta. O poglobljanju govorimo v primeru, da k obstoječemu konfliktu dodamo nov konflikt, ki lahko zasenči drugega in ga potisne v ozadje. Kot primer Galtung (prav tam) navaja zažig avta in zažig hiše, kjer drugo dejanje zasenči prvo, tudi če se je zažig avta zgodil prej. Širjenje konflikta pa pomeni vključevanje novega akterja, pri čemer konflikt obstoječih akterjev z nastopom novega akterja lahko odvrne pozornost od obstoječega konflikta k novemu (prav tam).

¹⁴ Manifestna raven je očem vidna, medtem ko je latentna raven skrita.

Konflikta torej ne gre klasificirati kot nekaj statičnega temveč kot nekaj dinamičnega.¹⁵ Na dinamiko tu vplivata predvsem odnos med v konflikt vpetimi stranmi (Butler 2009, str. 13) in strukturno okolje, ki dovoljuje nastanek in obstoj neskladnosti med strankami v sporu, ki jih ti morebiti ne rešijo ustrezno (Jeong, 2008, str. 3). Strukturnemu okolju največ zaslug za izbruh konfrontacij med akterji v mednarodni skupnosti pripisujejo strukturni realisti, ki menijo, da je strukturno okolje tisto, ki države prisili v akumulacijo moči.¹⁶ V anarhičnem sistemu ne obstaja višja instanca, zato države ne morejo biti prepričane v namene drugih akterjev. Zaradi pomanjkanja varnostnega zagotovila po prepričanju strukturnih realistov ni presenetljivo, da države iščejo načine, kako povečati svojo moč in možnost preživetja ter ohraniti ozemeljsko celovitost in avtonomijo, četudi z nasiljem (Mearsheimer, 2013, str. 78).

Galtung (v Brand-Jacobsen, 2002, str. 17–18) meni, da v primeru manifestacije lahko konflikt preraste v tri oblike nasilja: neposredno nasilje (*direct violence*), strukturno nasilje (*structural violence*) ali kulturno nasilje (*cultural violence*). Neposredno nasilje se odraža predvsem v fizični obliki, z vojno kot najhujšo obliko nasilja, strukturno nasilje pa je ukoreninjeno v samem družbenem, političnem in ekonomskem sistemu, ki vlada družbam, državam in svetovni skupnosti (Brand-Jacobsen, 2002, str. 17–18).¹⁷ Medtem ko strukturni realisti s svojim pristopom pojasnijo tako prvo kot drugo obliko nasilja, pa ti nimajo razlage za kulturno nasilje. Strukturni realisti na države namreč gledajo kot na 'črne skrinjice' (Mearsheimer, 2013, str. 78) in zanemarjajo kulturne razlike med njimi.¹⁸ Prav tako malo pozornosti namenijo političnemu sistemu, saj so prepričani, da na obnašanje držav vpliva zgolj mednarodni sistem. Države naj bi bile tako v svoji osnovi enake, razlike med njimi pa naj bi nastale na podlagi uspešnosti akumulacije moči (prav tam).¹⁹

Družbeno razsežnost mednarodnih odnosov pojasnijo družbeni konstruktivisti, ki menijo, da so mednarodni akterji posledica družbenih vplivov, med katerimi sta med drugim zgodovina

¹⁵ Konflikt je izpostavljen spreminjanju (*conflict transformation*), kamor Jeong (2008, str. 36) uvršča tako večje število nasprotij kot višjo stopnjo nasilja. Negativno spreminjanje konflikta pa je velikokrat posledica tega, da konflikt dalj časa ni rešen ali pa ponovno pridobi na intenzivnosti.

¹⁶ Strukturni realisti si sicer niso enotni glede obsega moči, ki si jo mednarodni akter želi zagotoviti. Defenzivni realisti menijo, da maksimizacija moči ni pametna ideja, saj bo tovrstnega akterja mednarodni sistem kaznoval. Ofenzivni realisti pa vztrajajo, da mora država stremeti k hegemoniji. Ta naj bi bila najboljše zagotovilo za preživetje akterja (Mearsheimer, 2013, str. 78).

¹⁷ Najbolj očitni primeri strukturnega nasilja so primeri nasilja, ki ga izvajajo policija, vojska in druge državne oblasti (Galtung, 1969).

¹⁸ Za strukturne realiste odpiranje črnih skrinjic ni relevantno, še manj pa poglobljena analiza kulturnega dejavnika (Cho, 2005, str. 91).

¹⁹ Strukturni realisti menijo, da je več možnih razlogov za izbruh vojne med mednarodnimi akterji, zaradi česar je nemogoče oblikovati enostavno teorijo, ki bi izpostavila zgolj en dejavnik (Mearsheimer, 2013, str. 84).

in kultura. Ob tem še zagovarjajo, da je mednarodni sistem družbeni konstrukt, ki se oblikuje skozi interakcijo akterjev, ki so si med seboj različni (Fierke, 2013, str. 188–189). Družbeni konstruktivizem s tem predvidi akterje s kulturnimi značilnostmi ter posledično pojasni kulturno nasilje, česar strukturni realizem ni zmožen (Cho, 2005, str. 90–91). Kulturno nasilje sicer ni odvisno zgolj na kulturnih raznolikostih temveč od uporabe teh razlik za oblikovanje percepcij, ki vodijo v konfliktna dejanja.²⁰ Kljub nestrinjanju družbenih konstruktivistov in strukturnih realistov pa so oboji pomembni za razumevanje medsebojne povezanosti vseh treh oblik nasilja, ki jih pojasni Galtung (v Brand-Jacobsen, 2002, str. 17–18). Zanj je namreč kulturno nasilje vrsta nasilja, ki daje legitimnost drugim oblikam nasilja. Kot prevladujoči vzrok kulturnega nasilja izpostavi versko pripadnost, ki se prepleta z ideologijo, jezikom in etničnostjo ter privede do izključevanja posameznikov ali skupin, diskriminacije in fizičnega nasilja (Galtung, 1990, str. 291).²¹ Verska besedila, miti, besedišče in pripovedi služijo kot pobudnik nasilja in negativnih predstav o sovražniku, zaradi česar religija igra pomembno vlogo v mnogih sodobnih konfliktih (Bercovitch in Orellana, 2009, str. 177).

2.2 Vloga religije konfliktih

2.2.1 Teoretski pristop

Religijo lahko razumemo kot sestavni del identitete tistih, ki ji sledijo. Vsakršen napad na neko veroizpoved zatorej ni le napad na religijo, ampak tudi na temeljne elemente posameznikove identitete, s tem pa tudi na versko skupnost, ki ji ti posamezniki pripadajo. Tovrstni napad zato lahko sproži obrambni odziv, ki je pogosto nasilen (Fox, 2000, str. 7).²² Kulturno nasilje je torej pomembno predvsem pri razumevanju, kako skupnost ali posameznik vidijo sebe in svoj odnos do drugih (Brand-Jacobsen, 2002, str. 18). Na religijo zato večkrat gledamo kot na ključni vzrok za pojav konfliktov, tako individualnih kot družbenih na mednarodni ravni. Znanstvena stroka pa si glede vloge religije v konfliktih ni povsem enotna.

²⁰ Realizem se vedno osredotoča na tiste dejavnike, ki jih lahko empirično meri. Njegovi predstavniki ne morejo sprejeti dejstva, da za racionalnega akterja fizično preživetje ni pglavitnega pomena (Toft, 2013, str. 678).

²¹ Kulture nikakor ne moremo enačiti z nasiljem, saj na slednjega vplivajo zgolj določeni vidiki kulture (Galtung, 1996, str. 197). Nobena kultura namreč ni popolnoma črna ali popolnoma bela, popolnoma nasilna ali popolnoma miroljubna. Elementi obojega so prisotni v vseh svetovnih kulturah (Brand-Jacobsen, 2002, str. 18).

²² Posameznik si želi zagotoviti varno identiteto s sodelovanjem v skupinah. Te skupine hočejo ohraniti svojo identiteto in si zagotoviti preživetje. Skupine se tudi medsebojno primerjajo in to pripelje do medskupinskega identitetnega tekmovanja, v kateri želi vsaka skupina okrepiti svojo identiteto v primerjavi z drugimi skupinami (Šterbenc, 2011a, str. 246).

V znanstveni literaturi, ki obravnava nastanek nasilja, so se uveljavili trije pristopi: primordializem, instrumentalizem in konstruktivizem (Lake in Rothchild, 1998, str. 5–7). Zagovorniki prvega pristopa, kot so Walker Connor, Anthony D. Smith, Harold Issacs in Robert D. Kaplan, religijo obravnavajo kot globoko ukoreninjeno kulturno, psihološko in čustveno pripadnost zgodovinskim vezem in vezem s predniki (prav tam, str. 5). Za primordialiste naj bi bila religija nespremenljiva značilnost posameznika in skupnosti, verske delitve in napetosti pa naravne. Konflikt naj bi v tem primeru izviral iz same narave religije (Šterbenc, 2011a, str. 245–246).

Instrumentalisti, kot so Paul Brass, Donald Rothchild, Stephen Steinberg, Nathan Glazer in Daniel P. Moynihan, zavračajo stališča, da so razlike v verskih tradicijah resnični razlogi za politični konflikt (Lake in Rothchild, 1998, str. 5–6). Religijo razumejo kot orodje, ki ga posamezniki ali elite uporabijo za to, da bi prišli do večje, praviloma gmotne koristi (Šterbenc, 2011a, str. 247). Tudi Pipenbaher (2009, str. 4) meni, da religija sama po sebi ne more biti izvor nasilja. Ob tem pa opozarja, da je v vsaki religiji imanentna nevarnost malikovanja. V posvetnem svetu so tovrstni nevarnosti podvrženi predvsem nacionalizem, komunizem, liberalizem in druge ideologije, v religiji pa to postane očitno v trenutku, ko se nasilje nad drugimi začne opravičevati z božjo voljo (prav tam). Radikalizacija religijskih skupnosti naj bi bila tesno povezana z ekonomskim propadanjem družbe ali s kolapsom držav (Šterbenc, 2011a, str. 247). Kot poudarjata Silvestri in Mayall (2015, str. 17), lahko zaradi sovpadanja kulturnih razlik z ekonomskimi in s političnimi razlikami sovraštvo med sprtimi stranmi privede do nasilnega obračunavanja. Ljudje naj bi se v takih razmerah zatekli k iskanju alternativnega političnega reda, ki bi zadovoljil njihove potrebe (Šterbenc, 2011a, str. 247). Najbolj pogosto je obračanje k svojim verskim tradicijam. Takšne okoliščine izkoriščajo predvsem politične elite, ki stremijo k zasledovanju lastnih ciljev in interesov. Ob tem svoje politične nasprotnike označijo za sovražnike vere (prav tam).

Konstruktivisti, kot so Benedict Anderson, Rogers Brubaker, Virginia R. Dominguez in Crawford M. Young, tu zavzamejo vmesno stališče (Lake in Rothchild, 1998, str. 6–7). Sprejemajo tezo instrumentalistov, da gre pri večini sodobnih konfliktov za konflikte, ki so povezani z močjo in bogastvom, ne pa z religijo. Za razliko od instrumentalistov pa konstruktivisti poudarjajo, da je prepričevanje političnih elit uspešno zgolj v primeru, ko dejansko obstaja že neka predhodna intersubjektivna struktura, ki je religijsko generirana. Pri pozivu političnih voditeljev k nasilju naj bi tako religija igrala vidno vlogo (Šterbenc, 2011a,

str. 250–253). K razmahu konflikta po oceni konstruktivistov pripomoreta predvsem družbeni sistem in družbeni konstrukt etničnosti oz. etnične pripadnosti. Čeprav ima posameznik vpliv na svojo identiteto, ki ni prirojena, ampak je proizvod lastnega samoopredeljevanja, se ta lahko spreminja zaradi družbene interakcije in etničnih konceptov (Lake in Rothchild, 1998, str. 6).²³

2.2.2 Upravljanje in reševanje verskih in drugih identitetnih konfliktov

Reševanje konflikta Galtung (1996, str. 89) razume kot preoblikovanje ali spreminjanje konflikta (*conflict transformation*) do mere, ko so nove razmere sprejemljive za vse v konflikt vpete strani. Slednje sledi konstruktivističnemu vidiku reševanja konflikta, ki mora biti po mnenju Kriesberga (2009, str. 182) osredotočeno tako na očitno nasilje kot tudi na strukturno in kulturno nasilje. Cilj reševanja konflikta mora biti zatorej pozitiven mir (*positive peace*), ne negativen mir (*negative peace*).²⁴ Galtung (1996, str. 96) loči tri oblike spreminjanja konflikta:

- transcendenca: reševanje globljega razloga za konflikt in delno spreminjanje ter izpolnjevanje ciljev sprtih strani,
- kompromis:²⁵ sprte strani sprejmejo delno izpopolnitev svojih zastavljenih ciljev,
- umik: strani se začasno ali za stalno odpovejo svojim zastavljenim ciljem.

Pri verskih in drugih identitetnih konfliktih, ki jih Kadayifci-Orellana (2009, str. 274) označi kot najbolj trdovratne, akterji želijo poleg same kontradikcije spremeniti tudi odnos, ki v primeru eskalacije kulturnega nasilja temelji na kulturnih praksah. Zatorej je za reševanje tovrstnih konfliktov aplikativna zgolj transcendenca.²⁶ S to predpostavko reševanja konfliktov se strinja tudi Butler (2009, str. 15), ki meni, da je reševanje konflikta usmerjeno v reševanje

²³ Lake in Rothchild (1998, str. 6) tu kot primer navedeta jugoslovansko identiteto, ki se je oblikovala v času nekdanje Jugoslavije, z njenim razpadom pa so ponovno začele prevladovati identitete posameznih jugoslovanskih narodov.

²⁴ Galtung (1969, str. 183) negativen mir označi kot odsotnost neposrednega oz. direktnega nasilja, pozitiven mir, ki ga enači z družbeno pravičnostjo, pa kot odsotnost posrednega oz. strukturnega nasilja.

²⁵ Galtung (1973, str. 111) transcenco in kompromis razloži na podlagi kompatibilnosti in sprejemljivosti. O kompromisu govorimo, ko kompatibilno postane sprejemljivo, in o transcenci, ko sprejemljivo postane kompatibilno.

²⁶ Russet in Starr (1992, str. 252) menita, da je konflikt mogoče razrešiti na več načinov. Kot prvo izpostavita uporabo sile – bodisi za osvojitev bodisi za prisilno podreditev in odvrčanje. Kot druge nenasilne načine navajata kompromis, posredovanje tretje strani, poravnavo oz. arbitražo ali rzsodbo (*adjudication*). Med državami najbolj sprejet način reševanja sporov je posredovanje ali mediacija, ki pa se v skladu z Galtungovim triadičnim modelom konflikta (Galtung, 1996, str. 70) osredotoča predvsem na odnose (A) in obnašanje (B), zanemarja pa samo kontradikcijo oz. konflikt (C). Mediacija lahko v najboljšem primeru ustvari sprejemljivo okolje za nadaljevanje pogajanj, ne more pa prnesti miru (Jacobsen in Brand-Jacobsen, 2002, str. 53–55).

prikritih ali globljih (*underlying*) razlogov za njegov nastanek. Med drugim naj bi se z reševanjem konflikta spremenile osebne vrednote, kulturna praksa ter družbene in politične norme in institucije, ki konflikt vzdržujejo (prav tam).²⁷

Večina religij vsebuje neko obliko božanstva oz. dobrega in zla. Verski pripadniki pa religijske napotke interpretirajo na način, ki lahko sproži nasilje.²⁸ Z vstopom religije v konflikt ta lahko preraste iz posvetnega v kozmičnega.²⁹ Bojevanje skupina razume kot obrambo temeljne identitete in dostojanstva, poraz v boju se zdi nepredstavljen, ob tem pa se boj odvija v svetem okviru, saj prevladuje percepcija, da se ne more zmagati na človeški način. V kozmičnem spopadu pa mora obstajati tudi zlohoten demoniziran sovražnik (Juergensmeyer, 2000, str. 160–163 v Šterbenc, 2011a, str. 257).³⁰ Rapoport (1993, str. 432)³¹ nekatere elemente nasilja med verskimi skupnostmi navede kot značilnost sektaških držav, na katerih ozemlju obstaja več medsebojno izključujočih se skupin.³² Verski konflikti, kjer se za sledenje nekemu cilju navaja religijsko sporočilo, so praviloma grozljivi in težko rešljivi (prav tam, str. 446).

Identiteta torej igra ključno vlogo v konfliktih, saj vpliva na prepričanje posameznika in skupine o svoji vlogi oz. položaju v konfliktu. Pripomore k večji distinkciji na kontinuumu 'mi–oni' ter zagotavlja legitimnost za cilje, želje in dejanja skupine in njenih pripadnikov.³³ Identitete se oblikujejo v kontekstu družbenega konflikta in se tekom njegovega trajanja tudi spreminjajo (Cook-Huffman, 2009, str. 19). Napad na identiteto posameznika ali skupine spremeni naravo konflikta. Ta sprememba se lahko odraža v obnašanju določene skupine v smislu oboroženega odpora, v čustvenem odzivu skupine in v skupinski percepciji konflikta

²⁷ Tudi Jacobsen in Brand-Jacobsen (2002, str. 30) poudarjata, da je reševanje konflikta dolgotrajno delo, ki zahteva veliko mero potrpežljivosti. Za doseg cilja je namreč pomembno predhodno razumevanje konflikta in jedra spora med sprtimi stranmi (prav tam).

²⁸ Verske tradicije niso enotne in vsebujejo različne interpretacije vojne in miru. Islam ločuje med nenasilno interpretacijo, ki zavrača nasilje pod vsakim pogojem, obrambno interpretacijo, ki dovoljuje uporabo nasilja v primeru ogroženosti, in napadalno interpretacijo, ki dovoljuje uporabo nasilja zoper neislamske skupnosti, s ciljem, da te preidejo pod islamsko nadoblast (Kadayifci-Orellana, 2009, str. 269).

²⁹ Šterbenc (2011a, str. 255) pojem kozmičen uporabi, ker ta označuje primere vojskovanja, ki so večji od življenja.

³⁰ Juergensmeyer, M. (2000). *Terror in the Mind of God: The Global Rise of Religious Violence*. Berkeley, Los Angeles in London: University of California Press. V Šterbenc (2011a, str. 257).

³¹ Rapoport, David C. (1993). Comparing Militant Fundamentalists Movements and Groups. V *Fundamentalism and the State: Remaking Politics, Economies, and Militance*, ur. M. E. Marty in R. S. Appleby: 429–461. Chicago in London: The University of Chicago Press. V Šterbenc (2011a, str. 259).

³² Galtung (1996, str. 202) kot primer spopada med religijami in kulturnega nasilja navede izraelsko-palestinski konflikt. Element božanskega je viden že v t. i. označevanju ozemlja kot obljubljenega dežele Judov, *Eretz Yisrael*.

³³ Večja distinkcija na kontinuumu 'mi–oni' (Cook-Huffman, 2009, str. 20–21) posledično vpliva na reševanje konflikta, ki mora vključevati tudi reševanje identitetnih vprašanj (prav tam).

(Cook-Huffman, 2009, str. 21). Bruce (1996/2002 v Šterbenc, 2011a, str. 87–88)³⁴ tak odziv skupine opredeli kot kulturno obrambo,³⁵ kjer napad na vrednote neke skupine poveča občutek pripadnosti tej skupini in poveča možnosti upora. Konflikt med dvema različnima religijskima skupnostma tako okrepi njuno religijsko identiteto.

Kadayifci-Orellana (2009, str. 274) meni, da je pri verskih in drugih identitetnih konfliktih vzpostavitev miru odvisna od spreminjanja kulturnega nasilja v kulturni mir. Reševanje je tako osredotočeno na religijsko-kulturne simbole, vrednote, mite in predstave, ki zagovarjajo spravo in mir. Spreminjanje kulturnega nasilja, ki izvira iz vere, kot prvo zahteva poznavanje verskih identitet in tradicij, kot drugo pa sodelovanje z verskimi voditelji in drugimi akterji, katerih vključenost v konflikt temelji na verski pripadnosti (prav tam). Cho (2005, str. 99) ob tem poudari, da reševanje tovrstnih konfliktov večkrat temelji na zahodni predpostavki, da je konflikt racionalen. V mnogih kulturah pa je konflikt posledica verske pripadnosti, ki presega posameznika in njegov razum (prav tam). Ramsbotham in dr. (2011, str. 341) menijo, da reševanje verskega konflikta morebiti ni odvisno zgolj od odnosa med religijami temveč tudi od odnosa znotraj religije, kjer prevlada bodisi konstruktiven bodisi destruktiven pristop.

Tu je pomembno razlikovati med kulturo in religijo. Slednja je sestavni del kulture in obenem sistem verovanja, ki se ukvarja s pomenom obstoja in pravili obnašanja na tem svetu in v onostranstvu. Medtem ko je kultura bolj lokalna in izvira iz družbenega konsenza med člani določene skupnosti, pa religija svojo legitimnost črpa iz božjega vira (Cho, 2005, str. 99).³⁶ Religija ob tem naslavlja nekatere najbolj korenite eksistencialne probleme, kot so svoboda, neizbežnost, strah, varnost, pravilno in napačno, sveto, posvetno, saj je verska pripadnost močna komponenta kulturnih norm in vrednot. Verske tradicije oblikujejo kozmični prostor, ki je večji od skupnosti in posameznika, in nudijo simbolni jezik, skozi katerega verski pripadniki interpretirajo realnost ter iščejo tolažbo za travmatično izkušnjo (Kadayifci-Orellana, 2009, str. 267–268).

³⁴ Bruce, S. (1996/2002). *Religion in the Modern World: From Cathedrals to Cults*. Auckland etc.: Oxford University Press. V Šterbenc (2011a, str. 87–88).

³⁵ Šterbenc (2011a, str. 270–273) fenomen 'kulturne obrambe' razloži na primeru ameriško vodene intervencije v Iraku leta 2003. Pojem razlaga predvsem z verskega vidika, tj. boja med sunitsko in šiitsko vejo islamske veroizpovedi.

³⁶ Kultura je družbeni konstrukt, ki oblikuje percepcijo, odnos in obnašanje v konflikt vpetih strani. Določa kontradikcijo, konfliktno obnašanje in kulturno sprejemljive načine reševanja konfliktov. Kultura ob tem vpliva tudi na manifestacijo konflikta, ki se lahko ob prisotnosti kulturnega dejavnika popolnoma razlikuje od drugega, sicer podobnega konflikta (Cho, 2005, str. 95).

Kulturni dejavniki, skupaj s političnimi, z ekonomskimi in družbenimi dejavniki, torej določajo, kako posameznik dojema konflikt in sovražnika (Kadayifci-Orellana, 2009, str. 270). Pomena kulture in znotraj nje tudi verske pripadnosti za mednarodno reševanje konfliktov pa so se strokovnjaki začeli vse bolj zavedati šele po koncu hladne vojne, posledične fragmentacije mednarodne skupnosti in razmaha t. i. etničnih, verskih in drugih identitetnih konfliktov (Cho, 2005, str. 90–91). To je sovpadalo z razmahom institucionaliziranega regionalizma, ki je poleg geografske bližine vključenih akterjev temeljil predvsem na kulturnih in etničnih tradicijah ter ideoloških preferencah (Benko, 2000, str. 188). S koncem obdobja hladne vojne in prekinitvijo napetosti v bipolarni mednarodni skupnosti so tako pomembnejšo in ponekod celo vodilno vlogo pri upravljanju in reševanju (tovrstnih) konfliktov prevzele regionalne organizacije (Nguyen, 2002, str. 464). Temu so botrovali predvsem transnacionalni značaj konfliktov, geografska lega organizacij in demografske značilnosti etničnih, verskih ali drugih identitetnih skupin, ki so lahko prispevale k učinku 'širjenja konfliktov' (*spillover effect*) (Carment in Fischer, 2009, str. 262).

2.3 Regionalizem in vloga regionalnih organizacij v konfliktih

V času hladne vojne je bilo delovanje regionalnih organizacij predvsem v senci konflikta med tedanjima svetovnima velesilama – Zvezo sovjetskih socialističnih republik (v nadaljevanju Sovejska zveza) in Združenih držav Amerike (ZDA). Thornton (1991, str. 135) ugotavlja, da so bili takratni regionalni sistemi prežeti z vplivom ene ali druge svetovne velesile, regionalne organizacije pa so se ob tem zavzemale za utrditev tovrstnega sodelovanja s ključnimi mednarodnimi akterji, med katere lahko poleg Sovjetske zveze in ZDA štejemo tudi Kitajsko. Kot ugotavljata Russet in Starr (1992, str. 254), nobena organizacija ni bila zelo uspešna pri reševanju konfliktov med članicami različnih blokov. Medtem ko je bil ZN uspešen predvsem v konfliktih, ki niso bili povezani s hladno vojno in jih je takratna mednarodna skupnost klasificirala kot silovite spopade, pa so bile regionalne organizacije uspešnejše v reševanju konfliktov, ki niso zahtevali uporabe sile. Tudi v letih do razpada vzhodnega bloka takratne strukture, zmogljivosti in mandati regionalnih organizacij ter ZN niso zadoščali za koherentno in pravočasno odzivanje na konflikte (Carment in Fischer, 2009, str. 265–266).

Regionalne organizacije so po koncu hladne vojne svojo vlogo v upravljanju in reševanju konfliktov dodatno okrepile zaradi prevelike obremenjenosti ZN. Ta je bil namreč vključen v

številne konflikte in njihovo širjenje predvsem v državah v razvoju (Nguyen, 2002, str. 463). Mnogi so zatorej začeli zagovarjati večjo vlogo in vključenost regionalnih organizacij v procese zagotavljanja mednarodnega miru in varnosti (prav tam).³⁷ S porastom vloge regionalnih organizacij pa sovpada tudi porast regionalizma. Slednjega lahko v najširšem pomenu pojasnimo kot proces regionalne integracije, ki pa poleg geografskega povezovanja lahko privede tudi do integracije oz. poenotenja ideologije, predvsem v kontekstu političnega povezovanja (Kacowicz, 2018, str. 63). Akterji regionalne integracije, tako vlade kot prebivalstvo, so nagnjeni k ustanavljanju prostovoljnih organizacij, ki sooblikujejo splošni funkcionalni in institucionalni okvir za medsebojno sodelovanje. Ti se tako povezujejo ne samo politično, temveč tudi družbeno in ekonomsko (prav tam).

Mir in varnost predstavlja temelj vladanja tako na mednarodni kot regionalni ravni. Predvsem regionalne organizacije pa so postale relevantnejši akter na področjih razoroževanja, neširjenja jedrskega orožja, ohranjanja miru (*peacekeeping*) in boja proti terorizmu.³⁸ Regionalizem in regionalno vladanje pa nista zgolj odziv na varnostne in ekonomske potrebe, ampak gre za temeljno politično upravljanje, ki poteka v luči konflikta in sodelovanja (Kacowicz, 2008, str. 64–65). Tovrstno upravljanje s strani regionalnih organizacij sicer ni neomejeno, temveč je jasno določeno v 8. poglavju Ustanovne listine ZN ter temelji na treh predpostavkah:³⁹

1. Regionalne organizacije in drugi regionalni podsistemi imajo prednost pri zgodnjem zaznavanju konflikta in preprečevanju le-tega, kar izvira iz poznavanja zgodovine območja in akterjev, ki so vpeti v konflikt.
2. Regionalne organizacije imajo zaradi bližine konflikta največji interes po njegovem reševanju. Prav tako so člani organizacij skoraj zagotovo posredno vključeni v konflikt, predvsem zaradi posledične nestabilnosti regije, begunskega vala in drugih čezmejnih (regionalnih) posledic.

³⁷ Med bolj odmevnimi posredovanji regionalnih organizacij so doprinos Organizacije ameriških držav pri reševanju konfliktov na Haitiju in v Nikaragvi ter njena vloga pri reševanju konflikta med El Salvadorjem in Hondurasom. Organizacija afriške enotnosti je uspešno posredovala v Burundiju, Liberiji in Sierr Leone, Organizacija držav jugovzhodne Azije v Kambodži, Organizacija severnoatlantskega zavezništva (*North Atlantic Treaty Association* – NATO) pa v Zvezni republiki Jugoslaviji (Nguyen, 2002, str. 464).

³⁸ Ob tem si mednarodna skupnost ni enotna glede vloge regionalnih struktur. Mnogi namreč regionalne organizacije vidijo le kot vmesnega akterja med nacionalno in globalno ravno (Kacowicz, 2009, str. 64).

³⁹ Ustanovna listina Združenih narodov – *Charter of the United Nations*, podpisana 26. junija 1945 v San Franciscu, v veljavi od 24. oktobra 1945.

3. Nekateri v konflikt vključeni akterji le-tega rajši napotijo na regionalne organizacije kot na ZN, saj prevladuje strah, da bi izgubili nadzor nad konfliktom (Carment in Fisher, 2009, str. 268–269).

Da bi bile regionalne organizacija v svojem posredovanju v konfliktih uspešne, Nguyen (2002, str. 465) opozarja, da morajo imeti dovolj kapacitet, da izvedejo svoje mirovne načrte in vsilijo svoje odločitve v konflikt vpetim akterjem. Vsiljevanje odločitev je sicer sporno dejanje, ki ne le poseže v suverenost posameznega akterja, temveč lahko konflikt še dodatno poglobi, saj reševanje morebiti temelji na nepoznavanju konflikta. Kot poudarjata Jacobsen in Brand-Jacobsen (2002, str. 30), pa nepoznavanje lahko privede do rešitve konflikta, ki razmere umiri, vendar jih dejansko ne reši. Posledično takšen mir lahko privede do ponovnega izbruha konflikta. Kot najbolj očitne tovrstne primere reševanja konfliktov navajata Zalivsko vojno, sporazum iz Osla glede izraelsko-palestinskega konflikta in Daytonski sporazum, ki je leta 1995 končal vojno v Bosni in Hercegovini (prav tam).

Nguyen (2002, str. 466–467) ob tem izpostavi tudi finančno breme mirovnega procesa, ki ga po njegovem prepričanju morajo nositi regionalne organizacije. Izkušnje iz obdobja hladne vojne pa nakazujejo, da morajo imeti tudi podporo velesil. V nasprotnem primeru igrajo regionalne organizacije v reševanju konflikta le stransko vlogo (prav tam). Samo posredovanje regionalnih organizacij mora biti v skladu z mednarodnim pravom, diplomatskimi konvencijami in Ustanovno listino ZN. Ta določa, da morajo regionalne organizacije napeti »vse sile, da se doseže mirno reševanje lokalnih sporov s pomočjo regionalnih dogovorov ali regionalnih ustanov, preden jih predložijo VS« (Ustanovna listina ZN, 1945, čl. 52). Ob tem je seveda predpogoj, da so regionalni dogovori, regionalne organizacije in njihove dejavnosti združljive s cilji in z načeli ZN (prav tam).

2.4 Sklep

Cilj poglavja je bilo analizirati ključne dejavnike vpliva na konflikte in vlogo verskega dejavnika na upravljanje ter reševanje konfliktov. Kot kažejo ugotovitve, konflikte ne moremo klasificirati kot nekaj statičnega temveč kot nekaj dinamičnega, na kar vplivata predvsem družbena interakcija med sprtimi stranmi in strukturno okolje. Slednje pomeni, da se konflikti tekom svojega obstoja lahko spreminjajo, tj. se širijo ali poglobljajo, pri čemer se lahko spremeni tudi vloga zunanjih akterjev v njihovem upravljanju in reševanju. Zunanji

akterji so namreč občutljivi na mednarodno in regionalno dogajanje, kar velja tudi za vlogo arabskih zalivskih držav pri upravljanju in reševanju izraelsko-palestinskega konflikta. Regionalne organizacije so sicer zaradi svoje bližine in poznavanja akterjev ter okolja najbolj primerne za reševanje verskih in drugih identitetnih konfliktov, hkrati pa so močno podvržene vplivu regionalnih dogajanj. Čeprav slednje nujno ne spremeni kontradikcije med sprtimi stranmi, pa dodajanje novih akterjev oz. novih konfliktov lahko spremeni odnos in obnašanje sprtih strani.

Ugotovitve prav tako kažejo, da verski dejavnik v konfliktih vpliva na prepričanje posameznika in skupine o svoji vlogi oz. položaju v konfliktu ter daje legitimnost strukturnemu in neposrednemu nasilju. Verske identitete pa ob tem niso vnaprej določene oz. prirojene temveč so posledica družbenih interakcij in samoopredeljevanja. Reševanje verskih in drugih identitetnih konfliktov temelji predvsem na reševanju prikritih vzrokov za njihov nastanek in je usmerjeno v spreminjanje odnosa in kulturne prakse, saj verska besedila, miti, besedišče in pripovedi lahko služijo kot pobudnik nasilja in negativnih predstav o sovražniku. Kot poudarjajo družbeni konstruktivisti pa v sodobnih konfliktih prvenstveno vlogo igrajo sekularni interesi. Čeprav je vpliv verskega dejavnika na dinamiko konflikta občuten, je njegova manifestacija in politizacija tesno povezana s političnimi in ekonomskimi dejavniki.

3 VLOGA ARABSKIH ZALIVSKIH DRŽAV PRI UPRAVLJANJU IN REŠEVANJU IZRAELSKO-PALESTINSKEGA KONFLIKTA DO LETA 2011

V tem delu magistrskega dela se skladno z analizo vloge arabskih zalivskih držav pri reševanju izraelsko-palestinskega konflikta osredotočam na kontradikcijo, odnos in obnašanje arabskih zalivskih držav v izraelsko-arabskem/palestinskem konfliktu do leta 2011, ko je bližnjevzhodno regijo pretresel razmah arabske pomladi. Na ta način poskušam z zgodovinsko in zunanjepolitično analizo triadični model konflikta aplicirati na izraelsko-palestinski konflikt. Kot prvo analiziram kontradikcijo in oblikovanje odnosa arabskih zalivskih držav do Izraela, kjer se osredotočam na ustanovitev izraelske države in prve izraelsko-arabske vojne ter na zunanjepolitične spremembe arabskih zalivskih držav po šestdnevni vojni leta 1967. V drugem podpoglavju sledi analiza odnosa do Palestincev, na oblikovanje katerega so znatno pripomogli palestinski begunci, zalivska vojna (1990–1991) in poskus oblikovanja enotne palestinske oblasti s strani Savdske Arabije in Katarja. Kot zadnje sledi analiza obnašanja arabskih zalivskih držav v konfliktu, kjer izpostavim štiri konkretne poskuse upravljanja in reševanja izraelsko-palestinskega konflikta, tj. arabski naftni embargo, pobudo Fahd in Načrt iz Feza, madridsko mirovno konferenca in arabsko mirovno pobudo.

3.1 Kontradikcija in oblikovanje odnosa zalivskih držav do konflikta

3.1.1 Ustanovitev Izraela in prve vojne

Različno poimenovanje ozemlja, na katerem je izbruhnil izraelsko-palestinski konflikt priča o nasprotujočih si pogledih obeh sprtih strani, tj. Izraelcev in Arabcev, na zgodovino, sedanost in prihodnost. Medtem ko Arabci Palestino vidijo kot zemljo, ki jo je obdelovalo več generacij in si potemtakem zasluži svojo neodvisnost, Izraelci na Palestino gledajo kot na domovino, iz katere so bili pregnani (Fraser, 2008, str. 1). Zgodovinske razlike in razlike v identitetah posameznih skupnosti, ki so posledica družbenih interakcij in samoopredeljevanja, so najboljše prišle do izraza s koncem druge svetovne vojne. Osredotočenost mednarodne skupnosti se je takrat preusmerila na britansko mandatno ozemlje, ki so ga prežemale sovražnosti med Palestinci in Judi (Beinin in Hajjar, 2014, str. 4). Velika Britanija, ki ni bila uspešna pri nadzoru izbruha nasilja, je posledično preklicala mandat in za reševanje konflikta

zaposila novoustanovljen ZN, ki je dobil nalogo odločanja o prihodnosti tega ozemlja (prav tam). Naposled je Generalna skupščina ZN 29. novembra 1947 sprejela Resolucijo 181 (II),⁴⁰ ki je predvidela delitev nekdanjega mandatnega ozemlja in ustanovitev judovske in arabske države. Prva bi obsegala 56 odstotkov mandatnega ozemlja, arabski državi pa je mednarodna skupnost namenila 43 odstotkov, mesto Jeruzalem s širšo okolico bi postalo mednarodno območje oz. t. i. *corpus separatum* (prav tam).⁴¹

Na resolucijo so se ogorčeno odzvali tako Palestinci kot arabske države, ki so na zasedanju Generalne skupščine ZN glasovale proti njej in jo označile za mednarodno izdajo. Med njimi je bila tudi sedanja *de facto* vodilna članica GCC Savdska Arabija (Beinin in Hajjar, 2014, str. 5). Kmalu po sprejemu resolucije (3. decembra 1947) so med judovskim in arabskim prebivalstvom izbruhnile nasilne konfrontacije (Ghazi 1996, str. 261). Naor (2008, str. 241) te notranje boje označi kot začetno fazo prve izraelsko-arabske vojne leta 1948, ki je sprva temeljila na boju dveh entitet znotraj Palestine. Palestinske milice tedaj niso bile kos bolj izurjenim in boljše oboroženim judovskim oboroženim silam, ki so do maja 1948 zavzele vso ozemlje, ki ga je za ustanovitev judovske države predvidela Resolucija 181 (II) (Beinin in Hajjar, 2014, str. 5). Tovrstno demografsko bojevanje in širitev judovskega ozemlja, ki je ob tem temeljilo na izganjanju palestinskega prebivalstva, je potekalo vse do zaključka britanskega mandata 15. maja 1948. Dan pred tem pa je vodstvo judovske skupnosti v Palestini razglasilo ustanovitev Države Izrael (Ghazi, 1996, str. 261). Šterbenc (2011a, str. 137) tu poudarja, da je v muslimanski percepciji nastanek Izraela neločljivo povezan z obdobjem evropskega kolonializma, ko so takratne kolonialne velesile muslimane ohranjale razdeljene in šibke. Muslimani tako ustanovitev Izraela leta 1948 razumejo kot kolonialno ponižanje in sredstvo za širjenje zahodnega vpliva v arabskem svetu. Ob tem pa je Palestina pomembna predvsem, ker ima osrednjo vlogo pri nastanku in obstoju kolektivne muslimanske in arabske identitete (prav tam, str. 138).

Z ustanovitvijo Izraela je bojevanje prešlo v drugo fazo, v kateri so sosednje arabske države vojaško napadle Izrael. Med njimi so prevladovali oborožene sile Egipta, Transjordanije,⁴²

⁴⁰ Resolucija Generalne skupščine ZN 181 (II) - *UN General Assembly Resolution 181 (II)*, sprejeta 29. novembra 1948 v New Yorku.

⁴¹ Predlog ZN, ki je med drugim upošteval množično priseljevanje evropskih Judov v obdobju med obema vojnama, je predvidel povečanje dela nekdanjega britanskega mandatnega ozemlja, ki je bilo v lasti sionističnega gibanja, s sedem odstotkov nekdanjega mandatnega ozemlja na 56 odstotkov. S tem bi 42 odstotkov palestinskega prebivalstva prešlo pod nadzor in suverenost nove izraelske države (Ghazi, 1996, str. 261).

⁴² Od leta 1949 Hašemitska kraljevina Jordanija.

Sirije in Iraka (Ghazi, 1996, str. 262). Za razliko od arabskih sosed Izraela pa zalivske države niso bile neposredno vojaško vpete v bojevanje, čeprav je Savdska Arabija med vojno na konfliktno območje napotila predvsem simbolične vojaške enote (Guzansky, 2015, str. 131).⁴³ Arabske vojske v svojem boju z Izraelom niso bile uspešne, saj niso uspele osvoboditi večjega dela ozemlja izpod izraelske oblasti (Ghazi, 1996, str. 262). Vojna se je končala s podpisom premirja, po katerem je Izrael obvladoval 77 odstotkov nekdanjega mandatnega ozemlja Palestine, vključno s približno 50 odstotki ozemlja, ki ga je mednarodna skupnost predvidela za arabsko državo (Naor, 2008, str. 241).

Konec prve izraelsko-arabske vojne in prve splošne volitve v novonastali državi so bile potrditev izraelske državnosti, ki jo je januarja 1949 potrdil še takratni ameriški predsednik Harry Truman, ko je *de jure* priznal izraelsko državo. Maja istega leta je Izrael dobil svoje mesto tudi v ZN. Ravno nasprotno razmere pa gre pripisati Palestincem, ki dogodke med letoma 1948 in 1949 označujejo kot *al Nakba* oz. katastrofa (Fraser, 2008, str. 49). S koncem vojne so bili postavljeni temelji za razmah izraelsko-palestinskega in širšega izraelsko-arabskega konflikta (prav tam). Vanj so neposredno vključene tudi arabske zalivske države, ki so zaradi travmatičnih okoliščin nastanka Izraela zoper njega oblikovale antagonističen odnos (Ulrichsen, 2016, str. 3).⁴⁴

3.1.2 Zunanjepolitične spremembe zalivskih držav po šestdnevni vojni leta 1967

3.1.2.1 *Od vojne do konference v Kartumu*

Šestdnevna vojna je bila glede posledic odločilnejša kot njena predhodnica. Izrael je po njej namreč obvladoval celotno nekdanje mandatno ozemlje Palestine, vključno z deli egiptovskega in sirskega ozemlja.⁴⁵ Slednje je posledično vplivalo na ravnotežje moči v bližnjevzhodni regiji, ki se je prevesilo v prid Izraela (Fraser, 2008, str. 78). Ta je po njej vzpostavil varne meje in vojaško superiornost, zaradi svoje vse močnejše vloge, moči in občutka nepremagljivosti pa je izraelska država posledično postala manj naklonjena iskanju

⁴³ Eden izmed razlogov je tudi geografska lega zalivskih držav, saj niso v neposredni bližini izraelsko-palestinskega konflikta (Rabi in Mueller, 2017, str. 578).

⁴⁴ Zaradi antagonističnega odnosa zalivskih držav do Izraela, te niso vzpostavile diplomatskih odnosov, prav tako pa med državami ni bilo kakršnih koli drugih stikov. Kljub sovražnemu vzdušju pa zunanja politika zalivskih držav v nekaterih primerih ni temeljila zgolj na ideoloških imperativih. Tovrsten primer je državljanska vojna v Severnem Jemnu v šestdesetih letih 20. stoletja, ko sta Savdska Arabija in Izrael sodelovala pri podpori rojalistov, medtem ko je nasprotnike podpiral Egipt (Rabi in Mueller, 2017, str. 578).

⁴⁵ Izrael je po vojni prevzel nadzor nad Vzhodnim Jeruzalemom, Zahodnim bregom, Gazo, Sinajskim polotokom in Golansko planoto (Fraser, 2008, str. 84).

mirne rešitve spora (Hinnebusch in Ehteshami, 2002, str. 40). Arabske zalivske države v vojni sicer znova niso imele vidnejše vloge, vendar so njene posledice drastično vplivale na njihovo zunanjo politiko in njihov položaj v regiji. Pred vojno so namreč glavno grožnjo za zahodno usmerjeno Savdsko Arabijo in Kuvajt predstavljale prosovjetske republike in revolucionarna veja arabskega nacionalizma, katere pobudnik je bil takratni egiptovski predsednik Gamal Abdel Naser (Rabi in Mueller, 2017, str. 576).

Po vojni so se predvsem savdska sovražnost do Egipta in radikalne oblike arabskega nacionalizma preusmerile k Izraelu.⁴⁶ Kot pomemben akter se je izkazal takratni savdski kralj Fajsal, ki je glede zunanjepolitičnih ciljev svoje države na prvo mesto postavil ponovno vzpostavitev arabskega nadzora nad Vzhodnim Jeruzalemom, obenem pa se je spremenil tudi odnos do Palestine, saj je Savdska Arabija postala glavni zagovornik njihove neodvisnosti (Riedel, 2017). Egiptovski, jordanski in sirski vojaški poraz je tako zaznamoval konec razmaha arabskega nacionalizma in onemogočil Naserjevo uveljavljanje zahtev po vodilni vlogi Egipta v arabskem svetu. Ob tem pa je njihovo uničeno gospodarstvo Egipta, Jordanije in Sirije predstavljalo priložnost, da zalivske države svoje naftno bogastvo preusmerijo v varnost in regionalni vpliv (Rabi in Mueller, 2017, str. 576).⁴⁷ Zaton politične moči Egipta in začetek vzpona ostalih arabskih držav je prav tako odprl vrata novim načinom povezovanja in sodelovanja v regiji. Pred letom 1967 so namreč rivalstvo med arabskimi državami bližnjevzhodne regije, manjša verjetnost osvoboditve Palestine in prepričanje, da bodo v konflikt posegle svetovne velesile, preprečevale vzpostavljanje zavezništva zoper izraelsko državo (Hinnebusch in Ehteshami, 2002, str. 40).

Vojni leta 1967 je sledilo prelomno zasedanje Arabske lige v sudanskem Kartumu, kjer so arabske države 1. septembra sprejele enotno stališče glede Izraela. Te so se s t. i. tremi ne-ji politično zavezale, da ne bodo priznale obstoja izraelske države, da z njo ne bodo sklepale miru in da ne bodo vodile pogajanj. Na zasedanju sta bila navzoča tudi Savdska Arabija in Kuvajt, medtem ko Bahrajn, ZAE, Katar in Oman takrat še niso bili neodvisne države (Rabi in Mueller, 2017, str. 578). Z vrhom v Kartumu so arabske države deloma opustile vojaška

⁴⁶ To potrjuje tudi izjava voditelja Abu Dabija in prvega predsednika ZAE sultana Al Nahjana, ki je prevladujoč odnos zalivskih držav do Izraela povzel, ko je dejal, da je izraelska ekspanzionistična politika in rasistični načrt sionizma usmerjen proti vsem arabskim državam, predvsem tistim, ki so bogate z znatnimi zalozami naravnih virov (Ulrichsen, 2016, str. 3). Ob tem je dodal, da nobena arabska država ni varna pred nevarnostjo sionizma, z izjemo, če ta igra svojo vlogo in nosi breme zoperstavljanja judovskemu sovražniku (prav tam).

⁴⁷ Z egiptovsko izgubo položaja regionalnega hegemonu so ostale arabske države pridobile večjo vlogo pri zasledovanju svojih interesov (Hinnebusch in Ehteshami, 2002, str. 40).

sredstva in sprejele politične in diplomatske ukrepe za reševanje konflikta. Sama zunanjepolitična strategija pa je prešla od osvobajanja palestinskega ozemlja k izničenju posledic izraelske agresije (Karim, 2007, str. 40).

Na zasedanju v Kartumu so se arabske države dogovorile tudi o proizvodnji in prodaji nafte na Zahod, saj bi glavne proizvajalke, med katerimi sta bila poleg Libije tudi Savdska Arabija in Kuvajt, z zaslužkom lahko znatno podprle države, ki jih je Izrael neposredno ogrožal (Meital, 2000, str. 76).⁴⁸ Zalivske države so tako po vojni začele finančno podpirati tako palestinska ozemlja kot države, ki so bile v prvi bojni vrsti, tj. Egipt, Jordanijo, Libanon in Sirijo. Vzrok pomoči gre iskati predvsem v islamskem načelu *zakat*, kar pomeni miloščina, ki jo muslimani namenijo tistim, ki so je potrebni.⁴⁹ Ob tem pa je bil pomemben razlog tudi solidarnost s palestinskim prebivalstvom (Ulrichsen, 2014, str. 3–4).⁵⁰ S savdsko in kuvajtsko finančno podporo so zalivske države počasi prevzemale vse vidnejšo vlogo v arabskih zadevah. Predvsem Savdska Arabija je kot največja proizvajalka nafte in domovina dveh najpomembnejših verskih središč, Meke in Medine, po zatonu Egipta prevzela držo vodje muslimanskega sveta in enega izmed glavnih akterjev pri reševanju izraelsko-palestinskega konflikta (Rabi in Mueller, 2017, str. 576).⁵¹

Razlog za odločen odziv arabskih držav na vrhu v Kartumu je med drugim posledica izraelske okupacije Vzhodnega Jeruzalema, ki ga je Izrael skupaj s približno 64,5 kvadratnega kilometra Zahodnega brega *de facto* aneksiral 27. junija 1967. Okupaciji ozemlja sta sledila njegova judaizacija in izgon palestinskega prebivalstva. Mesto ima namreč močno evokativen in čustven pomen ter uživa poseben status v islamski kulturi, saj je Jeruzalem za Meko in

⁴⁸ Ta dogovor je ob tem predvidel, da bo finančna podpora vztrajala, vse dokler »ne bodo izginile poslednje sledi agresije« (Meital, 2000, str. 76).

⁴⁹ *Zakat* oz. plačevanje prispevka za dobrobit revnih predstavlja tretji steber islama. Ostali štirje stebri so izpoved vere (*šahada*), ritualna molitev (*salat*), post (*saum*) in romanje v Meko, Arafat in Mino (*hadž*) (Šterbenc, 2005, str. 50). Od muslimanov se tako zahteva, da morajo od določenih kategorij svoje zakonite lastnine plačevati prispevek revnim. Zanikanje plačila se smatra za nevernštvo, medtem ko neplačilo predstavlja hud greh (prav tam). Do prispevka naj bi bili poleg revnih in ubogih upravičeni tudi pobiralci prispevka, člani skupnosti vernikov, ki so nedavno prestopili v islam, sužnji, zadolženi, tisti, ki so na Božji poti, in popotniki (prav tam, 55). *Zakat* tako predstavlja nekakšen korekcijski mehanizem, ki določa pravico deprivilegiranih. Slednja izhaja iz islamske svete knjige Koran, in sicer iz 26. in 27. *ajata* (verza) 17. *sure* (poglavja) (Šterbenc, 2011a, str. 190).

⁵⁰ Tu so se zalivske države soočale tudi s sporno ameriško podporo Izraelu, saj je med arabskim prebivalstvom prevladovalo prepričanje, da je potrebno maščevati poraze proti Izraelu iz let 1948 in 1967. Stalna kritika izraelske države in finančna podpora državam v prvi bojni vrsti sta bili ob tem tudi potrebni gesti, s katerima so voditelji v zalivskih državah obvladovali svojo opozicijo (Rabi in Mueller, 2017, str. 579–580).

⁵¹ Ulrichsen (2014, str. 3–4) ob tem še navaja, da je od leta 1970 finančna pomoč zalivskih držav dosegla 90 odstotkov vse pomoči. V šestdesetih in sedemdesetih letih so polovico te pomoči prejeli Egipt, Jordanija, Sirija in Libanon, šele v osemdesetih letih pa se je znaten delež te pomoči preusmeril v obnovitvene projekte v Afganistanu in drugje.

Medino tretje najbolj sveto islamsko mesto, ki je bilo v zgodnjem obdobju islama prva *quibla*, tj. smer, proti kateri pripadniki islamske veroizpovedi molijo (Abu-Amr, 1995). Mesto je obenem povezano s prerokom Mohamedom, z njegovim nočnim potovanjem (*al-'Isrā' wal-Mi'rāj*) k oddaljeni mošeji (danes mošeja al Aksa) in krajem njegovega vnebohoda, kjer stoji Kupola na skali (Šterbenc, 2005, str. 94–95). Tako kupola kot mošeja Al Aksa danes tvorita 'plemenito svetišče' Haram al Šarif (prav tam).

3.1.2.2 Izraelsko-egiptovski mir

Kot pojasnujeta Hinnebusch in Ehteshami (2002, str. 41), se je z Nasserjevo smrtjo leta 1970 dokončno končalo obdobje egiptovske hegemonije, njegov naslednik Anvar Sadat pa je vse svoje napore usmeril v vrnitev Sinajskega polotoka, ki ga je država izgubila po vojni leta 1967. Cilje po ponovni pridobitvi izgubljenega ozemlja je imela tudi Sirija, kar je izkoristila Savdska Arabija in finančno podprla politike in ambicije obeh držav. Sodelovanje je preraslo v trilateralno zavezništvo, ki je za določeno obdobje nasledilo regionalno dominantnost Egipta. Oktobra 1973 sta nato Sirija in Egipt napadla Izrael, medtem ko so države članice Organizacije arabskih držav izvoznic nafte (*Organisation of Arab Petroleum Exporting Countries – OAPEC*)⁵² z uveljavitvijo naftnega embarga poskušale izsiliti intervencijo ameriške diplomacije, ob tem pa kaznovati podpornike Izraela, med njimi tudi ZDA. Kljub začetnim uspehom arabskih vojsk, ki jih je Savdska Arabija podprla tudi s svojimi vojaškimi enotami, tem ni uspelo osvoboditi okupiranih ozemelj (prav tam).

Egipt je v luči vojaškega neuspeha z Izraelom vzpostavil diplomatske odnose, kar je izzvalo ogorčenje in obsodbo arabskih držav, saj je bilo slednje v nasprotju z dogovorom iz Kartuma (Rabi in Mueller, 2017, str. 580). Egiptovski predsednik Sadat je nato leta 1978 v ameriškem Camp Davidu podpisal Okvirni sporazum o mirovni pogodbi med Egiptom in Izraelom, ki mu je sledil podpis Pogodbe o miru med Egiptom in Izraelom 26. marca 1979 v Washingtonu (Fraser, 2008, str. 124), s katero pa niso rešili izraelsko-palestinskega konflikta. Egipt je v zameno za mir in priznanje Izraela sicer ponovno prevzel nadzor nad Sinajskim polotokom (Halliday, 2005, str. 119), a so ga Savdska Arabija in ostale arabske države posledično izključile iz Arabske lige in z njim prekinile diplomatske stike (Hinnebusch in Ehteshami, 2002, str. 43). Redka izjema je bil Oman, ki je celo podprl napore egiptovskega predsednika

⁵² Države članice OAPEC so Alžirija, Bahrajn, Egipt, Irak, Kuvajt, Libija, Katar, Savdska Arabija, Sirija, ZAE in Tunizija (OAPEC, b. d.).

Sadata za doseganje miru in kasnejši mirovni sporazum (Ulrichsen, 2016, str. 3).⁵³ Ob tem je bližnjevzhodno regijo pretresla še islamska revolucija v Iranu. Ta je po njej prevzel vlogo ključnega podpornika palestinskega upora (Rabi in Mueller, 2017, str. 580).

3.2 Arabske zalivske države in Palestinci

3.2.1 Palestinski begunci

Geografsko arabske zalivske države niso bile blizu izraelsko-palestinskemu konfliktu, so pa z njim postale neposredno povezane predvsem zaradi palestinskih beguncev, ki so zaradi izraelskega izganjanja in strahu pred vojno pribežali tudi na arabski polotok (Rabi in Mueller, 2017, str. 578). V arabske zalivske države je sicer pribežal le manjši del palestinskih beguncev, večina jih je namreč pribežala v (Trans)Jordanijo, Sirijo in Libanon (ZN, 2008, str. 97).⁵⁴ Arabsko priseljevanje v Perzijski zaliv, kjer so dotlej prevladovali predvsem prišleki z indijske podceline, se je znatno povečalo že nemudoma po koncu druge svetovne vojne (Chalcraft, 2012, str. 68), največji val beguncev, večinoma palestinskih, pa se je nad arabske zalivske države zgrnil med letoma 1947 in 1949. Ti so v njih zapolnili predvsem primanjkljaj izkušene delovne sile, saj so imeli Palestinci poleg ustrezne izobrazbe tudi profesionalne veščine, ki so jih vse bolj rastoča gospodarstva arabskih zalivskih držav nujno potrebovala (Ulrichsen, 2014, str. 2).⁵⁵

Beinin in Hajjar (2014, str. 5) zatrjujeta, da je med letoma 1947 in 1949 nekdanje britansko mandatno ozemlje zapustilo več kot 700.000 Palestincev. Ob tem poudarjata, da je številka vključno z odgovornostjo za množičen izgon muslimanskega prebivalstva predmet spora tako v znanstveni stroki kot med političnimi akterji. Medtem ko Palestinci vztrajajo, da je izgon posledica izraelskih politik, je uradno stališče Izraela, da so Palestinci zbežali v skladu z navodili arabskih političnih in vojaških voditeljev. Pri tem tudi kritični izraelski zgodovinarji,⁵⁶ ki so preučili izraelske arhive, vztrajajo, da je večina Palestincev svoje domove zapustila zaradi načrtnega in sistematičnega etničnega čiščenja palestinskega

⁵³ Omanu vključevanje v izraelsko-palestinski konflikt ni bilo v interesu. Tedanji sultan Kabos se je tako izognil neposrednemu vmešavanju v konflikt, ob tem pa je tudi po izraelsko-egiptovskem miru z Egiptom ohranil dobre odnose in zagovarjal njegovo ponovno vključitev v Arabsko ligo (Rabi in Mueller, 2017, str. 580).

⁵⁴ Območji Zahodnega brega in Gaze sta bili takrat pod nadzorom Transjordanije oz. Egipta (ZN, 2008, str. 97).

⁵⁵ Ta primanjkljaj delovne sile je prišel najboljše do izraza v izobraževalnem in zdravstvenem sektorju, kjer so arabske zalivske države želele z izkušeno delovno silo doseči modernizacijo (Ulrichsen, 2014, str. 2).

⁵⁶ Med njimi Avi Shlaim, Ilan Pappé in pokojni Simha Flapan.

prebivalstva s strani vojaških enot judovske skupnosti (do 14. maja 1948) oz. vojaških enot Izraela s pomočjo judovskih paravojaških enot (Šterbenc, 2011b, str. 305).

Primer tovrstnega sistematičnega izгона palestinskega prebivalstva je t. i. Načrt Dalet (Šterbenc, 2011b, str. 305), na podlagi katerega je sionistični vojaški vrh aprila in v začetku maja 1948 izvedel več vojaških operacij, katerih cilj je bilo uničenje palestinske arabske skupnosti ter izgon Palestincev (Khalidi, 1988, str. 8). Allen (1974, str. 392) tako navaja, da je do sredine maja 1948 svojo domovino zapustilo med 150.000 in 300.000 Palestincev, v prihajajočih mesecih pa še več 100.000. Do konca leta naj bi v novoustanovljeni izraelski državi ostalo le približno 167.000 palestinskih Arabcev (prav tam). Zaradi posledic judovskega naseljevanja v štiridesetih letih 20. stoletja, notranjih spopadov med Judi in Palestinci, ki so izbruhnili leta 1947, ter poznejše razglasitve neodvisnosti Izraela, čemur je sledila prva arabsko-izraelska vojna, je skupaj ozemlje nekdanjega britanskega mandatnega ozemlja zapustilo približno 1,4 milijona Palestincev (Halliday, 2005, str. 94–95).⁵⁷

V letih med prvo arabsko-izraelsko vojno in po njej je bila ciljna država palestinskih beguncev predvsem Kuvajt, kjer je število palestinskih in tudi jordanskih delavcev poskočilo s 14.000 leta 1957 na 78.000 leta 1965. Palestinci so v Kuvajtu, ki je uradno postal neodvisen leta 1961, zasedli več vodilnih položajev v državnih institucijah – med drugimi tudi v ministrstvih, pristojnih za javna dela in elektriko, ki se jih je zaradi tolikšne številčnosti palestinskih delavcev prijelo ime Jafa kolonija, tj. po kraju izvora palestinskih beguncev (Ulrichsen, 2014, str. 3). Drugi množični val migracij je sprožila vojna leta 1967. Ponovno je bil med ključnimi ciljnimi državami Kuvajt, kjer so že živeči Palestinci sprejeli svoje sonarodnjake.⁵⁸ V sedemdesetih letih 20. stoletja naj bi v Perzijskem zalivu, predvsem v Kuvajtu in Savdski Arabiji, živelo in delalo približno pol milijona Palestincev (Rabi in Mueller, 2017, str. 578).⁵⁹

Palestinci in migranti iz ostalih bližnjevzhodnih držav so s svojim prihodom v arabske zalivske države s seboj prinesli tudi ideološke in panarabske sentimente, ki so vplivali tako na

⁵⁷ Podobno navaja tudi Chalcraft (2012, str. 68), ki govori o odhodu 1,5 milijona Palestincev.

⁵⁸ Med vidnimi begunci, ki so pribežali v Kuvajt, je bil tudi Khaled Mishaal, eden izmed kasnejših voditeljev islamističnega gibanja Hamas (Ulrichsen, 2014, str. 3).

⁵⁹ Do leta 1975 so 90 odstotkov tuje delovne sile v Savdski Arabiji predstavljali arabski migranti, med katerimi so prednjačili Palestinci, Jemenci in Egipčani. V Kuvajtu so arabski migranti predstavljali štiri petine vse tuje delovne sile, tj. 400.000 delavcev. Med njimi so palestinski in jordanski državljani predstavljali skoraj polovico vse arabske delovne sile. Tudi v Katarju in ZAE so arabski migranti predstavljali skoraj četrtino vse tuje delovne sile, največ med njimi Palestinci (Chalcraft, 2012, str. 68–69).

vodenje lokalne kot regionalne politike zalivskih držav.⁶⁰ Študenti v Kuvajtu so tako že v dvajsetih letih 20. stoletja začeli protestirati proti judovskemu priseljevanju v Palestino, kar velja za prve politične proteste v Perzijskem zalivu (Ulrichsen, 2014, str. 3). Mnogi prebivalci držav na arabskem polotoku so bili prepričani, da morajo arabske migrante sprejeti z odprtimi rokami, saj so tudi slednji sestavni del njihove arabske domovine (Chalcraft, 2012, str. 72). Najštevilčnejši in najdejavniji so bili Palestinci v Kuvajtu, ki so postali aktivni v novinarstvu, študentskemu aktivizmu, vključevali pa so se tudi v kulturne in politične kroge. Tako je pod vodstvom palestinskega prišleka Jaserja Arafata v Kuvajtu proti koncu petdesetih let nastala palestinska politična stranka Fatah – vodilna politična stranka leta 1964 ustanovljene Palestinske osvobodilne organizacije (*Palestinian Liberation Organization* – PLO) (Chalcraft, 2012, str. 69–70).

3.2.2 Prva zalivska vojna in poslabšanje odnosov

Iraška invazija na Kuvajt avgusta 1990 je bil prelomni dogodek v sodobni zgodovini arabskih zalivskih držav (Ulrichsen, 2014, str. 4).⁶¹ Poleg dejstva, da je vojna zamajala politično ravnovesje bližnjevzhodne regije, je v Perzijskem zalivu odmevala predvsem palestinska podpora Iraku, ki je močno spremenila odnos arabskih držav do Palestine (Guzansky, 2015, str. 132).⁶² Ti si sicer glede invazije nisi bili povsem enotni, saj so številni med njimi, vključno s predstavniki PLO, sodelovali v uporabi zoper iraško agresijo, ki je bila deležna tudi kritik nekaterih predstavnikov Fataha. Ob tem pa je globoke rane kuvajtsko-palestinskim odnosom zadala predvsem Arafatova podpora tedanjemu iraškemu predsedniku Sadamu Huseinu in mobilizacija s strani Iraka podprte palestinske organizacije Arabska osvobodilna fronta (*Arab Liberation Front*) (Ulrichsen, 2014, str. 4).⁶³ Ta podpora palestinskega političnega vodstva je razburila države članice GCC in v njih vzbudila občutek izdaje. Američani pa so ob tem Arafatova stališča smatrali kot nekonstruktivna in so zatorej arabske zalivske države spodbujali k otoplitvi odnosov z Izraelom (Rabi, 2009, str. 448).

⁶⁰ Panarabizem je ideja, ki zagovarja, da so kolonialne velesile meje arabskih držav začrtale umetno z namenom obvladovanja arabskega sveta. Arabski narod naj bi bil tako razdeljen v več manjših držav, njihovo poenotenje pa bi pripomoglo k osvoboditvi izpod kolonialnega primeža, tako političnega kot gospodarskega (Chalcraft, 2012, str. 72).

⁶¹ Zalivska vojna na Bližnjem vzhodu je sovpadala z drugimi mednarodnimi in regionalnimi dogajanji, med katerimi izstopajo razpad Sovjetske zveze, konec hladne vojne in vzpon ameriškega mednarodnega primata ter začetek neposrednih pogajanj v izraelsko-palestinskem sporu (Rabi in Mueller, 2017, str. 583).

⁶² Husein je invazijo na Kuvajt upravičeval s sklicevanjem na panarabizem. Protiraški blok je Arabsko ligo prepričal v odobritev zahodne intervencije zoper svojo članico (Hinnebusch in Ehteshami, 2002, str. 48).

⁶³ Palestinci so bili poleg Jordancev in Jemencev največji prejemniki kuvajtske finančne pomoči (Ulrichsen, 2014, str. 4).

Palestinska podpora Iraku sicer v mnogih pogledih ni bila presenetljiva. Iraški predsednik je namreč trdno zastopal palestinska stališča, ob tem pa je bil najvidnejši arabski voditelj, ki se je zoperstavil tako ZDA kot Izraelu (Fraser, 2008, str. 139).⁶⁴ Sadam Husein je ob tem spretno izkoristil nezadovoljstvo svetovne muslimanske skupnosti zaradi izraelske represije nad Palestinci. Svoj umik iz Kuvajta je celo pogojeval z umikom Izraela z okupiranih ozemelj (Abu Manneh, 2006, str. 49; Šterbenc, 2011a, str. 142). Savdska Arabija in druge arabske zalivske države so med vojno stopile na stran ZDA, ki je zoper iraško okupacijo Kuvajta, večinoma s savdskega ozemlja, sprožila vojaško invazijo.⁶⁵ Takojšen odziv Zahoda na okupacijo Kuvajta, kjer so bili v ospredju predvsem gospodarski interesi, pa je predstavljal diametralno nasprotje dogajanja v Palestini. Tam so Palestinci vse od vojne leta 1967 zaman čakali na posredovanje zahodnih sil (Fraser, 2008, str. 139).

Palestinci so se po zalivski vojni znašli na strani poražencev. PLO je namreč zaradi svoje podpore Iraku zapravila težko vzpostavljene odnose z ZDA, ob tem pa so se od palestinske organizacije odtujile tudi arabske zalivske zaveznice (prav tam). Kuvajt, ki je dolga leta z odprtimi rokami sprejemal palestinske begunce, se je po osvoboditvi odločil za deportacijo več deset tisoč Palestincev, ob tem pa jih je več kot 300.000 izgubilo službo (Ulrichsen, 2014, str. 4). Občutno se je zmanjšala tudi finančna podpora zalivskih držav. Proračun PLO se je tako v dveh letih več kot prepolovil, in sicer s 320 na 140 milijonov dolarjev.⁶⁶ Manj finančne podpore so začela prejemati tudi okupirana palestinska ozemlja (Rasler, 2000, str. 710).⁶⁷ Odnosi med arabskimi zalivskimi državami in PLO so se občutno izboljšali šele po Arafatovi smrti leta 2004 (Ulrichsen, 2014, str. 4).

⁶⁴ Izrael je kljub svojemu nesodelovanju v vojni postal tarča Iraka, ki je med vojno zoper izraelsko državo izstrelil približno 40 raket. V napadih je ena oseba umrla, 230 pa je bilo ranjenih (Rasler, 2000, str. 707).

⁶⁵ Ameriško vodena invazija na Irak se je končala 28. februarja 1991. Takrat so iraške oborožene sile zapustile Kuvajt, kljub ameriškim željam po političnih spremembah v Iraku pa se je Sadam Husein obdržal na oblasti (Fraser, 2008, str. 139).

⁶⁶ Arafat in PLO sta bila zaradi izjemno težkega finančnega položaja, kot posledice ukrepov zalivskih držav, in svoje politične marginalizacije, pri čemer imamo v mislih predvsem izgubo stika vodstva PLO s palestinskim uporom na okupiranih ozemljih, pripravljena podpisati kakršen koli sporazum z Izraelom. Izraelci so se položaja PLO zavedali in se nanje v tajnosti obrnili preko norveške diplomacije. Sledil je podpis Sporazuma iz Osla, ki ni zavaroval vitalnih interesov Palestincev. Sporazum med drugim ni vseboval nikakršnih varovalk, ki bi Izraelu preprečevale izvajanje ukrepov, ki so kršili mednarodno pravo in bili uničujoči za vzpostavitev palestinske državnosti (Šterbenc, 2006, str. 763–764). Čeprav je Sporazum iz Osla s strani PLO naletel na negativen odziv uradne palestinske pogajalske delegacije, je njegova sklenitev vodstvo PLO znova postavila v središče palestinskega nacionalnega predstavnštva. Palestinci so tako ravno v času »mirovnega procesa iz Osla« (1993–2000) najverjetneje izgubili možnost pridobitve suverene in življenjsko sposobne države (prav tam).

⁶⁷ Poslabšanje ekonomskega položaja Palestincev je sprožilo trenja med PLO in palestinskim prebivalstvom, vse večjo grožnjo pa je ob tem predstavljalo tudi palestinsko islamistično gibanje Hamas. Arafata je skrbelo predvsem, da bi brez napredka pri reševanju konflikta slednji lahko pridobil premočan vpliv (Rasler, 2000, str. 710–711).

3.2.3 Poskus oblikovanja enotne palestinske oblasti

3.2.3.1 Vzpon Hamasa in njegova finančna podpora s strani zalivskih držav

Posledice arabskega poraza v vojni leta 1967, v kateri je Izrael med drugim vojaško okupiral Gazo, Zahodni breg in Vzhodni Jeruzalem, je občutilo tudi palestinsko vodstvo, ki je doživelo notranji razkol. Vojaški poraz je namreč omogočil vzpon islamistov, ki so nasprotovali aktualnemu sekularnemu stališču in politikam PLO. Antagonističen odnos med njimi sicer ni temeljil na političnih ali strateških predpostavkah, temveč je bil posledica kulturnega prepričanja. Obe gibanji sta si bili tako enotni glede osvoboditve palestinskega ozemlja z oboroženim odporom, ob tem pa so islamisti kot predpogoj tovrstne osamosvojitve navajali »očiščenje palestinskega prebivalstva« (Taustad, 2013, str. 87), ki naj bi predvidevalo zavračanje sekularizma in vrnitev k temeljnim islamskim vrednotam (prav tam).

Konsolidaciji islamistov po prvem palestinskem uporu (*intifadi*) leta 1987 je sledila ustanovitev islamističnega gibanja Hamas, ki je izzval položaj PLO kot edinega legitimnega predstavnika palestinskega prebivalstva, tj. položaj, ki ga je organizacija uživala tako na zasedanjih Arabske lige kot Generalne skupščine ZN (Taustad, 2013, str. 88).⁶⁸ Vse od devetdesetih let 20. stoletja so politične in dobrodelne dejavnosti arabskih zalivskih držav ter Irana znatno pripomogle k vse večjemu vplivu Hamasa. Prednjačila je predvsem Savdska Arabija, ki je kot regionalna velesila s svojo gospodarsko pomočjo občutno vplivala na 'teroristične dejavnosti' Hamasa.⁶⁹ Ta je bila gibanju posredovana bodisi neposredno bodisi

⁶⁸ Prva palestinska vstaja je izbruhnila 8. decembra 1987 na območju Gaze, Vzhodnega Jeruzalema in Zahodnega brega, ki ga je obvladoval Izrael. Izbruh nasilja je bil med drugim posledica časovnih okoliščin, saj se je hladna vojna takrat bližala koncu, ob tem pa so politike ameriškega predsednika Ronalda Reagana in sovjetskega predsednika Mihaela Gorbačova med Palestinci vzbujale občutke frustracij in zanemarjanja. Palestinska okupirana ozemlja so konec osemdesetih let 20. stoletja obeleževale 20. obletnico šestdnevne vojne. Nova generacija Palestinecev, ki je takrat štela približno pol vsega palestinskega prebivalstva, pa drugega kot izraelske okupacije ni poznala. Vojno je sprožilo izraelsko vojaško vozilo, ki je na območju Gaze trčilo v tovornjak s palestinskimi delavci. V nesreči so življenje izgubili štirje delavci, med prebivalstvom pa so se razširile govorice, da je bil to načrtovan napad (Fraser, 2008, str. 134–136).

⁶⁹ 'Teroristične dejavnosti' Hamasa je potrebno razumeti v kontekstu izraelskih okupacijsko-kolonizacijskih politik, predvsem na prelomu tisočletja, tj. v času izbruha druge palestinske vstaje. Izraelska vojska je namreč 9. novembra 2000 začela izvajati izvensodne umore palestinskih aktivistov, tako iz vrst Hamasa kot tudi Fataha in Islamskega džihada. Ukrepe je izraelska država označila za preventivne operacije proti teroristom. Ob tem je Izrael nadaljnje sistematično poniževal Palestinece, vplival na njihovo gmotno pomanjkanje in uničeval možnosti za obstoj palestinske države, pri čemer izstopa predvsem gradnja judovskih naselij na Zahodnem bregu. Na palestinske (med njimi tudi samomorilske) napade je Izrael marca in aprila 2002, pod vodstvom predsednika vlade Ariela Šarona, odgovoril z vojaško operacijo Obrambni ščit, v kateri je izraelska vojska zavzela vsa palestinska mesta in sistematično uničevala vse palestinske nacionalne institucije. Tovrstno politiko si je izraelska oblast lahko privoščila tudi zaradi proizraelske usmerjenosti ameriške administracije (Šterbenc, 2006, str. 766).

posredno preko dobroteljskih organizacij. Savdska Arabija, ki je na začetku tretjega tisočletja postala celo Hamasov glavni zagovornik, podpora pa naj bi po nekaterih podatkih obsegala celo 50 odstotkov proračuna gibanja, je to pomoč med drugim izkoristila za omejevanje iranskega vpliva (Ganor, 2013, str. 130).

Iran je v Hamasu kljub verskim razlikam – Hamas je namreč sunitska organizacija, medtem ko Iran nastopa v vlogi stebra šiitske veje islama – videl zaveznika v boju z Izraelom. Iranska finančna pomoč pa se sprva ni mogla primerjati z arabsko, kar se je spremenilo po letu 2004 (Juneau, 2014, str. 99). Takrat je namreč savdska podpora začela pojmovati, kar gre pripisati terorističnemu napadu na Svetovni trgovski center v New Yorku tri leta prej. Zahod, vključno z ZDA, je posledično več pozornosti začel namenjati financiranju terorističnih organizacij, na spisku katerih se je zaradi številnih samomorilskih napadov znašel tudi Hamas (Ganor, 2013, str. 130). Vrzel, ki je nastala z umikom Savdske Arabije od financiranja Hamasa je sčasoma zapolnil Iran, katerega podpora je bila ključna, da je Hamas leta 2006 zmagal na volitvah v palestinski nacionalni svet (Juneau, 2014, str. 99). Kot navaja Šterbenc (2006, str. 768–769), je Hamas kljub iranski podpori na volitvah zmagal predvsem zaradi takratne diskreditacije Fataha in PLO, ki sta se popolnoma identificirala z mirovnim procesom iz Osla ter posledično nista poskušala zaustaviti izraelske gradnje varnostnega zidu. Proces iz Osla palestinskemu prebivalstvu ni prinesel nove države in je celo uničil možnost za njen nastanek, ob tem pa je tedanja palestinska oblast pod vodstvom Fataha poslušno sodelovala z Izraelom, kar bi bilo mogoče, predvsem iz vidika palestinskega prebivalstva, opredeliti kot kolaboracijo. Zaradi svoje politike odločnega odgovora (predvsem s samomorilskimi napadi) se je povečevala priljubljenost Hamasa (prav tam).

3.2.3.2 Mediacija v sporu med Hamasom in Fatahom

Hamas je na januarskih volitvah leta 2006 presenetljivo ugnal favoriziran Fatah pod vodstvom Mahmuda Abasa in si zagotovil 77 poslanskih mest v 122-članskem svetu (Beinin in Hajjar, 2014, str. 15). Večina arabskih držav je imela ob zmagi Hamasa mešane občutke, saj se je na oblast zavihtela islamistična organizacija, ki je bila povezana z Muslimansko bratovščino. Po drugi strani pa je bil tudi Hamas del palestinskega upora zoper izraelsko okupacijo, v času, ko se je PLO po smrti Jaserja Arafata in vzponom Abasa znašla v težavah (Ottaway, 2008, str. 71). Med Fatahom in Hamasom so po volilni zmagi slednjega izbruhnili nesoglasja. Ta so kasneje prerasla v oboroženo nasilje, ki se je do konca leta okrepilo tako po obsegu kot po intenzivnosti. Nasilje je bilo sicer najodmevnejše na območju Gaze (Milton-Edwards, 2008,

str. 1586). V konflikt je sprva posegel Katar, ki je oktobra 2006 poskušal poenotiti obe sprti strani, njegovo posredovanje pa je zasenčila Savdska Arabija, ki je februarja naslednje leto organizirala mirovna pogajanja v romarskem središču Meka (Ulrichsen, 2014, str. 8). Kamrava (2013, str. 164) tu poudarja, da je savdska oblast namerno izbrala Meko za središče pogajanj, k odločitvi pa je botroval predvsem verski pomen mesta. Zalivska monarhija je bila prepričana, da bo prizorišče pogajanj čustveno vplivalo na sprte strani, ki bodo tako bolj naklonjene reševanju konflikta (prav tam).

Savdska Arabija je v Meki pod okriljem kralja Abdulaha prevzela breme mediacije med Fatahom in Hamasom (Ottaway, 2008, str. 71). Po dveh dnevih pogajanj sta se obe strani odločili za prekinitev sovražnosti in oblikovanje vlade palestinske narodne enotnosti, k čemur sta se zavezali s podpisom Sporazuma iz Meke. Dogovor je naletel na odobravanje palestinskega prebivalstva, obenem pa je bila to velika zmaga savdske diplomacije, ki je uspela doseči podpis sporazuma navkljub ameriškemu pritisku k izolaciji Hamasa (Kamrava, 2013, str. 163).⁷⁰ Hamas je tekom pogajanj sprejel aktualno stanje izraelsko-palestinskega konflikta in posledično pristal na meje iz leta 1967, Fatah je sprejel rezultate volitev v palestinski nacionalni svet in pristal na reforme PLO, ki bi v skladu z novo politično sliko postala bolj vključujoča za vso palestinsko družbo (Kamrava, 2013, str. 164).

Podpisan sporazum med obema palestinskima entitetama v praksi sicer ni zaživel. Glavni razlogi za to so bili visoka stopnja nezaupanja med Fatahom in Hamasom ter pomanjkanje mednarodne podpore izven arabskega sveta. Kljub oblikovanju vlade palestinske narodne enotnosti je tako ZDA kot Evropska unija (EU) nista priznali kot legitimnega palestinskega predstavnika (Ottaway, 2008, str. 71). Junija 2007, več kot 18 mesecev od volilne zmage Hamasa, je ta utrdil svojo oblast na območju Gaze in z njega pregnal Fatah, ki je ostal vodilna politična entiteta na Zahodnem bregu. Palestinska oblast se je razdelila med Hamas in Fatah, ki sta se po vojni preusmerila v oborožitveno tekmo. Gaza pa je postala simbol diametralno nasprotujočega in eksistencialnega boja med obema palestinskima političnima identitetama (Milton-Edwards, 2008, str. 1586–1587).

⁷⁰ Države GCC so poskušale oblikovati neodvisen pristop k večjim regionalnim problemom in konfliktom, ki pa ni smel biti sovražen do ZDA, a je obenem moral predstavljati nekakšno kritiko njenih politik. Samovoljno so se države odločile za diplomatsko reševanje odnosov z Iranom, prav tako pa so se preizkusile v vlogi mediatorja tako v Libanonu kot v izraelsko-palestinskem konfliktu. V slednjem so bile, predvsem zaradi močnega nasprotovanja ZDA, najbolj neuspešne (Ottaway, 2008, str. 71).

Sporazum iz Meke je ob tem izpostavil tudi posebno značilnost savdske mediacije. Savdska Arabija je bila sprva namreč skeptična glede sodelovanja s Hamasom, dokler ta ni postal bolj povezan s savdskim regionalnim rivalom Iranom (Kamrava, 2013, str. 165). Neuspešna implementacija sporazuma, islamistični prevzem območja Gaze in posledična delitev palestinske oblasti pa so obenem ogrozili tudi varnost in mirovni proces v regiji (Milton-Edwards, 2008, str. 1586). Neuspešnost zalivske mediacije v sporu med Fatahom in Hamasom je imela posledice tudi za odnos s slednjim, ki se je vse bolj pomikal v iransko vplivno območje.

Iranska podpora Hamasu je razdelila tudi države GCC, med katerimi je bil le Katar tisti, ki je med vojno v Gazi (december 2008 – januar 2009) Hamasu izrazil podporo (Rabi in Mueller, 2017, str. 588).⁷¹ Za odziv na vojno je Arabska liga v katarski prestolnici Doha sklicala zasedanje držav članic, ki pa so ga bojkotirali Savdska Arabija, Bahrajn, Kuvajt, Egipt in še šest držav članic. Oporekale so udeležbi sirskega predsednika Bašarja al Asada in političnega vodstva Hamasa. Katarju so države ob tem očitale podporo temu islamističnemu gibanju (Ulrichsen, 2014, str. 8). Države, ki se vrha Arabske lige v Dohi niso udeležile, so organizirale svoj vrh v arabskem Riadu. Dogodek je bil začetek stopnjevanja nesoglasij med Katarjem, ki se je vse bolj zблиževal z Iranom, in ostalimi zalivskimi zaveznici, ki so svoj vrhunec doživela leta 2017, ko so v luči vse bolj napetih regionalnih odnosov zaradi posledic arabske pomladi Savdska Arabija, ZAE, Bahrajn in Egipt s Katarjem prekinili diplomatske odnose (Rabi in Mueller, 2017, str. 588–589).

3.3 Konkretni poskusi upravljanja in reševanja konflikta

3.3.1 Arabski naftni embargo

Savdska Arabija je bila ključna pri organizaciji arabskega naftnega embarga zoper ZDA in nekatere druge podpornice Izraela ob izbruhu vojne leta 1973, ko sta savdski zaveznici Egipt in Sirija nepričakovano napadli Izrael (Rabi in Mueller, 2017, str. 580).⁷² Ti sta vojno

⁷¹ Decembra 2008 je Hamas na večja izraelska mesta izstrelil iranske rakete, kar je bilo povod za vojno v Gazi. Napad Hamasa pa je bil zgolj odziv na predhodni izraelski targetiran napad 4. novembra 2008, v katerem je izraelska vojska ubila šest pripadnikov tega palestinskega gibanja. Izrael je s tem prekršil sporazum o premirju s Hamasom, podpisan junija 2008 (Finkelstein, 2014, str. 27).

⁷² Savdska Arabija se je po vojni leta 1967 odločila za oblikovanje trilateralnega zavezištva s Sirijo in z Egiptom, k čemur je znatno pripomogla sprememba egiptovske in sirske protisavdske politike. S tovrstno

napovedali 6. oktobra, le 11 dni zatem pa je sledila odločitev držav članic OAPEC, ki so napovedale embargo na izvoz nafte v ZDA in zmanjšanje proizvodnje nafte, dokler Izrael ne zapusti v šestdnevni vojni okupiranih ozemelj. Temu je kmalu sledil popoln naftni embargo, ki je bil med drugim uperjen proti Nizozemski.⁷³ Ta je namreč preko pristanišča Rotterdam večji dele zahodne Evrope oskrbovala z nafto (Fraser, 2008, str. 101). Cilj embarga je bilo izvršiti mednarodni pritisk na Izrael in ga prisiliti v politične kompenzacije do Arabcev, predvsem do palestinskega prebivalstva (Mann, 2013, str. 693).⁷⁴

Arabske zalivske države so se začele zavedati, da se očitna ameriška podpora Izraelu ne bo spremenila, dokler bodo ZDA prepričane, da nafte ne bodo uporabile kot sredstvo za doseganje političnih rešitev izraelsko-arabskega konflikta (Ahrari, 1979, str. 13). V vojni je tako med drugim do izraza prišlo t. i. 'naftno orožje' (Rabi in Mueller, 2017, str. 580),⁷⁵ ki ga zalivske države lahko uporabijo v podporo palestinskemu prebivalstvu (prav tam). To novo pridobljeno naftno orožje so arabske zalivske države sicer uporabile že dvakrat pred letom 1973, vendar sta bila poskusa manj uspešna. Prvič se je to zgodilo v času sueške krize leta 1956, ko so Francija, Velika Britanija in Izrael izvedli skupno agresijo zoper Egipt, in drugič, ko so arabske države po šestdnevni vojni zaradi podpore Izraelu uvedle delni embargo na izvoz nafte v ZDA, Veliko Britanijo in Zahodno Nemčijo (Ahrari, 1979, str. 10–11).

Arabski naftni embargo je dosegel, da po koncu naftne krize ZDA brez posvetovanj s Savdsko Arabijo niso več sprejemale odločitev glede izraelsko-palestinskega konflikta (Rabi in Mueller, 2017, str. 580). Šterbenc (2016, str. 667–668) ob tem navaja, da ZDA kljub tovrstnemu ukrepu arabskih držav niso spreminjale svoje proizraelske politike, ki je predvsem po letu 1967 dosledno ščitila izraelske interese v Palestini. O tem priča dejstvo, da so ZDA med letoma 1973 in 2006 v Varnostnem svetu ZN z vetom blokirale sprejem 28 osnutkov resolucij, ki so bile kritične do izraelskih politik. Med drugim so ZDA štirikrat vložile veto na

spremembo v arabskem političnem prostoru je Riad tvegala konfrontacijo z ZDA, s katero je Savdska Arabija sicer nemudoma po koncu vojne znova vzpostavila tesne odnose (Hinnebusch in Ehteshami, 2002, str. 207).

⁷³ Države članice OAPEC so sprejele t. i. trisodno strategijo (Ahrari, 1979, str. 14). Kot prvo niso želele ujeziti držav, ki so imele z organizacijo prijateljski odnos, kot drugo je morala biti strategija mikavna za tiste države, ki so se bolj nagibale bodisi k Izraelu bodisi k nevtralnemu položaju, in nazadnje je morala strategija kaznovati tiste države, ki jih je OAPEC razumel kot zaveznice izraelske države (prav tam).

⁷⁴ Pomen arabskih držav na svetovnem naftnem trgu se je okreplil predvsem zaradi novih nahajališč nafte v Savdski Arabiji, kjer so med letoma 1948 in 1955 znatno okrepili svoje raziskovanje in odkrili devet naftnih polj (Mann, 2013, str. 694).

⁷⁵ Arabsko naftno orožje pomeni uporabo naftnih surovin držav proizvajalk za doseganje političnih in ekonomskih ciljev. Na Bližnjem vzhodu se je naftno orožje največkrat uporabilo za politične cilje, povezane z izraelsko-arabskim konfliktom (Mann, 2013, str. 693).

sprejem osnutkov resolucij o izraelskih kršitvah Četrte ženevske konvencije. Z neuspešno klasifikacijo položaja na okupiranem palestinskem ozemlju kot ogrožanja miru pa ni bil izpolnjen pogoj za uvedbo neoboroženih sankcij zoper Izrael (prav tam). Kljub vprašljivemu uspehu arabskega naftnega embarga, je naftno orožje postalo skrajno sredstvo arabskih zalivskih držav in kasneje držav članic GCC, ki so po koncu vojne znatno okrepile svoje prijateljske odnose z ZDA (Rabi in Mueller, 2017, str. 580).

3.3.2 Pobuda Fahd in Načrt iz Feza

Pobudo za rešitev izraelsko-palestinskega konflikta in s tem tudi širšega izraelsko-arabskega konflikta je avgusta 1981 preko savdske tiskovne agencije predlagal tedanji savdski kronski princ Fahd Ibn Abd al Aziz, po katerem je pobuda tudi poimenovana. Ta je pozivala k izraelskemu umiku z vseh ozemelj, ki jih je izraelska država okupirala v vojni leta 1967, in k ustanovitvi palestinske države z Vzhodnim Jeruzalemom kot prestolnico (Rabi in Mueller, 2017, str. 581). Obenem je pobuda zahtevala tudi zagotavljanje svobode veroizpovedi, rušenje izraelskih naselbin na Zahodnem bregu, začasno prehodno obdobje na območju Gaze in Zahodnega brega pod okriljem ZN, zagotovitev pravice Palestincev do vrnitve na svoje domove in vzpostavitev miru v regiji, ki je po mnenju mnogih arabskih držav posredno namigovala k arabskemu priznanju pravice do obstoja Izraela (ZN, b. d.). Tovrstna namigovanja so bila ključni razlog, da na vrhu Arabske lige v maroškem Fezu novembra 1981 pobuda ni dobila zadostne podpore (Teitelbaum, 2009, str. 8).⁷⁶ Na zasedanju so do izraza prišle predvsem razlike v pristopu arabskih držav do Izraela, saj so nekatere države vodile zmerno politiko, druge pa politiko nasprotovanja (Rabi in Mueller, 2017, str. 582).

Pobuda Fahd je bila znova predmet razprave na vrhu Arabske lige septembra 1982, ki je znova potekal v Fezu. Tokrat so arabske države sprejele delno spremenjeno različico pobude, t. i. Načrt iz Feza,⁷⁷ ki je implicitno priznaval obstoj Izraela v mejah pred letom 1967. Ob tem je načrt ponudil rešitev dveh držav za izraelsko-palestinski konflikt, s čimer so arabske države sprejele koncept delitve Palestine. Načrt je soglasno sprejelo vseh 20 na vrhu navzočih članic (Tessler, 1994, str. 608). Izrael je Načrt iz Feza zavrnil, kljub temu pa ta s svojim implicitnim

⁷⁶ Na pomanjkanje podpore je vplival tudi razmah iransko-iraške vojne (1980–1988), ki je tovrstno reševanje izraelsko-arabskega (palestinskega) spora potisnila v ozadje (Bahgat, 2009, str. 34). Pobudi savdskega kralja Fahda je med drugim ostro nasprotoval tedanji sirski predsednik Hafiz al Asad (Ulrichsen, 2014, str. 7).

⁷⁷ Razlika med Pobudo Fahd in Načrtom iz Feza je vidna v tem, da je pobuda v sedmi točki določala vzpostavitev miru v regiji, medtem ko je načrt določal, da bo mir vsem državam v regiji, vključno z neodvisno palestinsko državo, zagotovil Varnostni svet ZN (Teitelbaum, 2009, str. 8).

priznanjem Izraela v mejah pred letom 1967 predstavlja odmik arabskih (zalivskih) držav od treh ne-jev iz Kartuma. Načrt je tedaj predvsem odprl možnost podpisa morebitnega mirovnega sporazuma med arabskimi državami in Izraelom, stališča, ki so jih države članice Arabske lige soglasno sprejele, pa so vztrajala vse do madridske konference leta 1991.

S Pobudo Fahd in kasnejšim Načrtom iz Feza je Savdska Arabija želela poleg večje regionalne varnosti vzpostaviti enoten arabski pristop zoper Izrael in tudi Iran. Ta se je namreč po islamski revoluciji leta 1979 razglasil za vodjo upora zoper izraelsko državo, s svojo propagando pa je predvsem Savdsko Arabijo, Jordanijo in Egipt obtoževal zavračanja svoje muslimanske dolžnosti do Palestincev. Ob tem je Savdska Arabija želela še utrditi svojo vlogo v arabskih politikah, ovirati širitev sovjetske interesne sfere na Bližnji vzhod in ugoditi javnosti, ki je zahtevala pravično rešitev za Palestince. Vpliv javnosti je bil najbolj občuten prav v Savdski Arabiji in Kuvajtu, kjer je bila skupnost palestinskih prišlekov na Arabskem polotoku največja (Rabi in Mueller, 2017, str. 581–582)

3.3.3 Madridska konferenca

Po koncu zalivske vojne in iraškem umiku iz Kuvajta so želele ZDA v luči zatona hladne vojne izkoristiti svojo novo pridobljeno politično moč in obuditi bližnjevzhodna mirovna pogajanja, ki so obstala na mrtvi točki.⁷⁸ Ameriška pobuda za organizacijo mirovne konference konec oktobra 1991 v Madridu je bila deležna odobravanja arabskih zalivskih držav, pri katerih je bila jeza zaradi palestinske podpore Sadamu Huseinu še vedno sveže v spominu (Guzansky, 2015, str. 132). Vseh šest držav članic GCC se je udeležilo mirovne konference, savdski in egiptovski predstavniki pa so k udeležbi prisilili tudi sirskega predsednika al Asada. PLO medtem zaradi izraelskega nasprotovanja ni smel sodelovati na konferenci, lahko pa so sodelovali Palestinci z okupiranih območij Gaze in Zahodnega brega, vendar v okviru skupne jordansko-palestinske delegacije. S tem so arabske zalivske države sprejele madridski okvir neposrednih bilateralnih pogajanj z Izraelom (Ulrichsen, 2014, str. 4–5).⁷⁹ Bolj kot slednji sta končni dogovor na mirovni konferenci potrebovali predvsem

⁷⁸ ZDA so želele okrepiti svoj položaj na Bližnjem vzhodu z zavzemanjem za rešitev izraelsko-arabskega konflikta. Takratna administracija predsednika Georga H. W. Busha je izraelskega premierja Jitzaka Šamirja prisilila v pogajanja s Palestinci in z arabskimi državami. Šamir je ob tem izraelsko sodelovanje pogojeval z izključitvijo PLO s pogajanj in prepovedjo neposrednega naslavljanja palestinskih teženj po neodvisnosti (Beinin in Hajjar, 2014, str. 9).

⁷⁹ Mirovna pogajanja so se sicer izkazala za nepravična, saj je Izrael užival močnejši pogajalski položaj. To gre pripisati predvsem njegovi vojaški superiornosti po iraškem porazu, razpadu Sovjetske zveze, ki je veljala za podpornico arabskih držav, in vztrajne proizraelske politike ZDA. Ob tem pa je prevladal tudi ameriški pritisk na

Jordanija in PLO, da bi se izognila nadaljnji odtujitvi s strani arabskih držav zaradi njune podpore Iraku med zalivsko vojno (Hinnebusch in Ehteshami, 2002, str. 76).

Čeprav države članice GCC niso bile pobudnice mirovne konference, je ta, predvsem zaradi njihove udeležbe in pritiska na udeležbo palestinske strani, dober pokazatelj spremembe odnosa med arabskimi zalivskimi državami in Palestinci.⁸⁰ Občutno poslabšanje odnosov med državami članicami GCC in PLO ter lokalnim palestinskim prebivalstvom je namreč sovpadalo z izboljšanjem odnosov držav članic GCC z Izraelom (Miller, 2016, str. 97). To je najbolje prišlo do izraza po podpisu Sporazuma iz Osla med palestinskimi in izraelskimi predstavniki,⁸¹ saj je v tem času ideološko vojno med arabsko in izraelsko stranjo nadomestilo zgolj tekmovanje o vsebini končnega sporazuma (Hinnebusch in Ehteshami, 2002, str. 75). Države članice GCC so postopoma ukinile svojo politiko bojkota podjetij, ki so imela gospodarske stike z Izraelom, neposredni gospodarski odnosi z Izraelom pa kljub temu niso bili obstoječi in so bili pogojeni z dokončno rešitvijo izraelsko-palestinskega konflikta (Guzansky, 2015, str. 132).⁸² Zalivske države so prav tako dovolile prehod meje osebam, ki so bile predhodno v Izraelu, ter odprle svoja pristanišča in letališča za tuje ladje in letala, četudi so se ta pred tem ustavila na izraelskem ozemlju (Miller, 2016, str. 97).

Zaradi otoplitve odnosov med državami članicami GCC in Izraelom je razpadel tudi njihov enoten pristop do izraelske države. Medtem ko so Kuvajt, Bahrajn, ZAE in Savdska Arabija svojo normalizacijo odnosov z Izraelom pogojevale z njegovim popolnim umikom z okupiranega ozemlja, temu nista sledila Oman in Katar. Slednja sta se namreč zoperstavila savdski dominantnosti znotraj GCC in naredila korake k otoplitvi odnosov z Izraelom (Rabi in Mueller, 2017, str. 583–584).⁸³ Oman je tako postal prva arabska zalivska država, ki je gostila

arabske zalivske države, da te predčasno otoplijo svoje odnose z Izraelom. Te so bile namreč v obrambi pred Irakom v veliki meri odvisne od vojaške pomoči ZDA (Hinnebusch in Ehteshami, 2002, str. 75–76).

⁸⁰ Izraelski in arabski zalivski predstavniki so si na madridski konferenci prvič stali nasproti. Države članice GCC so se konference sicer udeležile kot opazovalke (Rabi in Mueller, 2017, str. 583).

⁸¹ Deklaracija o načelih glede prehodne samouprave, za katero se je uveljavil naziv Sporazum iz Osla, je bila parafrirana 20. avgusta 1993 v Oslu, podpisana pa 13. septembra 1993 v Washingtonu. Deklaracija je bila temeljni dokument, na katerem je temeljil proces, zastavljen na pogajanjih v Oslu. V okviru tega mirovnega procesa je bilo med letoma 1994 in 1999 podpisanih še pet izvedbenih sporazumov (Šterbenc, 2006, str. 757).

⁸² Države članice GCC so t. i. sekundarni in terciarni bojkot prekinile 13. septembra 1993, saj so ga zaradi podpisa mirovnega sporazuma Izraela z Jordanijo in PLO razumele kot nepotrebne (Ulrichsen, 2014, str. 5).

⁸³ Geografsko je Oman vedno ležal na periferiji izraelsko-palestinskega konflikta (Lefebvre, 2009, str. 101). Posledično je bilo upravljanje in reševanje konflikta za Oman vedno sekundarnega pomena (Rabi, 2005, str. 539). Sultanat nikoli ni sprejel kakršnekoli konfrontalne zunanje politike do Izraela, nikoli ni popolnoma uvedel gospodarske blokade in tudi ni prekinil diplomatskih odnosov z Egiptom, potem ko je ta podpisal mirovni sporazum z izraelsko državo (prav tam). Prav tako pa se je Oman izogibal kakršnemu koli posrednemu in neposrednemu vojaškemu spopadu z izraelsko državo (Lefebvre, 2009, str. 101). Madridska mirovna konferenca

predsednika izraelske vlade, deset mesecev zatem pa je Izrael odprl gospodarsko predstavništvo v Omanu, maja naslednje leto pa še v katarski prestolnici Doha (Ulrichsen, 2014, str. 5). Omanski in katarski pristop do Izraela nista bila skladna z ostalimi državami članicami GCC, obenem pa sta državi s sprejetjem sporazuma o nekonfrontacijski politiki do Irana dodatno razjezili Savdsko Arabijo. Slednja je namreč GCC želela preoblikovati v protiiranski blok, tako Doha kot Muškati pa sta s Teheranom vodila konstruktiven dialog (Rabi in Mueller, 2017, str. 584).⁸⁴

Po izvolitvi izraelske parlamentarne stranke Likud leta 1996 in imenovanju njenega predsednika Benjamina Netanjahuja za premierja je mirovni proces zastal, kar je Katarju in Omanu otežilo ohranjanje odnosov z Izraelom (prav tam).⁸⁵ Atentat na izraelskega premierja Jitzaka Rabina, vojaška operacija Izraela zoper šiitsko militantno organizacijo Hezbollah in spopadi med izraelsko vojsko in palestinskim prebivalstvom pa so bili prelomni dogodki, ki so prekinili proces sprave v okviru madridske konference. Ti so bili za države članice GCC namreč pokazatelj, da Izrael ni pripravljen nadaljevati mirovnega procesa (Guzansky, 2015, str. 133). Izbruh druge palestinske vstaje 28. septembra 2000 je bilo poslednje dejanje, ki je dokončno poenotilo zunanjo politiko Omana in Katarja z ostalimi državami članicami GCC,

leta 1991 in podpis sporazuma iz Osla med PLO in Izraelom dve leti kasneje sta Omanu nudili diplomatsko kritje za postopno otoplitev in vzpostavitev uradnih odnosov z Izraelom (Lefebvre, 2009, str. 102), saj je Izrael naredil korake k normalizaciji odnosov s preostalimi arabskimi državami in k rešitvi izraelsko-palestinskega konflikta (Rabi, 2005, str. 542). Oman je poleg morebitne gospodarske koristi sodelovanja z Izraelom želel prevzeti tudi dejavnejšo vlogo v mediaciji med Izraelom in arabskimi zalivskimi državami, pri čemer se je sultanat zavzemal za enake pravice Palestincev in Izraelcev ter zagovarjal pravico do obstoja izraelske države. Omanska zunanja politika je ob tem večkrat naletela na kritike preostalih držav članic GCC, na kar pa je Oman odgovoril z zagovarjanjem svoje suverenosti in pravice do oblikovanja lastne zunanje politike (prav tam). Na podobne kritike je naletela tudi katarska zunanja politika, ki je bila prav tako osredotočena na normalizacijo odnosov z Izraelom. Podobno kot pri Omanu je na otoplitev odnosov vplivala takratna (vsaj navidezna) izraelska politična pripravljenost aktivnega reševanja izraelsko-palestinskega konflikta. Tako Katar kot Oman pa za razliko od preostalih držav članic GCC normalizacije odnosov z izraelsko državo nista pogojevala z dokončno rešitvijo izraelsko-arabskega (palestinskega) konflikta (Rabi, 2009, str. 448–449). K otoplitvi odnosov je najverjetneje pripomoglo tudi katarsko neodobranje PLO, saj je organizacija leta 1990 podprla iraško invazijo na Kuvajt (prav tam).

⁸⁴ Katar je med drugim kljub pritisku nekaterih arabskih držav nasprotoval preklicu gospodarske konference v Dohi, na katero je bil povabljen tudi Izrael (Ulrichsen, 2014, str. 5).

⁸⁵ Netanjahujeva vlada je začela uresničevanje določil iz Prehodnega sporazuma o umiku izraelske vojske z Zahodnega brega pogojevati s tem, da mora Palestinska oblast popolnoma izpolniti svoje varnostne naloge (Šterbenc, 2006, str. 759). Nestrinjanja med Palestinsko oblastjo in izraelsko vlado glede premestitev izraelske vojske z Zahodnega brega so naposled pripeljali do njihove popolne ustavitve (prav tam, str. 759–760). Kot navaja Šterbenc (2006, str. 761), je Izrael ravno v času mirovnega procesa iz Osla (1993–2000) na ozemlju Zahodnega brega, ki ga je popolnoma nadzoroval (območje C), v Gazi in v aneksiranem Vzhodnem Jeruzalemu najbolj intenzivno kršil Četrto ženevsko konvencijo in gradil nova judovska naselja ter širil stara. Umaknil se je zgolj iz palestinskih mest, z izjemo Hebrona, ki je bil v skladu s Protokolom o Hebronu razdeljen na dva dela, tj. na večinski palestinski (80 odstotkov) in manjšinski izraelski del (20 odstotkov). Ob tem je takratna izraelska oblast gradila široko razvejano omrežje modernih obvoznih cest. Število judovskih naseljencev je v tem obdobju naraslo s 110.000 na 195.000 (prav tam).

saj sta obe državi zaradi vse bolj napetih odnosov zaprli izraelsko gospodarsko predstavništvo.⁸⁶ Palestinska vstaja je ob tem izpostavila odvisnost odnosov med arabskimi zalivskimi državami in Izraelom od širšega odnosa med Izraelom in arabskim svetom (Ulrichsen, 2014, str. 5).

3.3.4 Arabska mirovna pobuda

Arabska mirovna pobuda iz leta 2002, katere idejni oče je bil tedanji savdski kronski princ Abdulah, je zaznamovala občutno spremembo v pristopu arabskih držav do Izraela. Če so se te z Načrtom iz Feza leta 1982 odmaknile od politike nepriznavanja izraelske države, ki so jo države članice Arabske lige sprejele na zasedanju v Kartumu po koncu šestdnevne vojne, in implicitno priznale Izrael v mejah pred letom 1967 ter sprejele koncept delitve Palestine, so arabske države z arabsko mirovno pobudo izrazile pripravljenost do uradnega in kolektivnega priznanja Izraela (Ulrichsen, 2016, str. 4). Za razliko od Načrta iz Feza pa je pobuda v zameno za izpolnitev zahtev, med katerimi sta bili znova tudi poln izraelski umik z ozemelj, ki jih je okupiral v vojni leta 1967, in ustanovitev palestinske države z Vzhodnim Jeruzalemom kot prestolnico, obljubljala normalizacijo odnosov med arabskimi državami in Izraelom (Guzansky, 2015, str. 133). Medtem ko pobudi Fahd sprva ni uspelo dobiti zadostne podpore in je bila deležna nekaterih sprememb na vrhu Arabske lige v Fezu, so arabsko mirovno pobudo države članice Arabske lige v Bejrutu 27. marca 2002 soglasno podprle (Ulrichsen, 2014, str. 7).⁸⁷

Savdska Arabija je morala v zameno za soglasno sprejetje svoje pobude vanjo vključiti tudi nekatere predloge drugih arabskih držav. Sirija je tako vztrajala pri sklicevanju pobude na Resolucijo Generalne skupščine ZN 194, ki določa pravico do vrnitve palestinskih beguncev in njihovih potomcev na svoje nekdanje domove in umik izraelskih vojaških sil z Golanske planote ter libanonskih ozemelj (Rabi in Mueller, 2017, str. 585). Temu je ostro nasprotoval

⁸⁶ Razlog za drugi upor Palestinecev je bilo dejstvo, da mirovni proces iz Osla Palestinecev nikakor ni približal njihovi državi. Nasprotno, prav ta proces jim jo je v največji meri odvzel, saj je v obdobju med letoma 1993 in 2000 Izrael skoraj do neprepoznavnosti spremenil fizično sestavo Zahodnega brega. Ozemlje, na katerem so Palestinci nameravali vzpostaviti svojo državo, je bilo tako fragmentirano, da je državnost prišla pod velik vprašaj (Šterbenc, 2006, str. 763). Povod za palestinski upor pa je bil obisk tedanjega izraelskega premierja Ariela Šarona, ki je v spremstvu policije obiskal Tempeljski grič. Naslednji dan so neoboroženi Palestinci organizirali množični protest, na katerem je izraelska vojska štiri Palestine ubila, več kot 200 pa jih je bilo ranjenih (Fraser, 2008, str. 160).

⁸⁷ Pobuda je uživala tudi podporo evropskih voditeljev. Takratni Visoki predstavnik EU za skupno zunanjo in varnostno politiko Javier Solana je savdski predlog označil kot priložnost, ki se je ne sme zapraviti, medtem ko jo je takratni francoski predsednik Jacques Chirac opisal kot močno in pogumno (Miller, 2016, str. 117).

Izrael, ki sicer nikoli ni popolnoma zavrnil pobude (Guzansky, 2015, str. 133).⁸⁸ Čeprav je Izrael ponudbo o normalizaciji odnosov pozdravil, se poleg pravice do vrnitve ni strinjal tudi z drugimi osnovnimi arabskimi zahtevami, kot sta umik Izraela z Zahodnega brega in iz Vzhodnega Jeruzalema (Bahgat, 2009, str. 35).⁸⁹ Pobuda pa prav tako ni naslavljala gibanj Hamas in Hezbolah, ki veljata za poglobitvi grožnji Izraelu (Ulrichsen, 2014, str. 7).⁹⁰

Savdska pobuda je bila predvsem odziv na številne nevarnosti, ki so pretile tej zalivski monarhiji (Rabi in Muller, 2017, str. 585). Savdski voditelji so bili od terorističnih napadov 9. septembra 2001 v ZDA deležni številnih kritik, saj je bila večina teroristov, ki so organizirali in izvedli napad, savdskih državljanov (Teitelbaum, 2009, str. 4). Arabska mirovna pobuda je v tem primeru služila kot sredstvo, s katerim bi država popravila svoj mednarodni ugled in odnose z ZDA (Ulrichsen, 2014, str. 7).⁹¹ Hkrati je v tem času mirovni proces, ki se je začel z madridsko konferenco in nadaljeval s podpisom sporazumov iz Osla, skoraj popolnoma zastal. Napetosti med Izraelci in Palestinci so se znova zaostrele, svoj vrhunec pa so dosegle z izbruhom druge palestinske vstaje, kar je izzvalo ogorčenje arabskih zalivskih držav (Teitelbaum, 2009, str. 4; Rabi in Mueller, 2017, str. 585). K odmiku od izključevanja Izraela k iskanju konstruktivnega dogovora za rešitev izraelsko-palestinskega konflikta je v veliki meri pripomogla tudi nova generacija voditeljev v državah članicah GCC, ki so se poleg modernizacije zalivskih držav zavzemali tudi za dialog z Izraelom (Ulrichsen, 2016, str. 4).

Kljub soglasni podpori Arabske lige je arabska mirovna pobuda sovpadala z novim izbruhom nasilja med Izraelci in Palestinci, zaradi česar ni uspela pridobiti podpore tako Izraela kot ZDA. Je pa pobuda prelomnica v pristopu arabskih držav do Izraela, saj je naredila še korak naprej od Načrta iz Feza in v zameno za izpolnitev zahtev obljubljala normalizacijo odnosov med arabskimi državami in Izraelom. Čeprav pobuda ni bila uspešna, ta še danes predstavlja

⁸⁸ Izrael znatnega števila palestinskih beguncev ne želi sprejeti, saj meni, da sprejemanje beguncev ni kompatibilno z ohranjanjem judovske nacionalne identitete. Izraelci zatorej niso pripravljeni implementirati Resolucije Generalne skupščine ZN št. 194 (1948), ki opredeljuje pravico do vrnitve (Ben-Meir, 2009, str. 208).

⁸⁹ Nekdanji izraelski zunanji minister Shimon Peres je pobudo označil za zanimivo, pozitivno, novo in fascinantno, izraelski predsednik Moshe Katzav pa je princa Abdulaha celo povabil v Jeruzalem, kar je savdski prestolonaslednik zavrnil (Teitelbaum, 2009, str. 9).

⁹⁰ Hamas se ni strinjal z tistimi člani arabske mirovne pobude, ki so klicali k mirovnem sporazumu z Izraelom. Vodja gibanja Khaled Mešal je ob tem arabske države pozval, naj ne odstopajo od pravice do vrnitve palestinskih beguncev in priznajo tudi njihovo pravico, da se branijo (Bahgat, 2009, str. 35).

⁹¹ Po terorističnem napadu je bil ameriški odziv usmerjen predvsem v režimske spremembe v Iraku in preganjanju teroristov v Afganistanu. Njihovo posredovanje je ob tem okrepilo protiameriško mišljenje v bližnjevzhodni regiji (Rabi in Mueller, 2017, str. 585).

osnovo za nadaljnja pogajanja med Izraelom in arabskimi državami ob morebitni obuditvi bližnjevzhodnega mirovnega procesa (Ulrichsen, 2014, str. 7–8).

3.4 Sklep

Cilj poglavja je bilo analizirati vlogo arabskih zalivskih držav pri upravljanju in reševanju izraelsko-palestinskega konflikta od ustanovitve Izraela leta 1948 do razmaha arabske pomladi leta 2011, ki temelji na aplikaciji treh temeljnih dejavnikov konfliktnega trikotnika, tj. kontradikcije, odnosa in obnašanja. Kot kažejo ugotovitve se je v tem obdobju kontradikcija, ki je sprva obsegala delitev nekdanjega britanskega mandatnega ozemlja, ustanovitev Izraela, načrtno in sistematično etnično čiščenje ter izgon palestinskega prebivalstva, med državami članicami GCC in Izraelom vidneje spremenila enkrat, in sicer leta 1967, ko je Izrael okupiral ozemlje Zahodnega brega, Gaze in Vzhodnega Jeruzalema s plemenitim svetiščem Haram al Šarif. Istega leta je bil spremembi podvržen tudi odnos, saj so arabske države svojo dotedanjo politiko zavračanja obstoja Izraela zamenjale z njegovim nepriznavanjem. Odnos se je spremenil še trikrat, in sicer je sprva sledilo implicitno priznanje Izraela v mejah pred vojno leta 1967, kratkotrajna otoplitev odnosa med mirovnim procesom iz Osla, nato pa leta 2002 ponudba normalizacije odnosov v zameno za izraelsko izpolnitev arabskih zahtev.

Kljub postopnem spreminjanju odnosa arabskih zalivskih držav do Izraela, je preučevano obdobje zaznamovalo arabsko pogojevanje in zadržan odnos do Izraela ter prvenstveno pozitiven odnos do Palestincev. Slednje je vidno tudi v kontradikciji, saj so arabske zalivske države zagovarjale pravice Palestincev, javno nastopale zoper izraelske kršitve teh pravic in zoper izraelsko okupacijo palestinskih ozemelj ter Palestincem nudile finančno podporo. Arabska podpora palestinskemu prebivalstvu je bila občutna tudi v konkretnih poskusih reševanja konflikta, ki so se osredotočali bodisi na progresivno rešitev konflikta v prid Palestincev bodisi na kaznovanje Izraela in njegovih podpornikov. Vsekakor obdobje med letoma 1948 in 2011 lahko označimo kot obdobje, ki ga je zaznamovalo podpiranje palestinskega prebivalstva s strani arabskih zalivskih držav in njihovo nasprotovanje izraelskim politikam ter okupaciji palestinskih ozemelj. Pri tem je vidno vlogo, kljub prevladujočim sekularnim interesom in bojem za palestinsko ozemlje, igral verski dejavnik,

saj so se arabske zalivske države pri svoji podpori sklicevale na islamsko načelo *zakat*, obenem pa so se zavzemale za osvoboditev islamskih svetih krajev v Vzhodnem Jeruzalemu.

4 VPLIV IRANSKE GROŽNJE NA SPREMEMBO DINAMIKE KONFLIKTA

Pričujoče poglavje je namenjeno analizi spremembe dinamike izraelsko-arabskega/palestinskega konflikta po letu 2011, ko je bližnjevzhodno regijo pretresla arabska pomlad. Ta je vplivala na propad režimov v nekaterih arabskih državah, tj. Egiptu, Libiji in Tuniziji, in posledično na položaj arabskih zalivskih držav v regiji, ki so nenadoma prevzele vlogo voditeljev arabskega (sunitskega) sveta in ključnih regionalnih akterjev. Arabska pomlad pa je ob tem pripomogla k manifestaciji in politizaciji šiitsko-sunitskega razkola, ki se kaže v sovražnem odnosu med Savdsko Arabijo in njenimi zaveznicami ter Iranom. Cilj poglavja je analizirati manifestacijo in politizacijo šiitsko-sunitskega razkola med arabsko pomladjo ter posledice iranske grožnje na vlogo arabskih zalivskih držav pri upravljanju in reševanju izraelsko-palestinskega konflikta. Tako sprva analiziram ozadje in versko podlago šiitsko-sunitskega razkola ter njegovo manifestacijo in politizacijo med arabsko pomladjo. Sledi analiza temeljnih dejavnikov ogrožanja arabskih zalivskih držav s strani Irana, kjer izpostavim tako iransko posredovanje v Siriji in domnevno posredovanje v Bahrajnu ter Jemnu, kot tudi grožnjo iranskega jedrskega programa. V sklepnem podpoglavju analiziram zunanjepolitične spremembe držav članic GCC, predvsem Savdske Arabije, pri upravljanju in reševanju izraelsko-palestinskega konflikta, kjer izpostavim krepitev izraelsko-arabskega sodelovanja po letu 2011, savdsko priznanje izraelsko-egiptovskega miru in katarsko diplomatsko krizo ter njene posledice za Palestince in rešitev izraelsko-palestinskega konflikta.

4.1 Arabska pomlad in razmah sunitško-šiiitskega konflikta⁹²

4.1.1 Ozadje sunitško-šiiitskega konflikta

Šterbenc (2005, str. 67) ugotavlja, da je do trajne delitve nekoč enovite skupnosti vernikov prišlo prvenstveno zaradi različnih mnenj glede načina izbire legitimnega naslednika preroka Mohameda. Medtem ko so takratni protosuniti menili, da mora biti naslednik izbran na podlagi soglasja znotraj skupnosti vernikov, so protošiiiti zatrjevali, da mora naslednik izhajati iz prerokove rodovne skupnosti (prav tam).⁹³ Sektaška trenja med obema skupinama vernikov sicer do leta 1979 in nastopa islamske revolucije v Iranu niso bila niti potencirana niti niso igrala pomembne vloge v bilateralnih odnosih med Iranom in Savdsko Arabijo.⁹⁴ Odnosi med regionalnima silama so namreč temeljili na skupnih zunanjepolitičnih interesih, tj. na zaježitvi vzpona Iraka in omejitvi sovjetskega ekspanzionizma, skupni imenovalec pa je bila tudi grožnja Naserjevega agresivnega arabskega nacionalizma (Tzemprin, 2015, str. 188), obenem pa so na dobre odnose vplivali tudi podobni vladni strukturi ter zagotavljanje prostega pretoka nafte in zemeljskega plina, ki je postal vir bogastva za obe državi (Jahner, 2012, str. 39). Na spremembno odnosa med državami članicami GCC, predvsem njeno *de facto* voditeljico Savdsko Arabijo, in Iranom je prvenstveno vplival ameriško voden napad na Irak leta 2003, odnosi pa so se občutno zaostriili po arabski pomladi leta 2011 (Jahner, 2012, str. 38). Takrat

⁹² Oman v luči sektaških trenj med suniti in šiiti večinoma ostaja nevtralen, kar pomeni, da njegova zunanja politika do Irana ni odvisna od politik preostalih držav članic GCC (Kaddorah, 2018, str. 26). Razlog za slednje je med drugim verska pripadnost prebivalcev Omana, kjer v 75 odstotkih prevladujejo ibadiji oz. predstavniki haridžitske veje islama (Lefebvre, 2009, str. 110), ki je ločena od sunitov in šiitov in z njimi nima zgodovinskih zamer in sovražnosti (Kaddorah, 2018, str. 27). Posledično je za sultanat značilen neodvisen pristop do mednarodnih in regionalnih zadev, kar pa povzroča trenja znotraj GCC. Savdska Arabija je tako Oman večkrat obtožila spodkopavanja kolektivnega interesa GCC glede regionalnih dogajanj zadevajoč Jemen, Sirijo, Iran in Irak (Cafiero in Yefet, 2016, str. 49). Predvsem odnos z Iranom predstavlja največji zunanjepolitični odmik Omana od preostalih držav članic GCC. Poleg ohranjanja diplomatskih in gospodarskih odnosov je bila omanska prestolnica Muškāt vse od leta 2012 središče neposrednih in tajnih pogajanj med ZDA in Iranom glede omejitve iranskega jedrskega programa (prav tam, 50). Oman na Iran namreč ne gleda kot na grožnjo in meni, da je nesoglasja treba reševati s sodelovanjem in z dialogom, ob tem pa v Omanu ni prisotna revolucionarna šiitska manjšina kot v nekaterih drugih arabskih zalivskih državah (prav tam). Čeprav sultanat večinoma ne sodeluje v sektaških konfliktih v regiji, se s Savdsko Arabijo in njenimi zavezniki strinja glede nasprotovanja militantni skupini Hezbolah, kar pa po mnenju Cafiera in Yefeta (2016, str. 52) ne gre pripisati sovražnosti do Irana in nasprotovanju šiitskega vpliva v regiji, temveč omanskemu nasprotovanju islamističnim milicam na Bližnjem vzhodu nasploh.

⁹³ Povod za dokončen razkol med šiizmom in sunizmom je bila arhetipska bitka pri Karbali leta 680, v kateri je umrl šiitski arhetipski mučenik Husein. Njegova smrt je dokončno uveljavila razkol v skupnosti vernikov in prispevala k oblikovanju posebnega etosa šiizma. Šiiti se po bitki niso več percipirali zgolj kot politična stranka, temveč kot posebna podskupina v muslimanski skupnosti (Šterbenc, 2005, str. 83–85).

⁹⁴ Šterbenc (2005) navaja, da je kljub temu zgodovina muslimanskega sveta v veliki meri zgodovina konfrontiranja med suniti in šiiti. Primer tovrstnega konfliktnega odnosa je konfrontiranje med šiitskim iranskim safavidskim imperijem in sunitskim osmanskim (turškim) imperijem v 16. in 17. stoletju (prav tam).

sta se namreč okrepili manifestacija in politizacija ideoloških razhajanj, ki so posledica rivalstva med sunizmom in šiizmom (Beydoun in Zahawi, 2016, str. 48).

Posledice islamske revolucije pa niso bile omejene zgolj na savdsko-iranske odnose, temveč je njen vpliv občutila celotna bližnjevzhodna regija, saj je Iran zaradi političnih sprememb in z nastopom močne ideologije šiitske veje islama postal glavni geopolitični in verski rival Savdske Arabije. Ta je predvsem zaradi dveh islamskih verskih središč, Meke in Medine, zagovarjala svojo versko legitimnost, ki jo je po revoluciji začel izpodbijati Iran (Hameed, 2017, str. 21–22).⁹⁵ Slednji je namreč predstavljal alternativo prevladujoči sunitski veji islama in postal zagovornik številnih šiitskih manjšin (Teitelbaum, 2018, str. 5).⁹⁶ Dolgoletna teološka nasprotja med državama so se z nastopom islamske oblasti v Iranu torej politizirala (Beydoun in Zahawi, 2016, str. 48), k čemur so znatno pripomogle tudi arabske zalivske države, ki so 25. maja 1981 oblikovale GCC. Organizacija je bila sicer prvenstveno namenjena krepitvi političnega in gospodarskega sodelovanja, obenem pa je bila njena ustanovitev tudi odziv na varnostne razmere, ki so bile posledica političnih sprememb v bližnjevzhodni regiji (Rabi in Mueller, 2017, str. 581).⁹⁷ Slednjo je takrat namreč pretresal razmah iransko-iraške vojne (1980–1988), arabske zalivske države pa so bile zaradi bližine vojaškega spopada zaskrbljene glede morebitnih posledic širitve konflikta ter vpliva na varnost v Perzijskem zalivu in stabilnost tamkajšnjih držav.⁹⁸ Napore za oblikovanje organizacije pa je znatno okrepilo tudi novo politično vodstvo v Iranu, ki se je javno zavzemalo za destabilizacijo preostalih arabskih režimov, ob tem pa je islamistična oblast

⁹⁵ Medtem ko je Savdska Arabija v Iranu videla predvsem dejavnik destabilizacije v regiji, k čemur je znatno prispevala iranska politika širjenja islamske revolucije preko svojih meja, je Iran Savdsko Arabijo označil kot neprimerno zaščitnico svetih islamskih krajev. Odnosi med državama so se desetletje po islamski revoluciji postopoma slabšali in vrhunec dosegli leta 1988, ko sta državi prekinili diplomatske stike. K temu je v največji meri prispeval incident iz Meke leto prej, ko so iranski romarji začeli protestirati proti Savdski Arabiji. Demonstracije so prerasle v oborožene spopade s savdskimi varnostnimi silami, ki so zahtevali življenje 275 iranskih romarjev (Jahner, 2012, str. 40–41).

⁹⁶ Iran v mednarodni skupnosti nastopa kot steber šiitske veje islama, ker je že v času safavidskega imperija (1501–1722) trajno sprejel dvanajstniški šiizem kot državno religijo, s čimer je imperij takrat postal prva trajnejša šiitska država (Šterbenc, 2005, str. 341). Dvanajstniki (*isna ašarija*) so daleč najštevilčnejša in s teološkega vidika uravnotežena šiitska ločina, tako da se jih pogosto enači s šiiti kot takimi (Šterbenc, 2005, str. 115–116).

⁹⁷ Po izbruhu islamske revolucije v Iranu je Savdska Arabija začela krepiti svoje geopolitično sodelovanje z ZDA, s ciljem zaježiti iranski vpliv v regiji. Tovrstno zavezništvo je zgolj dodatno zaostriro iransko neodobravanje Savdske Arabije, saj islamistična republika nasprotuje vsakršni zahodni intervenciji ali zahodnemu vplivu na Bližnjem vzhodu. Med drugim Iran tudi na Izrael gleda kot na proizvod zahodnega imperializma in zavrača njegovo pravico do obstoja ter ostaja najvidnejši zagovornik pravic Palestinecev (Hameed, 2017, str. 23).

⁹⁸ Ustanovitvi Islamske republike Iran leta 1979 je sledil izbruh iransko-iraško vojne, v kateri je Savdska Arabija podprla Irak in tako še dodatno zaostriila svoje odnose z Iranom (Jahner, 2012, str. 40).

obudila tudi svoje zahteve po priključitvi Bahrajna, kjer je Iran skušal vplivati na sicer neuspešen poskus državnega udara leta 1981 (prav tam).

Čeprav se je konflikt med suniti in šiiti pričel pred več kot tisoč leti, ko Savdska Arabija in Iran še nista obstajala, je rivalstvo med verskima skupinama ključno za razumevanje iransko-savdskega konflikta in posledično konflikta med Iranom in GCC (Hameed, 2017, str. 19). Tako Savdska Arabija kot Iran, ki nastopata v vlogi stebra sunitske oz. šiitske veje islama, namreč verska nestrinjanja uporabljata za utrjevanje položaja mednarodnega predstavnika vseh muslimanov in s tem tudi svoje politične legitimnosti v mednarodnih odnosih (Tzemprin, 2015, str. 189). Kljub vmesni otoplitvi odnosov med državama med zalivsko vojno leta 1990 in boju zoper Irak kot skupnega sovražnika (Jahner, 2012, str. 42) so se odnosi znatno zaostrili po ameriško vodeni invaziji na Irak leta 2003, čemur je sledil razpad tamkajšnje državne oblasti. Dogodek je zamajal politično ravnovesje v regiji, ki je dotlej med drugim temeljilo na ravnotežju moči med Iranom, Irakom in Savdsko Arabijo (Jahner, 2012, str. 43–44). Ob tem pa so šiiti po prevzemu oblasti v Iraku dobili spodbudo za nadaljnje spodkopavanje sunitske oblasti v drugih arabskih državah (Abdo, 2013, str. 51).⁹⁹ Na zaostranje odnosov pa je vplivala tudi arabska pomlad, ki je okrepila manifestacijo in politizacijo sunitsko-šiitskega konflikta (Beydoun in Zahawi, 2016, str. 48), saj je z razpadom državnih struktur v Libiji, Siriji in Egiptu v regiji nastal vakuum moči, ki so ga poskušali zapolniti tako arabske zalivske države kot Iran (Eksi, 2017, str. 134).

⁹⁹ Po padcu Sadama Huseina je v Iraku prišlo do epohalnih sprememb, saj so šiiti prvič po letu 1638, ko je sunitiski otomanski imperij premagal Safavide, prevzeli oblast (Šterbenc, 2018, str. 23), s čimer se je Irak iz iranskega sovražnika preoblikoval v njegovega tesnega partnerja in zaveznika (Salavatian in dr., 2015, str. 145). Z začetkom iranskega podpiranja iraških šiitov se je vloga in moč šiitov v regiji okrepila. Posledično je narasel tudi vpliv Irana na stabilnost in pri vodenju regionalne politike (prav tam). Kot navaja Šterbenc (2018, str. 22–24), je Iran kot pglavitna šiitska sila pridobil vpliv v celotnem pasu od Irana do Sredozemlja (Iran-Irak-Sirija-južni Libanon). V regiji se je tako začel oblikovati »šiitski polmesec« (prav tam). Irak med drugim predstavlja tudi najpomembnejšo deželo šiitov, saj se v njej nahajajo štiri šiitska (dvanajstniška) svetišča, tj. Nadžaf, Karbala, Kazimajn in Samara (Šterbenc, 2005, str. 177). Šiiti pa nikakor ne nastopajo kot enovita veja islama, temveč se pripadniki delijo na več verskih ločin. Med njimi so najštevilčnejši dvanajstniki, ki so šiiti v Iranu, Iraku, Libanonu, Bahrajnu, Kuvajtu in Savdski Arabiji. Šiitski nadzor nad dvanajstniškimi svetimi mesti v Iraku je šiite v teh državah zato znatno spodbudil k nadaljnjem spodkopavanju sunitske oblasti v arabskih državah. Poleg dvanajstnikov pa med šiitske verske ločine uvrščamo še zajdite, ismailite (nizariti oz. asasini in mustaliti), druze in nusajrite oz. alavite (Šterbenc, 2018, str. 16).

4.1.2 Manifestacija konflikta med arabsko pomladjo

Bližnjevzhodna regija je po letu 2011 začela beležiti val demokratičnih protestov, ki so spremenili notranjo strukturo nekaterih arabskih držav, obenem pa so vplivali tako na regionalno kot na svetovno politiko (Khoury, 2013, str. 73). Med drugim so se v regiji manifestirala sektaška trenja, ki so privedla do še večje verske fragmentacije arabskih držav in polarizacije bližnjevzhodne regije (Tzemprin in dr. 2015, str. 188). Arabska pomlad je poglobila predvsem etnični¹⁰⁰ in verski razkol med suniti in šiiti, ki je bil dotlej večinoma v ozadju regionalnega dogajanja (Abdo, 2013, str. 2). Stebra obeh vej islamske veroizpovedi, Iran in Savdska Arabija, pa med tovrstnim dogajanjem v regiji nista ostala odsotna, temveč sta s svojo politiko vmešavanja v številne druge arabske države obudila svojo sovražnost (Tzemprin in dr., 2015, str. 188).

Države članice GCC so se tako kljub njihovem nezadovoljstvu z valom demokratičnih sprememb odločile za aktivno vključevanje v regionalno dogajanje (Khoury, 2013, str. 75).¹⁰¹ Med njimi sta bila najbolj aktivna predvsem Savdska Arabija in Katar, ki sta zaradi podpiranja različnih skupin sicer skrhalo njuno tesno zavezništvo v GCC (Sunik, 2017, str. 82).¹⁰² Iranski vrhovni vodja Ali Hamnej pa je nemudoma po razmahu arabske pomladi val demokratičnih zahtev označil za islamsko prebujanje in dejal, da bo dolgo pričakovani cilj islamske revolucije, tj. njena širitev preko iranskih meja, končno uresničen (Abdo, 2013, str. 1). Islamska oblast, ki je bila prepričana, da se številni protestniki zgledujejo po islamski revoluciji, je posledično z medijskim poročanjem napovedovala podobne demokratične upore v preostalih arabskih zalivskih državah, predvsem v Savdski Arabiji, Kuvajtu in ZAE, iranski

¹⁰⁰ Pojem etnični moramo v kontekstu šiitsko-sunitskega razkola uporabljati previdno. Čeprav obstaja etnična razlika med arabsko (semitsko) Savdsko Arabijo in perzijskim (indoevropskim) Iranom, pa med arabskimi suniti in šiiti v Iraku, Bahrajnu, Libanonu in Savdski Arabiji ni etničnih razlik. Izjema so zgolj šiitska sveta mesta v Iraku, predvsem Karbala, kamor se je priselilo nekaj perzijskih šiitov iz Irana. V bližnjevzhodni regiji je prav tako občutno prednjačenje verske pripadnosti (suniti oz. šiiti) in ne etnične pripadnosti (Arabci oz. Perzijci). Slednje je občutno v primeru 'iranizacije' oz. 'perzijizacije' arabskih šiitov s strani arabskih sunitov (Šterbenc, 2005). Na Bližnjem vzhodu torej prevladuje oblikovanje identitet na podlagi družbenih interakcij in samoopredeljevanja.

¹⁰¹ Najbolj sta arabske zalivske države pretresli revoluciji v Tuniziji in Egiptu, ki sta z oblasti vrgli tunizijskega predsednika Ben Alija in egiptovskega predsednika Hosnija Mubaraka (Khoury, 2013, str. 75).

¹⁰² Medtem, ko je Savdska Arabija večinoma podpirala vahabistično-salafistične skupine, se je Katar bolj nagibal k Muslimanski bratovščini in njej sorodnim gibanjem, ki jih Savdska Arabija ni odobraval (Khoury, 2013, str. 76). S tovrstnim zunanjepolitičnim odmikom je Katar prišel navzkriž tako s Savdsko Arabijo kot tudi z ZAE in z Bahrajnom (Kabalan, 2018, str. 34). Katarska podpora islamističnim gibanjem pa je tudi eden izmed poglobitnih razlogov za začetek katarske diplomatske krize leta 2014 (Aras in Falk, 2015, str. 325), ki se je nato ponovila in zaostri leta 2017 (Kabalan, 2018, str. 33). Spor je takorekoč privedel do razkola znotraj GCC, zaradi česar po razmahu arabske pomladi tudi ne moremo govoriti o enotnem pristopu držav članic do regionalnih dogajanj in do upravljanja ter reševanja izraelsko-palestinskega konflikta. Več o katarski diplomatski krizi v poglavju 4.3.3.

konservativni mediji pa so arabsko pomlad medtem označili kot naravni proces, ki mu bodo podvrženi vsi arabski voditelji, ki vzdržujejo stike z Zahodom in izraelsko državo (Rabi in Mueller, 2017, str. 589–590). Ob tem je Iran poskušal tudi širiti svoj vpliv na šiitsko prebivalstvo v bližnjevzhodni regiji, predvsem tisto, ki živi v državah s sunitsko oblastjo, in vzpostaviti zavetniški odnos, s čimer je rivalstvo med Iranom in Savdsko Arabijo preraslo v konflikt (Eksi, 2017, str. 144).

Kljub različnim pogledom na arabsko pomlad pa iranskega in savdskega pristopa do nje ne moremo označiti kot revolucionarnega oz. protirevolucionarnega, saj oba akterja svojo interesno sfero vztrajno širita s podpiranjem prijateljskih režimov in se posledično znajdeta na nasprotnih straneh (Khoury, 2013, str. 77). Razmah sektaških trenj med suniti in šiiti je privedel tako do neposredne kot posredne konfrontacije med obema regionalnima silama. Za neposredno konfrontacijo velja savdska usmrtitev pomembnega člana šiitske dvanajstniške duhovščine v Savdski Arabiji Nimra al Nimra januarja 2016, ki je naletela na ostre odzive šiitov tako v Iranu, Iraku kot Bahrajnu in privedla do ponovne prekinitve diplomatskih odnosov med regionalnima rivaloma (Kaddorah, 2018, str. 27),¹⁰³ primeri posredne konfrontacije pa so iranski jedrski program in poskusi širitve iranske interesne sfere, ki vplivajo na ravnotežje moči v regiji. Tu so poglobitnega pomena predvsem t. i. proksi vojne, ki so najbolj očitne v Jemnu, Bahrajnu in Siriji (Tzemprin in dr., 2015, str. 188).

4.2 Dejavniki ogrožanja arabskih zalivskih držav

4.2.1 Iransko vpletanje v arabske države

4.2.1.1 Bahrajn

Zalivska kraljevina Bahrajn, ki ji vlada sunitska kraljeva družina al Kalifa, nastopa v vlogi epicentra savdsko-iranskega rivalstva, saj šiiti v njej predstavljajo večinsko prebivalstvo, tj. približno 70 odstotkov (Tzemprin in dr., 2015, str. 191).¹⁰⁴ Družbena struktura je bila zatorej

¹⁰³ Nimr al Nimr je zaradi marginalizacije šiitov dvanajstnikov v Savdski Arabiji, kjer vahabitska duhovščina znatno vpliva na delovanje savdskih državnih oblasti, govoril o možnosti odcepitve savdskih šiitov. Šiitska manjšina, ki predstavlja približno 11 odstotkov savdskega prebivalstva, živi v vzhodnem delu države (Vzhodna pokrajina), kjer ima monarhija naftne vire. Morebitni šiitski separatizem bi imel za Savdsko Arabijo zato med drugim katastrofalne gospodarske posledice (Šterbenc, 2018, str. 24).

¹⁰⁴ Bahrajnska kraljeva družina al Kalifa ima svoje korenine v osrednji savdski regiji Nedžd, ki je bila nekdanj tudi sultanat, po združitvi s Kraljevino Hedžas leta 1925 pa se je preimenovala v Kraljevino Hedžas in Nedžd, tj.

večkrat katalizator za manjše konflikte med regionalnima silama, ki so izbruhnili zaradi širjenja iranskega vpliva na bahrajnsko šiitsko skupnost (prav tam). Množični protesti v Tuniziji in Egiptu, ki so v začetku arabske pomladi leta 2011 z oblasti vrgli dolgoletne avtoritarne vlade, pa so sprožili podobna zborovanja tudi v Bahrajnu, kjer je bila zaradi slabšega političnega, ekonomskega in socialnega položaja nezadovoljna predvsem večinska šiitska skupnost (Kelkitli, 2018, str. 34), ki je na protestih zahtevala enakopravnost, več političnih svoboščin (Tzemprin in dr., 2015, str. 191) in oblikovanje ustavne monarhije (Rabi in Mueller, 2017, str. 590). Demonstracije so bile sprva torej politične in ekonomske narave, zaradi pretežno šiitskih protestnikov pa so kmalu prerasle v sektaški konflikt med suniti in šiiti (Kaddorah, 2018, str. 25).

Iran je šiitsko vstajo v Bahrajnu ocenil kot znak islamskega prebujanja, ki je imelo nekaj podobnosti z demonstracijami v Tuniziji in Egiptu (Kelkitli, 2016, str. 34). Posledično je islamska republika mobilizirala svoje medijsko orožje in glasno zagovarjala šiitske protestnike (Abdo, 2013, str. 15).¹⁰⁵ Bahrajn je ob tem Iran obtožil koordiniranja protestov z namenom doseči politične spremembe v tej otoški zalivski monarhiji in oblikovati islamsko republiko po svojem vzoru (Kelkitli, 2016, str. 35). Sosednja Savdska Arabija in Kuvajt, ki tudi razpolaga z znatno šiitsko manjšino, pa sta dogajanje v Bahrajnu skrbno spremljala, saj sta bila dolgo zaskrbljena zaradi morebitnih posledic demokratizacije in večje politične moči šiitov (Rabi in Mueller, 2017, str. 590), predvsem tistih v Bahrajnu, saj je z nafto bogati vzhodni del Savdske Arabije dom številni šiitski manjšini (Tzemprin in dr., 2015, str. 192). Savdski kralj Abdulah je tako na bahrajnsko politično vodstvo začel izvajati močan pritisk, s katerim je želel preprečiti kakršne koli politične kompromise bahrajnskimi šiitom. Slednje bi bil namreč nevaren precedens, ki bi lahko sprožil vstajo šiitov v Kuvajtu in Savdski Arabiji (Rabi in Mueller, 2017, str. 590). Ob tem bi lahko morebitna sprememba političnega vodstva v Bahrajnu vplivala bodisi na odmik njegove zunanje politike od preostalih držav članic GCC bodisi na vključitev Bahrajna v iransko interesno sfero in oblikovanje sovražnega odnosa do Savdske Arabije ter njenih zaveznic (Kelkitli, 2016, str. 35).

predhodnico današnje Savdske Arabije. Družina zato za razliko od večinskega bahrajnskega prebivalstva pripada sunitiski veji islamske veroizpovedi (Nuruzzaman, 2013, str. 368).

¹⁰⁵ Iran je že v petdesetih letih 20. stoletja Bahrajn označil kot štirinajsto iransko provinco, pri čemer se je skliceval na perzijsko osvojitve otoka pred 350 leti, in s tem javno izrazil ozemeljske težnje po zalivski monarhiji. Zahteve je Iran ponovno obudil leta 2009, kar je sprožilo diplomatsko krizo med državama (Tzemprin, 2015, str. 191).

V Bahrajnu so se očitki, da za protesti stoji iranska politična in verska oblast, kmalu okrepili. K temu je v veliki meri pripomogel tudi strah pred aktivnim vpletanjem s strani Irana financirane šiitske Islamistične fronte za osvoboditev Bahrajna, ki je že leta 1981 poskušala izvesti državni udar (Tzemprin in dr. 2015, str. 191). Medtem ko je bila vlada v Bahrajnu odločena, da ne bo stopala po stopinjah Egipta in Tunizije, kjer so bili protestniki sicer uspešni (Abdo, 2013, str. 12), so bili sumi o iranskem vpletanju v otoški zalivski monarhiji dovolj za posredovanje nekaterih arabskih zalivskih držav, predvsem Savdske Arabije (Tzemprin in dr., 2015, str. 191). Bahrajnsko vodstvo je tako 14. marca 2011 sprejelo 1.200 pripadnikov oboroženih sil Savdske Arabije in 800 pripadnikov oboroženih sil ZAE, ki so delovali pod okriljem vojaških enot GCC, t. i. sil zalivskega ščita (*Peninsular Shield Force*) (Abdo, 2013, str. 12).¹⁰⁶ Vojaške sile je prispeval tudi Katar, ki pa je obenem preprečil negativno medijsko poročanje svoje medijske hiše Al Jazeera zoper bahrajnsko politično vodstvo (Khoury, 2013, str. 76). Gre za prvo kolektivno vojaško operacijo držav članic GCC, katere cilj je bilo zatrtje ljudske vstaje v državi članici. Predvsem Iran se je na to vojaško akcijo v Bahrajnu odzval z ogorčenjem, ob tem pa je savdska vojaška intervencija sprožila prvo proksi vojno med regionalnima rivaloma (Abdo, 2013, str. 13–15).

Čeprav je bila vstaja v Bahrajnu posledica protiavtoritarnih vstaj v regiji v luči arabske pomladi, je k njej znatno pripomogla predvsem verska in družbeno-ekonomska diskriminacija šiitov v Bahrajnu (Abdo, 2013, str. 28). Nuruzzaman (2013, str. 368) zato poudarja, da je bila t. i. »iranofobija«, ki je nastala zaradi domnevnega iranskega podpihanja šiitov v Bahrajnu, namenjena očrnitvi Islamske republike in prikrivanju protišiitskih politik, saj je bahrajnska kraljeva družina zgodovinsko privilegirala državljane pripadnike sunitske veje islama. Kot navaja Khoury (2013, str. 76), pa lahko savdsko posredovanje v Bahrajnu razumemo kot zajezitev poplave, saj bi šiitski prevzem oblasti v tej zalivski monarhiji imel daljnosežne posledice za druge arabske zalivske države. Za savdsko monarhijo sta bila pri njenem posredovanju pglavitna politični in gospodarski interes.¹⁰⁷ Kot prvo si je Savdska Arabija s posredovanjem zagotovila nadaljnje gospodarske koristi Bahrajna, ki velja za enega ključnih partnerjev savdske naftne industrije (Tzemprin in dr., 2015, str. 192), kot drugo pa je preprečila morebitno širitev vstaje v njen z nafto bogati vzhodni del države, kjer domuje

¹⁰⁶ Protestniki so bahrajnsko vlado obtožili uporabo sile, s katero naj bi želeli preprečiti implementacijo zahtevanih reform (Kaddorah, 2018, str. 26).

¹⁰⁷ Bahrajn je za Savdsko Arabijo in ZDA pomemben tudi z vojaškega vidika, saj je tam nastanjena ameriška mornarica, ki zagotavlja večjo stabilnost v Perzijskem zalivu (Tzemprin in dr., 2015, str. 191).

znatna šiitska manjšina, s tem pa je preprečila neposredni vpliv Irana na arabskem polotoku (Nuruzzaman, 2013, str. 370). Čeprav Iran, Bahrajn in savdski šiiti niso neposredno povezani, je bila Savdska Arabija pri svojem posredovanju zaskrbljena nad morebitnim povečanjem stikov med Iranom in savdskimi šiiti, ob tem pa je pri savdskem političnem vrhu še vedno odmeval primer Iraka, kjer je s šiitskim prevzemom Iran znatno pridobil na regionalnem vplivu (prav tam). Zaradi svojevrstne iranofobije in strahu pred novim Irakom je Bahrajn pomemben mejnik v sektaških konfliktih v regiji in proksi vojnah med obema regionalnima silama, tj. Iranom in Savdsko Arabijo.

4.2.1.2 *Jemen*

Jemen je najmlajša in najrevnejša arabska država, ki jo od združitve severnega in južnega dela leta 1990 pestijo številni konflikti, izogniti pa se ni uspel niti valu protestov, ki so bili posledica razmaha arabske pomladi v bližnjevzhodni regiji. Takrat so številni protestniki zavzeli ulice prestolnice Sana in do novembra z oblasti odstranili jemenskega predsednika Alija Abdulaha Saleha, na čigar mesto se je nato zavihtel dotedanji podpredsednik Abd Rabuh Mansur Hadi (Kelkitli, 2016, str. 39). Hadijeva prehodna vlada ni bila uspešna pri vzpostavljanju miru in varnosti v državi ter pri doseganju političnih kompromisov, ki so predvideli sprejetje nove jemenske ustave. Nezadovoljstvo predvsem šiitskih Hutijev¹⁰⁸ s stagnacijo postopka sprave med sprtimi stranmi v državi je naposled vodilo k novi vstaji, v kateri so Hutiji do septembra 2014 zavzeli jemensko prestolnico in večje dele ozemlja v severnem in osrednjem delu države (prav tam). Medtem ko je nasilje med šiitsko zajditsko skupnostjo in sunitsko oblastjo, za katerega je Jemen obtožil Iran, prvič izbruhnilo v letih 2004 in 2005, tj. nemudoma po oblikovanju šiitske oblasti v Iraku kot posledice ameriško vodene invazije leta 2003 (Šterbenc, 2005, str. 461), je sektaško trenje med izbruhom arabske pomladi dobilo nove razsežnosti (Tzemprin in dr., 2015, str. 193).¹⁰⁹ Tedaj je državljanska vojna med šiiti, ki v Jemnu predstavljajo 35 odstotkov vsega prebivalstva, in Hadijevo sunitsko vlado sprva dobila sektaške razsežnosti (prav tam), kasneje pa je prerasla v še trajajočo proksi vojno med Iranom in Savdsko Arabijo (Eksi, 2017, str. 146).¹¹⁰

¹⁰⁸ Jemenski šiiti oz. Hutiji so sicer pripadniki šiitske ločine zajditov, ki velja za doktrinarno najbližjo sunitskemu islamu (Šterbenc, 2005, str. 196). Med iranskimi in jemenskimi šiiti tako obstajajo razlike.

¹⁰⁹ Slednje priča o tem, da že ameriško vodena intervencija na Irak leta 2003 predstavlja mejnik v manifestaciji sektaškega nasilja med suniti in šiiti, ki se je z razmahom arabske pomladi znatno zaostri.

¹¹⁰ Mnogi analitiki nasilju v Jemnu ne pripisujejo sektaških značilnosti, pri čemer se sklicujejo na dejstvo, da so se šiitski Hutiji zoper Hadijevo sunitsko oblast sprva borili skupaj s sunitskimi oboroženimi silami nekdanjega

Iran je bil predvsem s strani Savdske Arabije in jemenske vlade večkrat obtožen zagotavljanja politične, finančne in vojaške podpore protirežimskim silam v Jemnu, kar islamska oblast vztrajno zavrača (*BBC*, 2018). Zaradi strahu pred morebitnim šiitskim prevzemom oblasti, ki bi Iranu nudil zaledje na arabskem polotoku, obenem pa morebiti obudil separatistična nagnjenja savdskih šiitov na vzhodu in jugu države (Kelkitli, 2016, str. 39–40), se je Savdska Arabija vse bolj povezovala s sunitsko Hadijevo vlado (Beydoun in Zahawi, 2016, str. 49).¹¹¹ Marca 2015 je savdska monarhija nato oblikovala devetčlansko koalicijo z državami članicami GCC, z izjemo Omana, ki so se jim pridružili še Egipt, Jordanija, Maroko in Sudan, ter izvedla vojaško intervencijo zoper šiitske upornike (Kelkitli, 2016, str. 40). Ta je temeljila predvsem na savdski varnostni zaskrbljenosti v luči vse močnejših šiitskih upornikov, saj naj bi bilo iransko vpletanje v Jemnu posledica njegovega spora s Savdsko Arabijo glede večjega geopolitičnega vpliva v bližnjevzhodni regiji (Kaddorah, 2018, str. 27). Šiitski prevzem v Jemnu bi sicer služil iranskim interesom, saj bi Islamska republika s tem znatno pridobila v regionalni tekmi s Savdsko Arabijo. Zato ni presenetljivo, da je savdsko voden koalicijski napad na Hutije naletel na ostre kritike iranskega političnega vrha (Kelkitli, 2016, str. 40–41).

4.2.1.3 Sirija

Val demokratičnih zahtev na Bližnjem vzhodu ni prizanesel niti Siriji, kjer so marca 2011 izbruhnili protesti, ki so bili uperjeni zoper administracijo sirskega predsednika Asada (Kelkitli, 2016, str. 36). Ti so kasneje, predvsem zaradi odziva sirske vojske, prerasli v državljansko vojno (Eksi, 2017, str. 147). Iran, ki je na arabsko pomlad gledal kot na islamsko prebujanje in posledično podpiral politične spremembe v številnih arabskih državah, tj. v Tuniziji, Egiptu in Bahrajnu, je z izbruhom državljanske vojne v Siriji zavzel drugačno stališče in se postavil v bran sirskega režimu, tako z diplomatsko, ekonomsko kot vojaško

jemenskega predsednika Saleha, ki pa je bil šiit. Šlo naj bi torej predvsem za politični boj in ne sektaško nasilje (Kaddorah, 2018, str. 27). Zaveznitvo med Salehom in Hutiji je sicer novembra 2017 propadlo, potem, ko se je zapletlo glede nadzora največje mošeje v prestolnici. Sledili so oboroženi spopadi, med katerimi se je Saleh ponovno poskušal povezati s Savdsko Arabijo, kar so šiitski uporniki označili za izdajo. Saleh je nato 4. decembra umrl v napadu na njegov konvoj, medtem ko je nekdanji predsednik poskušal zbežati iz Sane (*BBC*, 2018). Kljub začetnemu sodelovanju med silami Saleha in šiitskimi uporniki je težko spregledati značilnosti širše regionalne slike sektaškega bojevanja v tej arabski državi, saj Savdska Arabija vztrajno podpira Hadijevo sunitsko vlado, šiitski Iran, Irak in Hezbolah pa hutijske upornike (Kaddorah, 2018, str. 27).

¹¹¹ Jemen je bil za savdsko kraljevino vedno strateško pomemben, saj si državi delita približno 1800 kilometrov dolgo kopensko mejo, ki je bila med krizami v Jemnu večkrat prežeta s tihotapci orožja, drog in ljudi ter številnimi migranti (Kelkitli, 2016, str. 39). Ob tem pa je savdska južna soseda pomembna tudi z geostrateškega vidika, saj leži na morski ožini, ki povezuje Adenski zaliv in Rdeče morje. Koridor je pglavitnega pomena predvsem za tovorjenje nafte preko morskih poti (*BBC*, 2018).

pomočjo (Wastnidge, 2017, str. 153).¹¹² Sirski predsednik Asad je namreč pripadnik alavitov,¹¹³ tj. ene od ločin šiitske veje islama, in tako uživa podporo Irana (Eksi, 2017, str. 147). Svoje vpletanje v konflikt je Iran poskusil zagovarjati z bojem proti terorizmu, kar je sicer sovpadalo z vzponom skrajne skupine Islamska država, ki se je kot Skupina za tavid in džihad sprva oblikovala maja 2003 v Iraku, šele decembra 2011 pa je začela širiti svojo dejavnost v Sirijo (Wastnidge, 2017, str. 153). Na drugi strani pa se je Savdska Arabija odločila, da se bo za razliko od revolucij v Tuniziji, Egiptu in Bahrajnu nemudoma aktivno vključila v konflikt (Kelkitli, 2016, str. 37). Zalivska monarhija je tako začela podpirati predvsem protirežimske sile, tj. sirske osvobodilno vojsko (*Free Syrian Army*), ki jo sestavljajo pretežno suniti (Tzemprin in dr., 2015, str. 194).

Sirska vojna je Savdski Arabiji dala priložnost za spodkopavanje režima predsednika Asada in s tem možnost zaježitve iranskega vpliva v regiji (Tzemprin in dr., 2015, str. 194).¹¹⁴ Morebitni razpad sirskega režima in vzpostavitev sunitske vlade bi namreč Sirijo iztrgal iz iranske interesne sfere (Kelkitli, 2016, str. 37). V vojno se je ob tem vpletel tudi Katar, ki pa vztrajno financira predvsem ekstremistična in islamistična gibanja, ki so občutno razklala sirske opozicije obstoječemu Asadovemu režimu (Tzemprin in dr., 2015, str. 194). Zaradi podpore različnim skupinam s strani regionalnih sil je tudi konflikt v Siriji postal prizorišče proksi vojne med Iranom in Savdsko Arabijo (Eksi, 2017, str. 147). Sirska vojna je posledično postala katalizator za sektaška trenja med suniti in šiiti. To je sovpadalo z razmahom rivalstva med Iranom in Izraelom ter arabskimi zalivskimi državami in znatno podkrepilo iransko odločitev o aktivnem vključevanju v državljansko vojno na strani sirskega režima (Djalili in Kellner, 2014, str. 398). Iran je namreč tako želel preprečiti sunitsko zmago, ki bi ohromila iranski vpliv v regiji v podobni meri, kot sta ga okrepila propad Iraka in oblikovanje šiitske politične oblasti v Bagdadu (prav tam).

¹¹² Največji prispevek Teherana pa je bil na bojišču, kjer je poleg orožja in streliva sirske režim podpiral tudi s posebnimi oddelki Iranske revolucionarne garde Al Kuds (*Al Quds*), ki so zadolženi za tuje operacije in širjenje islamske revolucije preko iranskih meja. S pomočjo državnih medijev je Iran tudi javno podpiral sirskega predsednika Asada in ga označil za ključnega pri krepitvi upora proti ZDA in Izraelu (Kelkitli, 2016, str. 37).

¹¹³ Alaviti oz. nusajriti so pripadniki skrajne veje šiizma, saj bratranču in zetu preroka Mohameda Aliju Ibn Abi Talibu ter preostalim 11 imamom, ki jih priznava dvanajstaniški šiizem, pripisujejo skoraj božanski status. Dvanajstniki alavite zato smatrajo kot skrajneže, ortodoksni suniti pa kot heretike. Alavitska prepričanja in verovanja so edinstvena tudi, ker vključujejo nekatere značilnosti krščanstva (praznovanje božiča in velike noči) in poganstva, ob tem pa alaviti verjamejo tudi v posmrtno selitev duš. Alavitska pravila vsakdanjega življenja pa so dokaj liberalna, saj je pitje alkohola dovoljeno, prav tako pa se ženskam v javnosti ni treba zakriti (Šterbenc, 2018, str. 16).

¹¹⁴ Odnosi med Sirijo in Savdsko Arabijo so se poslabšali z umorom libanonskega predsednika vlade Rafika Haririja leta 2005, kjer obstaja sum, da je za atentatom stal sirske režim. Savdska Arabija je sicer poskušala otopliti odnos s Sirijo in jo oddaljiti od iranske interesne sfere (Eksi, 2017, str. 147).

Na Bližnjem vzhodu, kjer so značilna nihanja zavezništev, je sirsko-iranski prijateljski odnos eden izmed najbolj trajnih.¹¹⁵ Kljub številnim konfliktom, ki so pestili bližnjevzhodno regijo, je zavezništvo vzdržalo predvsem zaradi skupnih regionalnih ciljev, med katerimi izstopa zoperstavljanje tako ameriškim kot izraelskim interesom v regiji (Wastnidge, 2017, str. 148). Iran je Sirijo med drugim uporabljal tudi za posredovanje finančne in vojaške moči svojemu zavezniškemu gibanju Hezbolah v Libanonu.¹¹⁶ Zato bi morebitni padec sirskega režima in njegova nadomestitev s prozahodnim in/ali prosunitskim režimom predstavljal bistveno strateško izgubo in obenem eksistencialno grožnjo Islamski republiki (Kelkitli, 2016, str. 36). Teheran zavezništvo s Sirijo šteje kot enega svojih največjih diplomatskih uspehov in kot uporabno sredstvo za širitev svoje interesne sfere in vpliva v bližnjevzhodni regiji. Med drugim se je lahko Iran z večjim vplivom zoperstavil zahodnim državam, predvsem ZDA, obenem pa ostal dejaven v izraelsko-palestinskem konfliktu, kjer je vztrajno ogrožal izraelsko državo (Djalili in Kellner, 2014, str. 396).

4.2.2 Iranska jedrska grožnja

Zaskrbljenost arabskih zalivskih držav pred širjenjem iranske interesne sfere na Bližnjem vzhodu ne temelji zgolj na iranskem vpletanju v notranje zadeve drugih arabskih držav, med izbruhom arabske pomladi in po njej, temveč je ta obenem posledica iranske jedrske grožnje (Tzemprin in dr., 2015, str. 195). Ta je postala relevanten dejavnik ogrožanja arabskih zalivskih držav leta 2002, tj. po razkritju iranskega bogatenja urana, ki naj bi bil primeren za izgradnjo jedrskega orožja, s strani iranske opozicijske skupine 'Nacionalni svet odpora Irana', ki je podatke predstavila 14. avgusta na tiskovni konferenci v Washingtonu (Šterbenc, 2013, str. 164). Države članice GCC so takrat ocenile, da bi Iran z razvojem jedrskega orožja okrepil svoj regionalni položaj in posledično začel predstavljati večjo grožnjo regionalni varnosti (Ismail, 2015, str. 246). Medtem ko sta predvsem ZDA in Izrael intenzivno opozarjala svet, da je Iran izjemno nevarna država, ki s svojim jedrskim programom in ideološkim radikalizmom predstavlja eksistenčno grožnjo Izraelu in Zahodu, je Iran poudarjal svojo pravico do miroljubnega jedrskega razvoja (Šterbenc, 2013, str. 152).

¹¹⁵ Tesni odnosi med obema državama izhajajo iz iraško-iranske vojne, ko je Sirija stopila na stran Irana (Kelkitli, 2016, str. 36).

¹¹⁶ Hezbolah je imel in ima še vedno pomembno vlogo pri obrambi sirskega režima, saj se zaveda, da bi s padcem Asada lahko izgubil vitalno pomembno povezavo z Iranom in se znašel osamljen v boju proti Izraelu ter libanonskim in sirskim sunitom. Poleg Hezbolaha pa se na strani sirskega režima borijo tudi iraške šiitske milice in celo afganistanski šiiti, ki jih je organiziral Iran. Slednje priča o tem, da si v Siriji nasproti stojita širši šiitski in sunitki svet (Šterbenc, 2018, str. 25).

Pravica do slednjega je zapisana tudi v temeljnem dokumentu mednarodnega jedrskega režima, tj. v 4. členu Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja (*Treaty on the Non-proliferation of Nuclear Weapons*),¹¹⁷ ki državi pogodbenici omogoča razvoj, raziskovanje, proizvodnjo in uporabo jedrske energije v miroljubne namene brez diskriminacije. Kljub začetni netransparentnosti in prikrivanju pomembnih delov svojega jedrskega programa je Iran na podlagi ugotovitev Mednarodne agencije za jedrsko energijo (*International Atomic Energy Agency – IAEA*)¹¹⁸ med oktobrom 2003 in februarjem 2006 polno izpolnjeval svoje obveznosti iz Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja, a je bil kljub temu s strani jedrsko razvitih držav deležen diskriminacije, saj mu te niso omogočile jedrskega razvoja v miroljubne namene. Posledično se je iransko sodelovanje z IAEA zmanjšalo (Šterbenc, 2013, str. 174–175).

Iransko jedrsko vprašanje je postalo eden izmed potencialno največjih destabilizatorjev mednarodnega miru in varnosti (Šterbenc, 2013, str. 152). Možnost iranskega jedrskega oboroževanja pa je spodbudila strah tudi v večini držav bližnjevzhodne regije (Rezaei, 2018, str. 167). V strahu pred razmahom oboroževalne tekme so arabske zalivske države na zasedanju na vrhu GCC leta 2006 v Riadu predlagale vzpostavitev območja brez orožja za množično uničevanje (*weapon-of-mass-destruction-free zone – WMDFFZ*), obenem pa oznanile, da bodo svoje napore usmerile v pridobivanje jedrske energije za miroljubne namene (Kechichian, 2007, str. 286). Mednarodna skupnost je zaradi domnevnega obstoja grožnje širjenja jedrskega orožja zoper islamsko republiko uvedla gospodarske sankcije, ki so jih implementirali EU, Varnostni svet ZN in ZDA. Sankcije, varnostne razmere in notranjepolitične krize so naposled Iran prisilile k pristopu za pogajalsko mizo (Rezaei, 2018, str. 167). Odziv mednarodne skupnosti in večletni poskusi zaježitve iranskega jedrskega programa so svoj vrhunec naposled dosegli julija 2015 na Dunaju, ko so Iran in t. i. skupina držav P5+1, tj. stalne članice Varnostnega sveta ZN in Nemčija, podpisale Skupni celovit akcijski načrt (*Joint Comprehensive Plan of Action – JCPOA*) oz. iranski jedrski sporazum,¹¹⁹ s katerim se je Iran v zameno za ukinitvev gospodarskih sankcij zoper islamsko republiko (Hameed, 2017, str. 24) odpovedal razvijanju jedrskega orožja (JCPOA, 2015, 3. člen).

¹¹⁷ Pogodba o neširjenju jedrskega orožja – *Treaty on the Non-proliferation of Nuclear Weapons*, podpisana 1. julija 1968, v veljavi od 5. marca 1970.

¹¹⁸ IAEA je mednarodna organizacija, ki bdi na mednarodnim jedrskim režimom. Ustanovljena je bila leta 1957 in opravlja dve temeljni nalogi. Spodbuja raziskovanje, razvoj in uporabo jedrske energije v miroljubne namene ter uresničuje varovala, ki preprečujejo uporabo jedrske energije v vojaške namene (Statut IAEA, 1957, 2. člen).

¹¹⁹ Skupni celovit akcijski načrt – *Joint Comprehensive Plan of Action*, podpisan 14. julija 2015, v veljavi od 16. januarja 2016.

Sporazum pa Iranu priznava pravico do bogatenja urana do minimalne stopnje in zgolj minimalnega kopičenja obogatene urana v miroljubne namene (prav tam, 4. člen).¹²⁰

Jedrski sporazum je kljub mednarodnemu odobravanju dodatno zaostрил spor med Iranom in arabskimi zalivskimi državami (Hameed, 2017, str. 24). Čeprav so slednje sprva sicer uradno podprle podpis sporazuma, saj naj bi ta preprečil razpolaganje Irana z jedrskim orožjem (Rafique, 2016, str. 154), je na arabskem polotoku prevladalo mnenje, da bo z ukinitvijo sankcij ekonomsko močnejši Iran lahko znatno okrepil svojo finančno podporo njemu sorodnim šiitskim milicam in posledično povečal svoj regionalni vpliv, nadaljeval postopek spodkopavanja tradicionalnih arabskih režimov ter s tem predstavljal večjo grožnjo arabskim zalivskim državam (Esfandiary, 2016, str. 231). Ta bi se še potencirala v primeru, ko bi se savdska skeptičnost do iranskega izpolnjevanja zavez iz jedrskega sporazuma izkazala za utemeljeno (Hameed, 2017, str. 25). Ob tem pa je bila ameriška pripravljenost za pogajanja in nazadnje podpis končnega dogovora razlog za alarm v Riadu, kjer so sporazum ocenili kot pokazatelj ameriškega toleriranja Irana in odmika ZDA od tradicionalnega zavezništva z arabskimi zalivskimi državami (Rezaei, 2018, str. 182).¹²¹

Z nastopom mandata aktualnega ameriškega predsednika Donalda Trumpa januarja 2017 so se odnosi med ZDA in Savdsko Arabijo, predvsem zaradi Trumpove nenaklonjenosti iranskemu jedrskemu sporazumu, otoplili.¹²² Sprememba ameriške zunanje politike do Irana pa je celo privedla do odstopa ZDA od jedrskega sporazuma maja 2018, saj bi moral ta po njihovi oceni nasloviti tudi iransko vmešavanje v notranje politike drugih arabskih držav, Iran pa bi moral ustaviti poskuse z balističnimi raketami in IAEA dopustiti neomejen dostop do vseh svojih vojaških objektov (Regencia, 2018). Ameriško odločitev so pozdravili na arabskem polotoku (*Reuters*, 2018), čemur je sledila še uvedba prvega svežnja novih

¹²⁰ Sporazum je ob tem tudi Savdski Arabiji in preostalim arabskim državam onemogočil izdelavo jedrskega orožja, kar je okrepilo varnostni in geopolitični položaj Teherana *vis-a-vis* Riadu (Hameed, 2017, str. 25).

¹²¹ Savdska Arabija je v ponovni iranski integraciji v mednarodno skupnost in otoplitvi odnosov med Iranom in takratno ameriško administracijo pod vodstvom predsednika Obame videla grožnjo svojemu regionalnemu položaju (Kaddorah, 2018, str. 27).

¹²² Trumpova administracija se je zavezala k spremembi predhodne ameriške zunanje politike in otoplitvi odnosov s tradicionalnimi ameriški zaveznički na arabskem polotoku in Izraelom. Med svojim obiskom v Savdski Arabiji maja 2017 je Trump ostro kritiziral Iran, iranski jedrski sporazum in s savdsko kraljevino sklenil večje število orožarskih poslov (Ulutas in Duran, 2018, str. 87). Tovrstna sprememba ameriške zunanje politike med drugim omogoča tesnejše sodelovanje med Izraelom in Savdsko Arabijo, ki sta bila razočarana tako nad iranskim jedrskim sporazumom kot tudi pomanjkanjem aktivnega udejstvovanja ZDA v bližnjevzhodni regiji (prav tam, str. 88–89). Prodaja orožja Savdski Arabiji pa ob tem dokazuje, da Izrael v savdski monarhiji iz takšnih ali drugačnih razlogov več ne vidi regionalnega nasprotnika in sovražnika, saj bi potemtakem prodaji orožja nasprotoval. Najverjetneje se Izrael s prodajo orožja strinja zaradi obstoja prikritega sodelovanja s Savdsko Arabijo, ki je uperjeno zoper širjenje iranske interesne sfere v regiji.

ameriških gospodarskih sankcij zoper Iran 7. avgusta 2018 (Regencia, 2018).¹²³ Ameriški odstop od iranskega jedrskega sporazuma in uvedba sankcij zoper islamsko republiko sta medtem naletela na neodobranje predvsem predstavnikov EU, ki se zavzemajo za ohranitev jedrskega sporazuma. Kot navaja IAEA, Iran namreč vse od podpisa sporazuma dalje omogoča inšpekcijski nadzor jedrskih objektov ter upošteva omejitve jedrskega bogatenja, ki so bile določene ob podpisu sporazuma (Tirone, 2018).

4.3 Pomen Irana za zблиževanje med Izraelom in arabskimi zalivskimi državami

4.3.1 Krepitev izraelsko-arabskega sodelovanja

Grožnja Irana in vse močnejših islamističnih gibanj, med drugim Muslimanske bratovščine, je pripomogla k otoplitvi odnosov med Izraelom in arabskimi zalivskimi monarhijami, ki predvsem v Iranu vidijo skupnega zunanjega sovražnika svoji in regionalni varnosti (Guzansky, 2015, str. 139). Ulrichsen (2016, str. 7) zato ni presenečen, da se je zaradi skupnih zunanjepolitičnih interesov, predvsem po letu 2011, tj. po razmahu arabske pomladi, med obema stranema začelo razvijati tesnejše varnostno in obrambno sodelovanje, ki obsega tako obveščevalne kot vojaške dejavnosti (Hameed, 2017, str. 26). Rabi in Mueller (2017, str. 589) poudarjata, da zametki varnostno-obrambnega sodelovanja med arabskimi državami Perzijskega zaliva in Izraelom segajo v leto 2009, ko je Iran testiral novo tehnologijo, ki naj bi bila povezana z jedrskim orožjem. Takrat so nekatera izraelska podjetja s strani izraelskega državnega vrha dobila dovoljenje za izvoz storitev in tehnologij s področja varnosti zalivskim državam, kot so Savdska Arabija, Bahrajn in ZAE, s ciljem boja zoper Iran in islamski ekstremizem (prav tam).

Na otoplitev odnosov med državami članicami GCC in Izraelom pa je poleg skupne varnostne grožnje Irana in islamističnih gibanj vplivala tudi ameriška politika v času Obamove administracije (2008–2016), ki je svojo pozornost z Bližnjega vzhoda začela preusmerjati na Ljudsko republiko Kitajsko (Guzansky, 2015, str. 141). Za arabske zalivske države je bil pokazatelj tovrstnega ameriškega zunanjepolitičnega odmika podpis iranskega jedrskega

¹²³ Iranska politika je v veliki meri politika kljubovanja hegemoniki vlogi ZDA na Bližnjem vzhodu. Islamska republika želi tako na političnem, varnostnem kot ekonomskem in tehnološkem področju zmanjšati svojo odvisnost od zunanjih akterjev in pridobiti večjo mero samozadostnosti. ZDA zaradi tovrstne politike na Iran izvajajo pritisk, ki se odraža v ekonomskih in tehnoloških sankcijah vse od islamske revolucije leta 1979, v pomoči iranskim tekmečem in v krepitevi lastne vojaške prisotnosti v regiji (Šterbenc, 2013, str. 151).

sporazuma julija 2015 (Hameed, 2017, str. 26), ki mu je poleg držav članic GCC ostro nasprotoval tudi Izrael (Rafique, 2016, str. 154). Zgolj dva meseca kasneje sta na srečanju Sveta za zunanjo politiko v Washingtonu tako izraelski kot savdski predstavnik razkrila obstoj prikritih diplomatskih srečanj med njunima državama v luči skupne grožnje iranskih jedrskih ambicij (Hameed, 2017, str. 23). Oba predstavnika sta na srečanju zagovarjala podobna stališča in razpravljala o grožnji, ki da jo Iran predstavlja za obe državi (Rabi in Mueller, 2017, str. 590).

Kljub razkritju tajnih pogovorov med Izraelom in Savdsko Arabijo pa državi nimata vzpostavljenih uradnih odnosov, savdsko vodstvo pa jih, vsaj v skladu z arabsko mirovno pobudo iz leta 2002, ne bo vzpostavilo, dokler izraelsko-palestinski konflikt ostaja nerešen (Ulrichsen, 2016, str. 4). Predvsem z vidika iranske grožnje pa zato izraelsko-palestinski konflikt predstavlja kamen spotike, ki onemogoča odkrito in vseobsegajoče sodelovanje med Savdsko Arabijo in njenimi zaveznicami ter Izraelom, ki bi bilo prvenstveno usmerjeno v zoperstavljanje iranski grožnji. Dekel in Guzansky (2013) ob tem menita, da bi bile posledice vzpostavitve uradnih odnosov med arabskimi zalivskimi državami in Izraelom večje od koristi, k čemur naj bi pripomoglo arabsko javno mnenje, ki zaradi zgodovinske nenaklonjenosti najverjetneje še ni pripravljeno na odkrito sodelovanje z Izraelom (prav tam).¹²⁴

Kljub sovražnosti do Izraela pa je bilo arabsko javno mnenje po razmahu arabske pomladi podvrženo njenim posledicam, med drugim iranski grožnji in manifestaciji ter politizaciji šiitsko-sunitskega razkola. Posledično savdsko prebivalstvo kot poglobitveno grožnjo državni varnosti in stabilnosti izpostavlja Iran (Totten, 2016, str. 33),¹²⁵ kar savdski politični vrh s pridom izkorišča za aktivno pripravo svojih državljanov na postopno otoplitev odnosov z Izraelom (Al Rasheed, 2017, str. 17). Slednje se kaže predvsem v savdskih državnih medijih, ki manj ostro nastopajo zoper izraelsko okupacijo Zahodnega brega in njegovo ravnanje s

¹²⁴ Nenaklonjenost arabskega prebivalstva se po oceni Dekla in Guzanskega (2013) kaže v njegovem nasprotovanju priznanju Izraela in odnosu arabskih držav z njim. K temu v največji meri pripomore izraelsko kršenje mednarodnega prava in njegovo uničevanje možnosti za nastanek palestinske države. Obstaja torej vzročno-posledična zveza med delovanjem Izraela in arabskim javnim mnenjem, ki sicer ni apriorno in trajno sovražno do Izraela.

¹²⁵ V Savdski Arabiji ima tradicionalno pomembno vlogo vahabitska duhovščina, ki je izrazito sovražna do šiitov, ki jih obravnava kot politeiste (*musšrikun*). Vpliv vahabitske duhovščine je občuten tudi v savdskem šolskem sistemu, ki prispeva k oblikovanju protišiitskih in protiiranskih prepričanj savdskih učencev (Šterbenc, 2018, str. 24).

Palestinci (prav tam).¹²⁶ Savdska Arabija je sicer po neuspehu arabske mirovne pobude zavrnila možnost podobne ponudbe normalizacije odnosov z Izraelom, kljub temu pa se monarhija zaradi odnosa med ZDA in Izraelom ter vpliva izraelskega lobija v ameriškem kongresu zaveda politične koristi morebitnega sodelovanja z izraelsko državo, predvsem glede nasprotovanja Iranu (Guzansky in Dekel, 2013). Savdska Arabija in druge arabske zalivske države pa medtem žanjejo predvsem koristi prikritega sodelovanja z Izraelom, ne da bi zaradi tega morebiti trpela podpora v javnosti (prav tam).

Na krepitev izraelskega-arabskega strateškega sodelovanja je januarja 2016 nakazal tudi nekdanji izraelski veleposlanik v Egiptu Zvi Mazel. Opozoril je predvsem na tesnejše obveščevalno sodelovanje med Izraelom in arabskimi zalivskimi državami, izpostavil pa je tudi tesnejše varnostno-obrambno sodelovanje z ZAE (Ulrichsen, 2017, str. 7). Slednje je med drugim postalo očitno z izraelsko in emiraško udeležbo na skupnih vojaških vajah Iniohos leta 2017, ki redno potekajo v Grčiji (Cohen, 2017). ZAE je z vojaškim sodelovanjem, ki naj sicer ne bi bilo prvo tovrstno (prav tam), prekršil arabski bojkot Izraela, ki je bil vzpostavljen leta 1948. Podobno je storil tudi Bahrajn, ki je svojim kolesarjem dovolil udeležbo na začetnih etapah tekmovanja *Giro d'Italia* leta 2018, ki so potekale v Izraelu (Barnes, 2018).

Savdska Arabija in Izrael sta skupno zaskrbljenost glede iranske grožnje ponovno izrazila tudi na varnostni konferenci leta 2018 v Münchnu in mednarodno skupnost pozvala k ukrepanju (Champion, Ferzinger in Wainer, 2018). Izraelski obrambni minister Avigdor Lieberman je tako dejal, da se Bližnji vzhod sooča s tremi izzivi, tj. Iran, Iran in Iran, zato bo Izrael še naprej oviral ponovno integracijo Islamske republike v regionalno in mednarodno skupnost. Podobno zaskrbljenost nad razmerami v regiji je izrazil tudi savdski zunanji minister Abdel al Džaber, ki je izpostavil predvsem savdsko nasprotovanje iranskemu vpletanju v številne arabske države, med katerimi so tudi Jemen, Sirija in Bahrajn (Haghirian, 2017).

Otoplitev odnosov je bila občutna tudi med selitvijo ameriškega veleposlaništva v Izraelu iz Tel Aviva v Jeruzalem maja 2018, s čimer so ZDA Jeruzalem priznale kot prestolnico izraelske države.¹²⁷ Ameriški odločitvi je sledil val protestov v Gazi, ki je zahteval približno

¹²⁶ Guzansky (2015, str. 141) meni, da bi negativni sentimente arabske javnosti do Irana lahko pripomogli k sodelovanju arabskih držav z Izraelom. Sunitiski arabski svet namreč ostaja pretežno sovražen do Irana. Tovrstno sovražstvo se je zaradi političnega kaosa v regiji in iranskega podpiranja sirskega predsednika Asada zgolj potenciralo (prav tam).

¹²⁷ ZN je ozemlja, ki so bila v skladu z Resolucijo Generalne skupščine 181 (II.) predvidena za palestinsko državo, vključno z Vzhodnim Jeruzalemom, po šestdnevni vojni jasno opredelil kot s strani Izraela okupirana

sto palestinskih žrtev (Kalin in Barrington, 2017). Medtem ko se je mednarodna skupnost na ameriško odločitev odzvala z ogorčenjem, so se arabske zalivske monarhije zavile v molk. Savdska Arabija in njene zaveznice zaradi Trumpovega ostrega nastopa zoper Iran namreč ne želijo ogroziti zavezništva z ZDA (prav tam). Ta odločitev pa je ob tem dodatno očrnila savdsko vlogo legitimnega predstavnika vseh muslimanov, saj sta se najbolj odločno v bran Palestincem postavila Iran in Turčija, ki je iz Izraela celo odpoklicala svojega veleposlanika in izraelsko državo razglasila za državo terorja, ki nad Palestinci izvaja genocid (Marteu, 2018).

Savdska Arabija se kot najvidnejša država članica GCC med drugim sooča tudi z notranjepolitično dihotomijo. Medtem ko aktualni savdski kralj želi ohraniti tradicionalno propalestinsko držo svoje kraljevine, je njegov naslednik princ Mohamed bin Salman pripravljen sprejeti pragmatične reforme, ki jim bo podvržena tudi savdska zunanja politika (Marteu, 2018). V intervjuju za magazin *The Atlantic* aprila 2018 je savdski prestolonaslednik celo dejal, da imajo Izrael in njegovi prebivalci pravico do svojega ozemlja. Ob tem je še zatrdil, da obstaja interes po tesnejšem sodelovanju med arabskimi zalivskimi državami in Izraelom. To predstavlja velik odmik savdske diplomacije, kršitev načel arabske mirovne pobude iz leta 2002 in obenem dokazuje otoplitev odnosov savdske monarhije z Izraelom (prav tam). Ta sicer skupaj s svojimi zaveznicami uradnih odnosov z izraelsko državo najverjetneje ne bo vzpostavila, dokler izraelsko-palestinski konflikt ostaja nerešen. Do takrat bo njihovo sodelovanje predvsem prikrite oz. tajne narave (Guzansky, 2015, str. 142–143).

4.3.2 Savdsko priznanje izraelsko-egiptovskega miru

Savdska Arabija in Izrael sta svoje prijateljske odnose znatno otoplila tudi aprila 2016, ko je Egipt savdski kraljevini predal suverenost nad otokoma Sanafir in Tiran, ki se nahajata ob vstopu v Tiranski zaliv, sicer edini pomorski stik Izraela z Rdečim morjem.¹²⁸ Geostrateški pomen otokov je bil najbolj občuten v dosedanjih arabsko-izraelskih vojnah, ko ju je Egipt uporabil za izvajanje gospodarske blokade zoper izraelsko državo (Totten, 2016, str. 33–

ozemlja (Šterbenc, 2016, str. 661). Po letu 1967 sta tako Generalna skupščina kot Varnostni svet sprejela več resolucij, v katerih sta Izrael pozivala k spoštovanju Četrte ženevske konvencije. Status Zahodnega brega, Gaze in Vzhodnega Jeruzalema kot okupiranega ozemlja pa je v svetovalnem mnenju Pravne posledice gradnje miru na okupiranem palestinskem ozemlju (9. julij 2004) dokončno potrdilo Meddržavno sodišče. Slednje je navedlo, da je ozemlje med damarkacijsko črto premirja med Izraelom in Jordanijo, podpisanega 3. aprila 1949, in nekdanjo vzhodno mejo mandatne Palestine leta 1967 okupiral Izrael v času oboroženega konflikta med Izraelom in Jordanijo (Šterbenc, 2016, str. 662).

¹²⁸ Otoka sta med drugim pomembna za izraelske pomorske stike z jugovzhodno Azijo (Cook, 2017b).

34).¹²⁹ Kljub določenemu neodobravanju predaje otokov s strani egiptovskega prebivalstva je Izrael menjavo suverene oblasti nad otoki presenetljivo podprl. Savdska Arabija je namreč s predajo otokov prevzela tudi obveznosti zagotavljanja proste plovbe za izraelske ladje, ki so bile določene v izraelsko-egiptovskem miru iz leta 1979 (Cook, 2017b), obenem pa otoka lahko služita prihodnjim skupnim vojaškim operacijam Izraela in Savdske Arabije zoper Iran (Al Rasheed, 2017, str. 16). Gre za velik zunanjepolitični odmik Savdske Arabije, ki je leta 1979 skupaj s preostalimi arabskimi državami ostro kritizirala podpis miru med Egiptom in Izraelom ter celo dosegla egiptovsko izključitev iz Arabske lige (Hinnebusch in Ehteshami, 2002, str. 43). Egipt je namreč s sklenitvijo miru prekršil dogovor iz Kartuma, s katerim so se arabske države politično zavezale, da ne bodo priznale obstoja izraelske države, z njo sklepale miru in vodile pogajanj (Rabi in Mueller, 2017, str. 578–580).

Retorika Riada se je odtlej spremenila, saj je savdski zunanji minister al Džaber potrdil, da bo Savdska Arabija spoštovala obveznosti iz sporazuma (Totten, 2016, str. 34), s čimer je monarhija, ki nikoli ni sklenila miru z Izraelom in z njim uradno nima vzpostavljenih diplomatskih stikov, mirovni sporazum tudi uradno priznala (Cook, 2017b). Izrael naj bi ob tem z izkazano podporo predaji otokov in s skupnim nastopom zoper iransko grožnjo želel otopliti odnose tako z Egiptom kot s Savdsko Arabijo in vzpostaviti tesnejše diplomatsko ter varnostno sodelovanje z državama. Z novo pridobljenim prijateljstvom bi Izrael lahko ob podpori predvsem Egipta, Savdske Arabije ter drugih arabskih (zalivskih) držav, ki so svojo pozornost od Palestincev preusmerile na Iran, izkoristil palestinsko politično razdrobljenost in jim vsilil katastrofalno rešitev izraelsko-palestinskega miru (prav tam), kar bi odprlo vrata za normalizacijo odnosov med arabskimi zalivskimi državami in Izraelom.

4.3.3 Katarska diplomatska kriza in njene posledice za Palestince

Z razmahom arabske pomladi in večjim regionalnim vplivom držav članic GCC je bilo v luči iranske grožnje in islamističnih gibanj, ki so bila uperjena zoper tradicionalne arabske režime, po mnenju Ulutasa in Durana (2018, str. 97) pričakovati okrepitev sodelovanja v okviru te regionalne organizacije, do česar pa ni prišlo. S postopnim stopnjevanjem sektaškega nasilja med suniti in šiiti je namreč Katar s svojo zunanjo politiko prišel navzkriž z ostalimi državami

¹²⁹ Egiptovsko omejevanje proste plovbe izraelskih ladij je znatno pripomoglo k izbruhu šestdnevne vojne leta 1967 (Cook, 2017b).

članicami GCC, predvsem s Savdsko Arabijo, ZAE in Bahrajnom (Kabalan, 2018, str. 34).¹³⁰ Konflikt znotraj GCC temelji predvsem na dveh značilnostih katarske zunanje politike, tj. podpori islamističnim gibanjem v regiji in odnosu z Iranom, s katerim si ta zalivska monarhija deli največjo naftno polje na svetu (*BBC*, 2017).¹³¹ Odnosi znotraj GCC so se tako prvič zaostri po uspešnem državnem udaru v Egiptu leta 2011, po katerem se je na demokratičnih volitvah na oblast zavihtel Mohamed Morsi, sicer član Muslimanske bratovščine (Aras in Falk, 2015, str. 325),¹³² in drugič, ko so Savdska Arabija, ZAE, Bahrajn in Egipt 5. junija 2017 s Katarjem prekinili diplomatske odnose in uvedli gospodarsko blokado (Kabalan, 2018, str. 33).¹³³

K odločitvi četverice držav so botrovali domnevni sporni komentarji katarskega emirja Tamima, ki naj bi na vojaški slovesnosti spregovoril o tesnem sodelovanju ZDA in Katarja, obenem pa naj bi Hamas označil za legitimnega predstavnika Palestincev, Iran pa kot veliko silo pri stabilizaciji bližnjevzhodne regije (Ulrichsen, 2017, str. 6). Katarska televizija je kasneje sporočila, da je bil objavljen emirjev govor neresničen in posledica kibernetkega

¹³⁰ Arabska pomlad in njene posledice so oslabile zavezništvo znotraj GCC, kjer poleg Katarja tudi Oman svoje zunanje politike zaradi različnih interesov ni uskladil z vodilno članico zavezništva Savdsko Arabijo (Al Rasheed, 2017, str. 5). Gause III. (2017, str. 10–11) tu poudarja, da bližnjevzhodno regijo torej poleg šiitsko-sunitskega konflikta pretresa tudi konflikt znotraj sunitskih držav, ki je predvsem posledica različnih interpretacij arabske pomladi in vloge političnega islama v regiji. Katar stavi predvsem na Muslimansko bratovščino in njej sorodne organizacije kot npr. Hamas. Slednje predstavljajo populistični suni-islamski pristop, ki izpostavlja vzpon na oblast preko demokratičnih volitev. Katarski pristop zagovarja tudi turški predsednik Recep Tayyip Erdoğan. Savdska Arabija zagovarja t. i. *top-down* pristop, ki temelji na lojalnosti monarhiji. Podoben pristop zagovarja tudi ZAE, le da ta za razliko od Savdske Arabije nima interesa po širjenju tovrstnega pristopa preko svojih meja (prav tam).

¹³¹ Katar se je tako kot ostale države članice GCC v času arabske pomladi večkrat vmešal v notranje politike bližnjevzhodnih držav, ki so jih prežemale revolucije (Kabalan, 2018, str. 34). Za razliko od svojih sosed pa je Katar aktivno spodbujal revolucionarna gibanja v državah severne Afrike in Bližnjega vzhoda, katerih cilj je bila sprememba obstoječih arabskih režimov (Stephens, 2017, str. 12). Katar je tovrstna gibanja, med katerimi je poglobitna predvsem Muslimanska bratovščina, spodbujal tako s finančnimi sredstvi kot s širjenjem revolucionarnih idej preko svoje medijske hiše Al Jazeera. Predvsem Savdska Arabija in ZAE pa sta s svojim delovanjem poskušala omejiti katarski interes in vpliv v bližnjevzhodni regiji (prav tam).

¹³² Med tem ko je novi egiptovski predsednik užival podporo Katarja, so Bahrajn, Savdska Arabija in ZAE vse svoje napore usmerili v politične spremembe v Egiptu (Aras in Falk, 2015, str. 325). Trojica je predvsem zaradi svoje finančne pomoči igrala poglobitno vlogo v vojaškem udaru dve leti kasneje, po katerem je oblast prevzel Abdel Fetaħ el Sisi. Katar je po udaru postal tarča kritik, saj naj bi po mnenju ostalih arabskih zalivskih držav podpiral Muslimansko bratovščino, obenem pa gibanje izkoriščal za spodkopavanje obstoječih arabskih režimov (prav tam). Katarsko neodobravanje novega egiptovskega vodstva je bil še dodatni razlog, da je trojica arabskih zalivskih držav odpoklicala svoje veleposlanike iz Dohe in od Katarja zahtevala priznanje nove egiptovske oblasti, prekinitve podpore Muslimanski bratovščini in izgon njenih predstavnikov ter ukinitve Al Jazeera. Kriza je trajala devet mesecev in je bila rešena šele s podpisom sporazuma med državami članicami GCC v Riadu novembra 2014 (Kabalan, 2018, str. 35).

¹³³ Gospodarska blokada je obsegala kopensko mejo s Savdsko Arabijo, vključno z letališči in s pristanišči, ter tranzitne poti za katarska letala, ki jim je bilo preprečeno ustavljanje na savdskih, egiptovskih, emiraških in bahrajnskih letališčih. Katarski diplomati so omenjene države morali zapustiti v roku 48 ur, ostali katarski državljani pa so imeli na voljo dva tedna (Kabalan, 2018, str. 33).

napada. Kljub temu je ta sprožil oster odziv znotraj GCC, predvsem v Savdski Arabiji in ZAE. Tamkajšnji mediji pa so Katar celo pozivali, da se odloči med zavezništvom z Iranom ali GCC (prav tam). Skoraj tri tedne po začetku gospodarske blokade je četverica držav zoper Katar vložila 13 zahtev in Dohi dala deset dni, da na njih odgovori. Med njimi je bila poleg prekinitve diplomatskih odnosov z Iranom tudi zahteva po prenehanju financiranja palestinskega Hamasa (Ulrichsen, 2018, str. 13), kar predstavlja velik zunanjepolitični odmik držav članic GCC, predvsem Savdske Arabije, ki je na prelomu tisočletja nastopala v vlogi največjega podpornika tega palestinskega gibanja (Ganor, 2013, str. 130). Po sporu med Hamasom in Fatahom po volitvah leta 2006 pa je skupaj s Katarjem igrala celo ključno vlogo pri sicer neuspešnem poskusu mediacije in oblikovanja močne in enovite palestinske oblasti (Ottaway, 2008, str. 71).

Razlogi za tovrstni zunanjepolitični odmik so med drugim večletna iranska podpora Hamasu in drugim islamističnim gibanjem, ki sicer ni zgolj politične in finančne narave, temveč obsega tudi deljenje vojaškega znanja in spretnosti (Rezaei, 2018, str. 190).¹³⁴ Medtem ko so številna tovrstna islamistična gibanja med razmahom arabske pomladi igrala pglavitno vlogo pri destabilizaciji tradicionalnih arabskih režimov, pa je Muslimanski bratovščini v Egiptu leta 2011 celo uspelo prevzeti oblast preko demokratičnih volitev, ki so bile posledica odstopa tedanjega egiptovskega predsednika Hosnija Mubaraka zaradi množičnih protestov v državi. Na volitvah je nato zmagal Mohamed Morsi iz vrst Muslimanske bratovščine (Aras in Falk, 2015, str. 325), ki pa se je na oblasti uspel zadržati zgolj dve leti, ko je z državnim udarom oblast v Egiptu prevzela vojska. Vojaški udar leta 2013 ni bil zgolj poskus omejitve politične moči Muslimanske bratovščine, temveč je bil dogodek povod za množično diskreditacijo gibanja v regiji, ki se je razširila preko egiptovskih meja v sosednje arabske države (Abu Hannieh, 2018). Savdska kraljevina je 7. marca 2014 gibanje označila za teroristično organizacijo, za enak korak pa se je 15. novembra 2014 odločil še ZAE (prav tam).¹³⁵ Ker Hamas velja za palestinsko vejo Muslimanske bratovščine, se je arabsko zalivsko sovraštvo do islamističnih gibanj razširilo tudi na vodilno palestinsko gibanje v Gazi (Al Amin, 2017).

¹³⁴ Z razmahom arabske pomladi leta 2011 se je sicer odnos med Iranom in Hamasom začasno skrhal, k čemur je pripomogla Hamasova podpora sirski opoziciji v času sirske državljanske vojne, v kateri Iran podpira sirskega predsednika Asada. Iran je zato prekinil podpiranje tega islamističnega gibanja (Pisecky in Grinberg, 2015, str. 12). Dve leti kasneje sta obe strani ponovno otoplili odnose, s tem pa je ponovno zaživela tudi iranska podpora (Al Mughrabi, 2017).

¹³⁵ Zaradi političnih in geostrateških razlogov so Muslimanska bratovščina in druga islamistična gibanja pred arabsko pomladjo več desetletij prejemala znatno finančno podporo od Savdske Arabije (Al Amin, 2017).

V luči iranske grožnje in vzpona islamističnih gibanj so Savdska Arabija, Bahrajn in ZAE prvič javno prevzeli stališče Izraela in ZDA ter tudi Hamas označili za teroristično organizacijo, kljub temu da ta nastopa kot uporniško in osvobodilno gibanje Palestincev (Cook, 2017a). Kot meni Abu Hannieh (2018), je tovrstna oznaka presenetljiva in obenem nesmiselna, saj Hamas nikoli ni izvedel vojaške operacije izven meja s strani Izraela okupiranega palestinskega ozemlja. Označevanje Hamasa kot teroristične organizacije pa naj bi bilo skladno z ameriškim načrtom reševanja izraelsko-palestinskega konflikta, s t. i. 'dogovorom stoletja' (*Deal of the Century*). Načrt, ki javnosti še ni bil predstavljen, naj bi med drugim predvideval integracijo Izraela v bližnjevzhodno regijo in vzpostavitev zavezništva med ZDA, arabskimi (zalivskimi) državami in Izraelom, ki naj bi bilo uperjeno zoper skupnega sovražnika, tj. Iran in z njegove strani financirani terorizem (prav tam).¹³⁶ Kot ocenjuje Teitelbaum (2018, str. 15), želi Izrael arabske zalivske države v mirovni proces vključiti predvsem iz treh razlogov. Izrael bi s tem demonstriral pripravljenost za reševanje izraelsko-palestinskega konflikta, z otoplitvijo odnosov s savdsko monarhijo in njenimi zavezicami bi morebiti izoliral Palestince in s tem ogrozil njihov pogajalski položaj in nazadnje prepričal Savdsko Arabijo, da ta v zameno za večjo vključenost Izraela v zoperstavljanje Iranu prevzame glavno vlogo v mirovnem procesu (prav tam).

Savdskim, emiraškim in bahrajnskimi kritikami domnevne katarske finančne pomoči terorističnim organizacijam v regiji se je tako pričakovano pridružil tudi Izrael. Ta naj bi sicer upal, da bo katarska diplomatska kriza pripomogla tudi k nadaljnji izolaciji Hamasa, ki ga Izrael smatra kot grožnjo svojemu obstoju,¹³⁷ in nazadnje privedla do odmika arabskih zalivskih držav od arabske mirovne pobude iz leta 2002, ki je predvidela regionalno rešitev izraelsko-palestinskega konflikta (Cook, 2017a). Dejanja Savdske Arabije in njenih zaveznikov ob tem nakazujejo, da so te pripravljene otopliti svoje odnose z Izraelom, čeprav konflikt ostaja nerešen (prav tam). Katarska diplomatska kriza pa bo nazadnje imela največ posledic

¹³⁶ Kot navaja Al Jazeera (2018), naj bi predstavniki Savdske Arabije, ZAE, Jordanije in Egipta posebnemu svetovalcu ameriškega predsednika Trumpa za bližnjevzhodni mirovni proces Jaredu Kushnerju že potrdili svojo podporo predvidenemu ameriškemu načrtu.

¹³⁷ Hamas je sicer leta 2017 predstavil nov ustanovni dokument, v katerem si gibanje prizadeva za nastanek palestinske države na Zahodnem bregu, v Gazi in Vzhodnem Jeruzalemu. S tem je Hamas posredno sprejel obstoj Izraela v okviru meja pred šestdnevno vojno leta 1967 (*The Guardian*, 2017). Nov dokument prav tako predvideva vojno s sionizmom, ki vodi okupacijo palestinskih ozemelj, in ne z izraelskim prebivalstvom. Izraelski premier Benjamin Netanjahu je vsebino dokumenta že označil za farso, kot nesmiselno pa jo je označil Ed Royce, ameriški politik in predsednik odbora za zunanjo politiko predstavniškega doma ZDA (prav tam).

za Palestince v Gazi, saj je katarska humanitarna in finančna pomoč Hamasu in Palestincem do uvedbe gospodarske blokade znašala več sto milijonov dolarjev, ki so jih med drugim uporabili za gradnjo stanovanj, bolnišnice in cest (Knell, 2017).

4.4 Sklep

Cilj poglavja je bilo analizirati vpliv krepitve manifestacije in politizacije šiitsko-sunitskega konflikta med arabsko pomladjo na vlogo arabskih zalivskih držav pri upravljanju in reševanju izraelsko-palestinskega konflikta. Kot kažejo ugotovitve, obdobje od razmaha arabske pomladi leta 2011 do katarske diplomatske krize leta 2017 zaznamuje otoplitev odnosa držav članic GCC, predvsem Bahrajna, Savdske Arabije in ZAE, z Izraelom ter zadržan odnosov do Palestincev. Kljub občutnemu vplivu verskega dejavnika, saj se tako Iran kot Savdska Arabija sklicujeta na svojo versko legitimnost obenem pa vplivata na obnašanje sunitske oz. šiitske skupnosti vernikov v regiji, šiitsko-sunitski razkol temelji prvenstveno na zasledovanju sekularnih interesov, kar je značilno tudi za izraelsko-palestinski konflikt. Zasledovanje geopolitičnih interesov in krepitev vpliva v regiji sta vidna tako v proksi vojnah med Savdsko Arabijo in Iranom v Bahrajnu, Jemnu in Siriji, kot tudi pri iranskem jedrskem programu.

Medtem ko kontradikcija med državami članicami GCC in Izraelom v obdobju med letoma 2011 in 2017 ostaja nespremenjena, se otoplitev odnosa z Izraelom odraža v varnostno-obrambnem sodelovanju in manj ostrem nastopu arabskih zalivskih držav zoper izraelsko okupacijo palestinskih ozemelj ter izraelske kršitve pravic Palestincev. Odnos do Palestincev pa je v tem obdobju postal zadržan, do gibanja Hamas pa celo antagonističen in sovražen, kar je prišlo do izraza predvsem med katarsko diplomatsko krizo. Vzrok otoplitve odnosa med arabskimi zalivskimi državami in Izraelom gre torej pripisati skupni grožnji Irana, saj slednji vse od islamske revolucije ohranja sovražne odnose do Izraela, ostaja glasen zagovornik pravic Palestincev in vztrajno podpira šiitsko prebivalstvo v regiji. Krepitev šiitsko-sunitskega razkola lahko označimo kot spremembo strukturnega okolja, ki je izrazito vplivala na dinamiko izraelsko-palestinskega konflikta in vlogo arabskih zalivskih držav v njegovem upravljanju ter reševanju. Obdobje med letoma 2011 in 2017 potrjuje domnevo, da vloga zunanjih akterjev pri upravljanju in reševanju konfliktov ni neomajna temveč je podvržena spremembam mednarodnega oz. regionalnega dogajanja.

5 NAMESTO ZAKLJUČKA: SOVRAŽNIK MOJEGA SOVRAŽNIKA JE MOJ PRIJATELJ

Cilj magistrske naloge je bil analizirati vpliv verskega dejavnika na vlogo arabskih zalivskih držav pri reševanju izraelsko-palestinskega konflikta od ustanovitve Izraela leta 1948 do katarske diplomatske krize leta 2017, pri čemer so kot točka preloma v analizi njihove vloge služile manifestacija in politizacija sunitsko-šiitskega razkola med izbruhom arabske pomladi leta 2011 ter posledična otoplitev odnosov med državami članicami GCC in Izraelom. Kot kažejo ugotovitve, na razmah neposrednega in strukturnega nasilja v izraelsko-palestinskem konfliktu prvenstveno vplivajo sekularni interesi, med katerimi prevladuje boj za ozemlje, vodo in pravice palestinskega prebivalstva. Vloga verskega dejavnika pa ob tem ni zanemarljiva, saj se ta odraža v postopni krepitvi islamističnih gibanj na palestinski strani, ki so tako rekoč odgovor na čedalje težji položaj palestinskega prebivalstva. Slednje potrjuje predpostavko družbenega konstruktivizma o pogojenosti vpliva verskega dejavnika s političnim in ekonomskim dejavnikom, ob tem pa teorija na podlagi zgodovine in družbenih interakcij med Palestinci in Izraelci nudi okvir za razumevanje politizacije verskih razlik med skupinama. Prikriti razlogi za izbruh izraelsko-palestinskega konflikta tako nikakor niso posledica prirojenih verskih identitet in domnevne zgodovinske sovražnosti med judovsko in islamsko vero, kot predpostavlja primordializem, prav tako pa niso zgolj posledica manipulacij političnih elit s ciljem doseganja političnih in ekonomskih ciljev, kot to predvideva instrumentalizem.

Pogojenost konflikta s sekularnimi interesi je značilna tudi za šiitsko-sunitski razkol, kjer je tako kot v primeru izraelsko-palestinskega konflikta občutno izkoriščanje verskih identitet, ki so posledice družbenih interakcij in samoopredeljevanja, pri pozivu političnih elit k nasilju. Tudi šiitsko-sunitski razkol najlažje analiziramo skozi prizmo družbenega konstruktivizma. Čeprav v razkolu prevladujejo sekularni interesi, med šiiti in suniti obstaja dolgoletna zgodovina nestrinjanj in družbenih interakcij, ki so oblikovale njun medsebojni odnos. Tudi ta nestrinjanja niso primordialna, temveč so se oblikovala in ohranjala predvsem na podlagi drugačnih interpretacij islama, ki temeljijo na nestrinjanju glede legitimnega naslednika preroka Mohameda. Ob tem pa sta v skladu s konstruktivistično predpostavko k krepitvi verskih razlik pripomogla tako politični kot verski dejavnik, ki se odražata v neenakovrednem položaju arabskih šiitov v številnih arabskih državah s sunitskim vodstvom. Verska nasprotja

so tako z njihovo politizacijo posledično zasenčili sekularni interesi. Medtem ko je verski dejavnik občuten v tekmovanju med Savdsko Arabijo in Iranom glede verske legitimnosti in v njunem pokroviteljskem ter zaščitniškem odnosu do sunitov oz. šiitov, v razkolu prevladujejo geopolitični interesi in poskusi akumulacije moči ter širjenja vpliva tako Savdske Arabije kot Irana, ki v bližnjevzhodni regiji nastopata v vlogi regionalnih in verskih rivalov.

Sovražni odnos med Iranom ter državami članicami GCC, predvsem Bahrajnom, Savdsko Arabijo in ZAE, se je znatno okrepil po pustošenju arabske pomladi, ko so s propadom tradicionalnih arabskih režimov v Egiptu, Libiji in Tuniziji arabske zalivske države prevzele vidnejšo vlogo v arabskih zadevah, okrepile svoj položaj branilcev sunitske veje islama in postale pglavitni akter pri upravljanju in reševanju izraelsko-palestinskega konflikta. Arabsko pomlad lahko razumemo kot spremembo strukturnega okolja, ki je vplivala na krepitev politizacije in manifestacije predhodno obstoječih verskih razlik med suniti in šiiti. Razkol med verskima skupinama potrjuje subjektivnost in fleksibilnost identitet, ki so odvisne od družbenih interakcij ter niso naravne in nespremenljive kot bi trdili primordialisti. Fluidnost identitet je bila v šiitsko-sunitskem razkolu vidna predvsem v odnosu med arabskimi suniti in arabskimi šiiti, kjer so verske razlike zasenčile skupno etnično, tj. arabsko identiteto. Arabske šiite se je tako začelo povezovati z Iranom in njegovo domnevno grožnjo regionalni varnosti, sledila pa je celo 'iranizacija' etnične identitete arabskih šiitov. Distinkcija na kontinuumu 'mi-oni' se je povečala, arabski šiiti pa so bili deležni vse močnejše diskriminacije, ki je vodila v oborožene odpore v nekaterih arabskih državah.

Z vključenostjo nekaterih svojih držav članic, se posledicam razmaha šiitsko-sunitskega razkola ni mogel izogniti niti GCC. Slednje dokazuje, da so regionalne organizacije kljub svojim prednostim pri reševanju verskih in drugih identitetnih konfliktov, tj. bližina, (ne)posredna vključenost v konflikt in poznavanje zgodovine območja ter akterjev, podvržene posledicam regionalnega dogajanja in spremembam strukturnega okolja. Njihova vloga pri upravljanju in reševanju konfliktov tako ni neomajna, kar je vidno tudi v vlogi držav članic GCC pri upravljanju in reševanju izraelsko-palestinskega konflikta. V magistrski nalogi sem zato poskušal potrditi tezo, **da manifestacija in politizacija verskega razkola med suniti in šiiti, ki se odražata v stopnjujočem se rivalstvu med Iranom in državami članicami GCC, predvsem Savdsko Arabijo, ter njihovi otoplitvi odnosa z Izraelom, negativno vplivata na vlogo arabskih zalivskih držav pri reševanju izraelsko-palestinskega konflikta, ki je bila do razmaha arabske pomladi usmerjena v aktivno reševanje**

konflikta v prid palestinskega prebivalstva. Analiza vloge držav članic GCC je temeljila na aplikaciji konfliktnega trikotnika, ki se osredotoča na kontradikcijo, obnašanje in odnos v konflikt vpetih strani, kot negativni vpliv na vlogo arabskih zalivskih držav pri reševanju izraelsko-palestinskega konflikta pa sem upošteval tri kriterije:

1. kakršno koli zmanjšanje naporov za rešitev izraelsko-palestinskega konflikta po letu 2011,
2. odmik od temeljnih zahtev arabskih zalivskih držav, ki so jih nazadnje izpostavile v arabski mirovni pobudi leta 2002,
3. pojemanje aktivnega sodelovanja med palestinskimi in arabskimi zalivskimi predstavniki.

Kot kažejo ugotovitve so arabske zalivske države v obdobju med letoma 1948 in 2011 vztrajno poskušale rešiti izraelsko-palestinski konflikt v prid palestinskega prebivalstva. Slednje je bilo očitno v vseh štirih konkretnih poskusih reševanja konflikta, tj. v arabskem naftnem embargu, Načrtu iz Feza, madridski konferenci in arabski mirovni pobudi. Vsi poskusi so bili osredotočeni bodisi na reševanje konflikta bodisi na kaznovanje Izraela in njegovih podpornikov. Otoplitev odnosa med arabskimi zalivskimi državami in Izraelom se med drugim odraža v konkretnih poskusih reševanja izraelsko-palestinskega konflikta, ki so po letu 2011 tako rekoč neobstoječi. Slednje lahko razumemo kot posledico razmaha šiitsko-sunitskega razkola oz. širjenje izraelsko-palestinskega konflikta z dodajanjem novega konflikta, kar je predvidel tudi Galtung v svojem triadičnem modelu konflikta.

Šiitsko-sunitski razkol je za nekatere države članice GCC torej postal pomembnejši od izraelsko-arabskega/palestinskega konflikta oz. ga je zasenčil, saj arabske zalivske države, predvsem Bahrajn, Savdska Arabija in ZAE, v Iranu vidijo neposredno grožnjo svoji varnosti. Otoplitev odnosa z Izraelom bi tako lahko razumeli na dva načina, ki se med seboj ne izključujeta, temveč dopolnjujeta. Prvič, da so arabske zalivske države vse svoje napore in kapacitete, ki so pomembne za progresivno reševanje izraelsko-palestinskega konflikta, preusmerile k omejevanju iranskega vpliva v regiji, in drugič, da v Izraelu vidijo potencialnega zaveznika, saj slednji s svojo vojaško zmogljivostjo lahko pripomore k strateški in vojaški prednosti arabskih zalivskih držav. Pomanjkanje konkretnih poskusov reševanja izraelsko-palestinskega konflikta po letu 2011 je tako odraz nove regionalne politike arabskih zalivskih držav, ki od razmaha šiitsko-sunitskega razkola nočejo po nepotrebnem zaostriiti odnos z Izraelom, saj bi bile posledično ogrožene iz dveh strani. Odkrito sodelovanje pa ob

tem preprečuje izraelsko-palestinski konflikt in verska vloga Savdske Arabije kot stebra sunitske veje islama.

S krepitvijo manifestacije in politizacije šiitsko-sunitskega razkola so se arabske zalivske države oddaljile tudi od svojih temeljnih zahtev, ki so jih nazadnje izrazile v arabski mirovni pobudi leta 2002. Predvsem Bahrajn, Savdska Arabija in ZAE so v luči skupne iranske grožnje z Izraelom okrepile svoje varnostno in obrambno sodelovanje ter z njim normalizirale odnose. S tem je trojica držav kršila določila iz arabske mirovne pobude, ki predvideva kolektivno priznanje Izraela in normalizacijo odnosov med arabskimi državami in Izraelom v zameno za izraelski umik z območij Zahodnega brega, Gaze in iz Vzhodnega Jeruzalema ter ustanovitev palestinske države. Krepitev varnostnega in obrambnega sodelovanja med Izraelom in arabskimi zalivskimi državami torej potrjuje namero o skupnem arabsko-izraelskem zoperstavljanju iranskemu vplivu v regiji. Nekatere države članice GCC so torej pripravljene kršiti svoje predhodne zaveze v zameno za uresničitev političnih in predvsem varnostnih ciljev v bližnjevzhodni regiji. Ob tem pa sodelovanje tudi dodatno zavrača predpostavko primordializma o obstoju zgodovinskih sovražnosti med judaizmom in islamom, saj so se na podlagi sprememb strukturnega okolja in družbenih interakcij identitete preoblikovale. Predhoden pogojevalen in zadržan odnos arabskih zalivskih držav do Izraela je namreč zamenjala omejena oblika medsebojnega sodelovanja.

Po razmahu arabske pomladi leta 2011 je občutno tudi pojevanje aktivnega sodelovanja med palestinskimi in arabskimi zalivskimi predstavniki. Odnosi, ki so bili v pred valom demokratičnih zahtev prvenstveno pozitivni, so po krepitvi šiitsko-sunitskega razkola postali zadržani, do gibanja Hamas pa celo sovražni. Arabske zalivske države prav tako od razmaha arabske pomladi dalje manj ostro nastopajo zoper izraelsko okupacijo Zahodnega brega, Gaze in Vzhodnega Jeruzalema ter zoper izraelsko ravnanje s Palestinci, med selitvijo ameriškega veleposlaništva iz Tel Aviva v Jeruzalem pa so se celo zavile v molk. Med katarsko diplomatsko krizo je so Bahrajn, Savdska Arabija in ZAE celo prevzele izraelsko stališče in palestinsko gibanje Hamas označile za teroristično organizacijo. Gibanje namreč predstavlja neposredno grožnjo izraelski državi, obenem pa Iran preko njega ostaja aktivno vključen v izraelsko-palestinskem konfliktu.

Arabsko zavračanje Hamasa lahko ob tem razumemo tudi kot poskus izolacije tega islamističnega gibanja, ki ostaja najvidnejši predstavnik Palestinecev, medtem ko je PLO znatno izgubil na vplivu, in poslabšanja pogajalskega položaja Palestinecev. S tovrstnim

ravnanjem države članice GCC, predvsem Bahrajn, Savdska Arabija in ZAE, krepijo svoj odnos z Izraelom. Pojemanje aktivnega sodelovanja med palestinskimi in arabskimi zalivskimi predstavniki lahko znova označimo kot izogibanje nepotrebnemu zaostrovanju odnosov z Izraelom. Izraelsko-palestinski konflikt namreč predstavlja temelj širšega izraelsko-arabskega konflikta, vztrajanje pri zahtevah iz arabske mirovne pobude pa bi posledično onemogočilo morebitno sodelovanje med arabskimi zalivskimi državami in Izraelom v luči domnevne iranske grožnje.

Na podlagi analize vloge arabskih zalivskih držav pri upravljanju in reševanju izraelsko-palestinskega konflikta pred razmahom arabske pomladi in po njej ugotavljam, da države članice GCC, predvsem Bahrajn, Savdska Arabija in ZAE, izpolnjujejo vse tri zastavljene kriterije. Omenjena trojica arabskih zalivskih držav tako po letu 2011 negativno vpliva na progresivno reševanje izraelsko-palestinskega konflikta v prid Palestinecev, kar mi omogoča potrditi svojo uvodno tezo. Medtem ko je kontradikcija med Izraelom in arabskimi zalivskimi državami po letu 2011 ostala nespremenjena, sta se spremenila tako odnos kot obnašanje, kar gre pripisati razmahu šiitsko-sunitskega konflikta. Magistrska naloga tako potrjuje predpostavko družbenega konstruktivizma in dokazuje pogojenost identitet z družbenimi interakcijami in s spremembam strukturnega okolja, čemur so podvržene tudi regionalne organizacije. Slednje so zaradi svoje bližine in svojega poznavanja zgodovine okolja in akterjev primernejše za reševanju verskih in drugih identitetnih konfliktov, ob tem pa podvržene njihovim posledicam, kar vpliva na vlogo regionalnih organizacij pri upravljanju in reševanju tovrstnih konfliktov.

Čeprav oba konflikta temeljita prvenstveno na sekularnih interesih, ki so bodisi politični bodisi ekonomski, igra verski dejavnik vidno vlogo, saj politične elite s sklicevanjem na versko pripadnost ali drugo konstruirano identiteto mobilizirajo večjo množico ljudi pri zasledovanju svojih ciljev. Medsebojni konflikt torej okrepi religijsko identiteto pripadnikov sprtih strani in vpliva na eskalacijo kulturnega nasilja, ki okrepi tako neposredno kot strukturno nasilje. Verske identitete se ob tem prepletajo z ideologijo, jezikom in etničnostjo ter privedejo do izključevanja posameznikov ali skupin, kar je občutno predvsem v odnosu med arabskimi suniti in arabskimi šiiti. Tovrstno prepletanje je nevarno predvsem za eskalacijo konflikta, katerega je posledično potrebno reševati tako z naslavljanjem sekularnih interesov kot z izničenjem posledic krepitve verskih identitet, kar je občutno tako v izraelsko-palestinskem konfliktu kot šiitsko-sunitskem razkolu.

Dejanja Savdske Arabije in njenih arabskih zalivskih zaveznic, ki so v luči regionalnih dogajanj privedla tudi do razkola znotraj GCC, ob tem nakazujejo, da so predvsem Bahrajn, Savdska Arabija in ZAE pripravljene otopliti svoje odnose z Izraelom, čeprav izraelsko-palestinski konflikt ostaja nerešen. Slednjega namreč vidijo kot kamen spotike, ki onemogoča polno sodelovanje med arabskimi zalivskimi državami in Izraelom. To naj bi bilo potemtakem uperjeno zoper Iran in širjenje njegovega vpliva v regiji. Pri tem vsekakor ne morem zatrditi, da izraelsko-palestinski konflikt v (bližnji) prihodnosti ne bo rešen, vendar menim, da ob trenutni razporeditvi moči v regiji, nobena rešitev ne bo takšna, ki bi v popolnosti oblikovala palestinsko državo na območju Zahodnega brega, Gaze in Vzhodnega Jeruzalema, s slednjim kot prestolnico. Ob tem pa postaja vse bolj očitno, da bo palestinski narod kolateralna škoda večjih geopolitičnih iger v bližnjevzhodni regiji, kjer danes velja antični pregovor: Sovražnik mojega sovražnika je moj prijatelj.

6 VIRI

1. Abdo, G. (2013). The New Secterianism: The Arab Uprisings and the Rebirth of the Shi'a-Sunni Divide. *The Saban Center for Middle East Policy*, 29. Dostopno prek <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/sunni-shia-abdo.pdf>
2. Abu Amr, Z. (1995). The Significance of Jerusalem: A Muslim Perspective. *Palestine-Israel Journal of Politics, Economics and Culture*, 2(2). Dostopno prek <http://www.pij.org/details.php?id=646>
3. Abu Hannieh, H. (2018, 9. marec). Why does Saudi Arabia describe Hamas as a terrorist organisation? *Middle East Monitor*. Dostopno prek <https://www.middleeastmonitor.com/20180309-why-does-saudi-arabia-describe-hamas-as-a-terrorist-organisation/>
4. Abu Manneh, B. (2006). Israel In US Empire. *New Formations*, 59, 34–51. Dostopno prek <http://nukweb.nuk.uni-lj.si/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=ip&custid=s6232602&profile=eds>
5. Ahrari, M. (1979). Oapec And 'Authoritative' Allocation Of Oil: An Analysis Of The Arab Oil Embargo. *Studies in Comparative International Development*, 14(1), 9–21. Dostopno prek <http://nukweb.nuk.uni-lj.si/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=ip&custid=s6232602&profile=eds>
6. Al Amin, E. (2017, 16. junij). The Hamas problem. *Al Jazeera*. Dostopno prek <https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2017/06/hamas-problem-gcc-crisis-170614134706515.html>
7. *Al Jazeera* (2018, 25. junij). Four Arab states 'support US plan' for peace in the Middle East. Dostopno prek <https://www.aljazeera.com/news/2018/06/arab-states-support-plan-peace-middle-east-180625151853119.html>
8. Al Mughrabi, N. (2017, 28. avgust). After Syria fall-out, Hamas ties with Iran restored: Hamas chief. *Reuters*. Dostopno prek <https://www.reuters.com/article/us-palestinians-hamas-iran/after-syria-fall-out-hamas-ties-with-iran-restored-hamas-chief-idUSKCN1B81KC>
9. Al Rasheed, M. (2017). *King Salman and His Son: Winning the US, Losing the Rest* (LSE Middle East Centre Report). London: London School of Economics. Dostopno prek <http://eprints.lse.ac.uk/84283/1/KingSalmanandhisSon.pdf>

10. Alikhani, M. in Zakerian, M. (2016). Study of Factors Affecting Saudi-Iranian Relations and Conflicts and Their Resulting Behavior Pattern. *Journal of Politics and Law*, 9(7), 178–183. Dostopno prek www.ccsenet.org/journal/index.php/jpl/article/download/62700/33703
11. Allen, R. (1974). *Imperialism and nationalism in the Fertile Crescent: Sources and Prospects of the Arab-Israeli Conflict*. New York, London, Toronto: Oxford University Press.
12. Aras, B. in Falk, R. (2015). Authoritarian ‘geopolitics’ of survival in the Arab Spring. *Third World Quarterly*, 36(2), 322–336. Dostopno prek <http://nukweb.nuk.uni-lj.si/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=ip&custid=s6232602&profile=eds>
13. Bahgat, G. (2009). The Arab Peace Initiative: An Assessment. *Middle East Policy*, 16(1), 33–39. Dostopno prek <http://nukweb.nuk.uni-lj.si/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=ip&direct=true&db=a9h&AN=36938392&site=eds-live&scope=site&lang=sl>
14. Barnes, T. (2018, 8. maj). Palestinian authorities condemn ‘stab in the back’ as teams from Bahrain and the UAE take part in Israel leg of Giro d’Italia cycle race. *Independent*. Dostopno prek <https://independent.co.uk/news/world/middle-east/palestinian-stab-in-the-back-bahrain-uae-teams-giro-d-italia-israel-2018-race-stages-a8340536.html>
15. BBC. (2017, 19. julij). Qatar crisis: What you need to know? Dostopno prek <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-40173757>
16. BBC. (2018, 30. januar). Yemen crisis: Who is fighting whom. Dostopno prek <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-29319423>
17. Beinun, J. in Hajjar, L. (2014). *Palestine, Israel and the Arab-Israeli Conflict: A primer*. Tacoma, WA: Middle East Research & Information Project. Dostopno prek https://web.stanford.edu/group/sper/images/Palestine-Israel_Primer_MERIP.pdf
18. Benko, V. (2000). *Zgodovina mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
19. Ben-Meir, A. (2009). Israel and the Arab Peace Initiative. *American Foreign Policy Interests*, 31, 206–212. Dostopno prek <http://nukweb.nuk.uni-lj.si/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=ip&direct=true&db=poh&AN=39777968&site=eds-live&scope=site&lang=sl>

20. Bercovitch, J. in Kadayifci-Orellana, S. J. (2009). Religion and Mediation: The Role of Faith-Based Actors in International Conflict Resolution. *International Negotiation* 14, 175–204. Dostopno prek <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.465.7217&rep=rep1&type=pdf>
21. Beydoun, K. A. in Zahawi H. D. (2016). Divesting From Sectarianism: Reimagining Relations Between Iran and the Arab Gulf States. *Journal of International Affairs*, 69(2), 47–63. Dostopno prek <http://nukweb.nuk.uni-lj.si/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=115307253&lang=sl&site=eds-live>
22. Blanchard, C. M. (2009). *Islam: Sunnis and Shiites*: raziskovalno poročilo. Washington, DC: Congressional Research Service. Dostopno prek <https://fas.org/irp/crs/RS21745.pdf>
23. Boulding, K. E. (1962). *Conflict and defense: a general theory*. New York: Harper and Brothers.
24. Brand-Jacobsen, K. F. (2002). Peace: The Goals and the Way. V J. Galtung, C. G. Jacobsen in K. F. Brand-Jacobsen (ur.), *Searching for Peace: The Road to TRANSCEND*, (str. 16–27). London, Sterling: Pluto Press.
25. Brand-Jacobsen, K. F. in Jacobsen, C., G. (2002). Peacemaking as Realpolitik, Conflict Resolution and Oxymoron: the Record, the Challenge. V J. Galtung, C. G. Jacobsen in K. F. Brand-Jacobsen (ur.), *Searching for Peace: The Road to TRANSCEND*, (str. 27–49). London, Sterling: Pluto Press.
26. Bruce, S. (1996/2002). *Religion in the Modern World: From Cathedrals to Cults*. Auckland etc.: Oxford University Press.
27. Burton, J. W. (1990). *Conflict: Resolution and prevention*. Basingstoke; London: Macmillan.
28. Butler, M. J. (2009). *International conflict management*. London, New York: Routledge.
29. Cafiero, G. in Yefet, A. (2016). Oman and the GCC: A Solid Relationship? *Middle East Policy*, 23(3), 49–55. Dostopno prek <http://nukweb.nuk.uni-lj.si/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=ip&custid=s6232602&profile=eds>
30. Carment, D. in Fischer, M. (2009). R2P and the role of Regional Organisations in Ethnic Conflict Management, Prevention and Resolution: The Unfinished Agenda. *Global Responsibility to Protect*, 1(3), 261–290. Dostopno prek <http://nukweb.nuk.uni-lj.si/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=ip&custid=s6232602&profile=eds>

31. Chalcraft, J. (2012). Migration Politics in the Arabian Peninsula. V D. Held in K. Ulrichsen (ur.), *The Transformation of The Gulf: Politics, economics and the global order* (str. 66–86). London, New York: Routledge.
32. Champion, M., Ferzinger, J. in Wainer, D. (2018, 18. februar). Israel, Saudis Find Common Cause in Warning of Iran Expansionism. *Bloomberg*. Dostopno prek <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-02-18/netanyahu-in-munich-speech-urges-west-not-to-appease-iran>
33. Cho, Y. Y. (2005). Resolving International Conflict in the Cultural and Identity Context. *The Korean Journal of International Relations*, 45(5), 89–102. Dostopno prek http://kaisnet.or.kr/resource/download/3_04.pdf
34. Cohen, G. (2017, 29. marec). Israeli Air Force Holds Joint Exercise With United Arab Emirates, U.S. and Italy. *Haaretz*. Dostopno prek <https://www.haaretz.com/israel-news/israeli-air-force-holds-joint-exercise-with-united-arab-emirates-1.5454004>
35. Cook, J. (2017a, 16. junij). Israel hopes GCC rift will 'intensify Hamas' isolation'. *Al Jazeera*. Dostopno prek <https://www.aljazeera.com/indepth/features/2017/06/israel-hopes-gcc-rift-intensify-hamas-isolation-170615093612036.html>
36. Cook, J. (2017b, 24. junij). How Israel gains from Egypt-Saudi Red Sea islands deal. *Al Jazeera*. Dostopno prek <https://www.aljazeera.com/indepth/features/2017/06/israel-gains-egypt-saudi-red-sea-islands-deal-170624101932517.html>
37. Cook-Huffman, C. (2009). The role of identity in conflict. V Handbook of Conflict Analysis and Resolution, ur. D. J. D. Sandole, S. Byrne, I. Sandole-Staroste in J. Senehi. London in New York: Routledge.
38. Dekel, U. in Guzansky, Y. (2013, 22. december). Israel and Saudi Arabia: Is the Enemy of My Enemy My Friend? *Institute for National Security Studies Insight*, (500). Dostopno prek http://www.inss.org.il/publication/israel-and-saudi-arabia-is-the-enemy-of-my-enemy-my-friend/?offset=43&posts=55&subject=263&type=399&outher=Yoel%20Guzansky%20&free_text=Saudi%20Arabia
39. Djalili, M. R. in Kellner, T. (2014). Iran's Syria policy in the wake of the 'Arab Springs'. *Turkish Review*, 4(4), 396–405. Dostopno prek <http://nukweb.nuk.uni-lj.si/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=ip&custid=s6232602&pr ofile=eds>
40. Eksi, M. (2017). Regional Hegemony Quests in the Middle East from the Balance of Power System to the Balance of Proxy Wars: Turkey as Balancing Power for the Iran -

- Saudi Rivalry. *Gazi Akademik Bakış*, 11(21), 133–156. Dostopno prek <http://nukweb.nuk.uni-lj.si/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=ip&custid=s6232602&profile=eds>
41. Esfandiary, D. (2016). The Impact of the Iran Deal on International Politics in the Middle East. V *The IEMed. Mediterranean Yearbook*, 230–232. Dostopno prek http://www.iemed.org/observatori/arees-danalisi/arxius-adjunts/anuari/med.2016/IEMed_MedYearBook2016_Impact%20of%20Irans%20Deal_Dina_Esfandiary.pdf
 42. Fierke, K. M. (2013). Constructivism. V T. Dunne, M. Kurki in S. Smith (ur.), *International Relations Theories: Discipline and Diversity* (str. 187–205). Oxford: Oxford University Press.
 43. Finkelstein, N. G. (2014). *Method and Madness: The hidden story of Israel's assaults on Gaza*. New York: OR Books.
 44. Fox, J. (2000). The ethnic-religious nexus: The impact of religion on ethnic conflicts. *Civil Wars*, 3(3), 1–22. Dostopno prek <http://nukweb.nuk.uni-lj.si/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=ip&custid=s6232602&profile=eds>
 45. Fraser, T. G. (2008). *The Arab-Israeli conflict*. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan.
 46. Galtung, J. (1969). Violence, Peace, and Peace Research. *Journal of Peace Research*, 6(3), 167–191. Dostopno prek http://www2.kobe-u.ac.jp/~alexroni/IPD%202015%20readings/IPD%202015_7/Galtung_Violence,%20Peace,%20and%20Peace%20Research.pdf
 47. Galtung, J. (1973). *Theories of conflict: Definition, dimensions, negations, formations*. Dostopno prek https://www.transcend.org/files/Galtung_Book_Theories_Of_Conflict_single.pdf
 48. Galtung, J. (1990). Cultural Violence. *Journal of Peace Research*, 27(3), 291–305. Dostopno prek <https://www.galtung-institut.de/wp-content/uploads/2015/12/Cultural-Violence-Galtung.pdf>
 49. Galtung, J. (1996). *Peace by Peaceful Means: Peace and Conflict, Development and Civilization*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
 50. Ganor, B. (2013). Israel and Hamas. *Orbis*, 57(1), 120–134. Dostopno prek <https://www.ict.org.il/UserFiles/Israel%20and%20Hamas.pdf>

51. Gause III, F. G. (2017). What the Qatar crisis shows about the Middle East. V M. Lynch in S. Dahle (ur.), *The Qatar Crisis* (str. 10–12). Dostopno prek https://pomeps.org/wp-content/uploads/2017/10/POMEPS_GCC_Qatar-Crisis.pdf
52. Ghazi, F. (1996). The 1948 Israeli-Palestinian War and Its Aftermath: The Transformation and DeSignification of Palestine's Cultural Landscape. *Annals of the Association of American Geographers*, 86(2), 256–285. Dostopno prek <https://www-jstor-org.nukweb.nuk.uni-lj.si/stable/pdf/2564005.pdf?refreqid=excelsior%3A10e2daa6c57702820de8ed8183f91b7b>
53. Guzansky, Y. (2015). Israel and the Arab Gulf states: from tacit cooperation to reconciliation? *Israel Affairs*, 21(1), 131–147. Dostopno prek <http://nukweb.nuk.uni-lj.si/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=100421724&lang=sl&site=eds-live>
54. Haghirian, M. (2017, 22. februar). Arab States of the Persian Gulf Must Choose Between Paths Proposed By Iran and Israel. *Atlantic Council*. Dostopno prek <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/iraninsight/arab-states-of-the-persian-gulf-must-choose-between-paths-proposed-by-iran-and-israel>
55. Halliday, F. (2005). *The Middle East in International Relations: Power, Politics and Ideology*. Cambridge: Cambridge University Press.
56. Hameed, U. U. (2017). The Saudi-Iranian Rivalry: A Foreign Policy Analysis Approach. *Towson University Journal Of International Affairs*, 50(2), 16–34. Dostopno prek <http://nukweb.nuk.uni-lj.si/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=ip&custid=s6232602&profile=eds>
57. Hinnebusch, R. in Ehteshami A. (2002). *The Foreign Policies of Middle East States*. London: Lynne Rienner Publishers.
58. Ismail, M. (2015). Iran's Nuclear Program: Regional Implications and Possible Outcomes. *Asian Politics & Policy*, 7(2), 245–263. Dostopno prek <http://nukweb.nuk.uni-lj.si/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=ip&custid=s6232602&profile=eds>
59. Jahner, A. (2012). Saudi Arabia and Iran: The Struggle for Power and Influence in the Gulf. *International Affairs Review*, 20(3), 37–49. Dostopno prek <http://www.iar-gwu.org/sites/default/files/articlepdfs/Saudi%20Arabia%20and%20Iran.pdf>
60. Jeong. H. (2008). *Understanding conflict and conflict analysis*. Los Angeles: Sage.

61. Juneau, T. (2014). Iran under Rouhani: Still Alone in the World. *Middle East Policy*, 21(4), 92–104. Dostopno prek <http://nukweb.nuk.uni-lj.si/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=ip&custid=s6232602&profile=eds>
62. Kabalan, M. (2018). The Gulf Crisis: The U.S. Factor. *Insight Turkey*, 20(2), 33–49. Dostopno prek <http://nukweb.nuk.uni-lj.si/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=ip&custid=s6232602&profile=eds>
63. Kacowicz, A. M. (2018). Regional Governance and Global Governance: Links and Explanations. *Global Governance*, 24(1), 61–79. Dostopno prek <http://nukweb.nuk.uni-lj.si/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=ip&custid=s6232602&profile=eds>
64. Kadayifci-Orellana, S. A. (2009). Ethno-Religious Conflicts: Exploring the Role of Religion in Conflict Resolution. V J. Bercovitch, V. Kremenyuk in I. W. Zartman (ur.), *The SAGE Handbook of Conflict Resolution* (str. 264–285). Los Angeles, London, New Delhi, Singapur, Washington DC: Sage.
65. Kaddorah, E. Y. (2018). The Regional Geo-sectarian Contest over the Gulf. *Insight Turkey*, 20(2), 21-32. Dostopno prek <http://nukweb.nuk.uni-lj.si/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=ip&custid=s6232602&profile=eds>
66. Kalin, S. in Barrington, L. (2017, 14. maj). Fury, resignation, silence in region as U.S. opens Jerusalem embassy. *Reuters*. Dostopno prek <https://www.reuters.com/article/us-israel-usa-embassy-arabs/fury-resignation-silence-in-region-as-u-s-opens-jerusalem-embassy-idUSKCN1IF2DA>
67. Kamrava, M. (2013). Mediation and Saudi Foreign Policy. *Orbis*, 57(1), 152–170. Dostopno prek <https://www.researchgate.net/publication/256821641/download>
68. Karim, Q. A. (2007). Arab Peace Plans: Initiatives That Lack Initiative. *Palestine-Israel Journal of Politics, Economics & Culture*, 13(4), 40-48. Dostopno prek <http://nukweb.nuk.uni-lj.si/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=ip&custid=s6232602&profile=eds>
69. Kechichian, J. A. (2007). Can Conservative Arab Gulf Monarchies Endure a Fourth War in the Persian Gulf? *Middle East Journal*, 61(2), 283–306. Dostopno prek <http://nukweb.nuk.uni-lj.si/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=ip&custid=s6232602&profile=eds>
70. Kelkitli, F. A. (2016). Saudi-Iranian Entanglements in the Persian Gulf: Is Rapprochement Possible? *The Turkish Yearbook of International Relations*, 47, 23–44.

- Dostopno prek <http://nukweb.nuk.uni-lj.si/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=ip&custid=s6232602&profile=eds>
71. Khoury, N. A. (2013). The Arab Cold War Revisited: The Regional Impact Of The Arab Uprising. *Middle East Policy*, 20(2), 73–87. Dostopno prek <http://nukweb.nuk.uni-lj.si/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=ip&custid=s6232602&profile=eds>
 72. Knell, Y. (2017, 20. junij). Qatar Gulf row threatens cash crisis for Gaza. *BBC*. Dostopno prek <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-40325803>
 73. Kriesberg, L. (1998). *Constructive Conflicts: From Escalation to Resolution*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield.
 74. Kriesberg, L. (2009). The Evolution of Conflict Resolution. V J. Bercovitch, V. Kremenyuk in I. W. Zartman (ur.), *The SAGE Handbook of Conflict Resolution* (str. 15–33). Los Angeles, London, New Delhi, Singapur, Washington DC: Sage.
 75. Lake, D. A. in Rothchild, D. S. (ur.). (1998). *The International Spread of Ethnic Conflict: Fear, Diffusion, and Escalation*. Princeton: Princeton University Press.
 76. Lefebvre, J. A. (2009). Oman's Foreign Policy in the Twenty-First Century. *Middle East Policy*, 17(1), 99–114. Dostopno prek <http://nukweb.nuk.uni-lj.si/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=ip&custid=s6232602&profile=eds>
 77. Lulofs, R., S. in Dudley D. C. (2000). *Conflict: from theory to action*. Boston: Allyn and Bacon, cop.
 78. Mann, J. (2013). A reassessment of the 1967 Arab oil embargo. *Israel Affairs*, 19(4), 693–703. Dostopno prek <http://nukweb.nuk.uni-lj.si/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=ip&custid=s6232602&profile=eds>
 79. Marteu, E. (2018, 24. junij). Saudi Arabia and the Israel-Palestine conflict: between a rock and a hard place. *The Conversation*. Dostopno prek <http://theconversation.com/saudi-arabia-and-the-israel-palestine-conflict-between-a-rock-and-a-hard-place-98129>
 80. Mearsheimer, J. J. (2013). Structural Realism. V T. Dunne, M. Kurki in S. Smith (ur.), *International Relations Theories: Discipline and Diversity* (77–94). Oxford: Oxford University Press.
 81. Meital, Y. (2000). The Khartoum Conference and Egyptian Policy after the 1967 War: A Reexamination. *Middle East Journal*, 54(1), 64–82. Dostopno prek https://www-jstor-org.nukweb.nuk.uni-lj.si/stable/4329432?&seq=1#metadata_info_tab_contents

82. Miller, R. (2016). *Desert Kingdoms to Global Powers: The Rise of the Arab Gulf*. New Haven in London: Yale University Press.
83. Milton-Edwards, B. (2008). The Ascendance of Political Islam: Hamas and consolidation in the Gaza Strip. *Third World Quarterly*, 29(8), 1585–1599. Dostopno prek <http://nukweb.nuk.uni-lj.si/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=ip&custid=s6232602&profile=eds>
84. Naor, M. (2008). Israel's 1948 War of Independence as a Total War. *Journal of Contemporary History*, 43(2), 241–257. Dostopno prek https://www-jstor-org.nukweb.nuk.uni-lj.si/stable/30036505?&seq=1#metadata_info_tab_contents
85. Nguyen, T., H., Y. (2002). Beyond Good Offices? The role of regional organizations in conflict resolution. *Journal of International Affairs*, 55(2), 463–484. Dostopno prek https://navalwarcollege.blackboard.com/bbcswebdav/pid-417470-dt-content-rid-2017029_1/courses/T.RES.JMO.SLC.UPDATES.2012/SLC%202017%20Readings/JMO_SLC_2017/contents/Block%20III/NWC%20Readings/NWC%203181%20Nguyen.pdf
86. Nuruzzaman, M. (2013). Politics, Economics and Saudi Military Intervention in Bahrain. *Journal of Contemporary Asia*, 43(2), 363–378. Dostopno prek <http://eds.a.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=dc484b69-6a63-4b2d-b454-4a74e1c6009e%40sessionmgr4010>
87. *OAPEC*. (b. d.). Member Countries. Dostopno prek <http://www.oapecorg.org/Home/About-Us/Member-Countries>
88. Ottaway, M. (2008). Diplomacy in the Middle East: Arab Allies Push Their Own Agendas. *Harvard International Review*, 30(3), 68–71. Dostopno prek <http://nukweb.nuk.uni-lj.si/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=ip&custid=s6232602&profile=eds>
89. Pipenbaher, B. (2009). *Vere in običaji na območju izvajanja mirovnih operacij*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.
90. Pisecky, H. in Grinberg, A. (2015). Iran and the Muslim Brotherhood in the Arabic-Speaking World: The Best Of Enemies? *Middle East Review*, 19(3), 10–18. Dostopno prek <http://nukweb.nuk.uni-lj.si/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=ip&custid=s6232602&profile=eds>
91. Pogodba o neširjenju jedrskega orožja – *Treaty on the Non-proliferation of Nuclear Weapons*, podpisana 1. julija 1968, v veljavi od 5. marca 1970. Dostopno prek <http://www.un.org/en/conf/npt/2015/pdf/text%20of%20the%20treaty.pdf>

92. Proctor, P. (2008). The Mythical Shia Crescent. *Parameters*, 38(1), 30–42. Dostopno prek <http://ssi.armywarcollege.edu/pubs/parameters/articles/08spring/proctor.pdf>
93. Rabi, U. (2005). Oman and the Arab–Israeli Conflict: The Reflection of a Pragmatic Foreign Policy. *Israel Affairs*, 11(3), 535–551. Dostopno prek <http://nukweb.nuk.uni-lj.si/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=ip&custid=s6232602&profile=eds>
94. Rabi, U. (2009). Qatar's Relations with Israel: Challenging Arab and Gulf Norms. *Middle East Journal*, 63(3), 443–459. Dostopno prek https://www-jstor-org.nukweb.nuk.uni-lj.si/stable/20622930?&seq=1#metadata_info_tab_contents
95. Rabi, U. in Mueller, C. (2017). The Gulf Arab states and Israel since 1967: from 'no negotiation' to tacit cooperation. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 44(4), 576–592. Dostopno prek https://www.academia.edu/34483980/The_Gulf_Arab_states_and_Israel_since_1967_from_no_negotiation_to_tacit_cooperation?auto=download
96. Rafique, M. U. in Erum, R. (2016). Nuclear Agreement Between Iran And P5+1. *The Government: Research Journal of Political Science*, 5(5), 149–161. Dostopno prek <http://nukweb.nuk.uni-lj.si/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=ip&custid=s6232602&profile=eds>
97. Ramsbotham, O., Woodhouse, T., in Miall, H. (2008). *Contemporary conflict resolution: the prevention, management and transformation of deadly conflicts*. Cambridge: Polity.
98. Rapoport, D. C. (1993). Comparing Militant Fundamentalists Movements and Groups. V M. E. Marty in R. S. Appleby (ur.), *Fundamentalism and the State: Remaking Politics, Economies, and Militance* (str. 429–461). Chicago in London: The University of Chicago Press.
99. Rasler, K. (2000). Shocks, Expectancy Revision, and the De-Escalation of Protracted Conflicts: The Israeli-Palestinian Case. *Journal of Peace Research*, 37(6), 699–720. Dostopno prek <https://www-jstor-org.nukweb.nuk.uni-lj.si/stable/pdf/424755.pdf?refreqid=excelsior%3A021e88bc505552a6a6e48fb9ccc54c2>
100. Regencia, T. (2018, 6. avgust). What US sanctions against Iran will snap back on Tuesday? *Al Jazeera*. Dostopno prek <https://www.aljazeera.com/news/2018/08/sanctions-iran-snap-tuesday-180804193910915.html>
101. Resolucija Generalne skupščine ZN 181 (II) - *UN General Assembly Resolution 181 (II)*, sprejeta 29. novembra 1947 v New Yorku. Dostopno prek <https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/0/7F0AF2BD897689B785256C330061D253>

102. Reuters. (2018, 8. maj). Saudi Arabia says backs U.S. decision to withdraw from Iran nuclear deal. Dostopno prek <https://www.reuters.com/article/us-iran-nuclear-gulf/saudi-arabia-says-backs-u-s-decision-to-withdraw-from-iran-nuclear-deal-idUSKBN1I92SH>
103. Rezaei, F. (2018). Iran's Nuclear Agreement: The Three Specific Clusters of Concerns. *Insight Turkey*, 20(2), 167–199. Dostopno prek <http://nukweb.nuk.uni-lj.si/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=ip&custid=s6232602&pr ofile=eds>
104. Russet, B. in Starr, H. (1992). *Svetovna politika: izbira možnosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
105. Salavatian, H. in dr. (2015). Iran and Saudi Arabia: the dilemma of security, the balance of threat. *Journal of Scientific Research and Development*, 2(2), 141–149. Dostopno prek <http://jsrad.org/wp-content/2015/Issue%202,%202015/26%202015-2-2-141-149.pdf>
106. Sandole, D. J. D. in dr. (2009). *Handbook of conflict analysis and resolution*. London, New York: Routledge.
107. Schueftan, D. (2017). Israel's Regional Alliances: Strategic Relations with Saudi Arabia and the Gulf States in Historical Perspective. V J. Teitelbaum (ur.), *Saudi Arabia, the Gulf, and the New Regional Landscape* (str. 87–93). Ramat, Izrael: The Begin-Sadat Center for Strategic Studies. Dostopno prek <https://besacenter.org/wp-content/uploads/2017/06/MSPS133.pdf>
108. Silvestri, S. in Mayall, J. (2015). *The Role of Religion in Conflict and Peace-building*. London: The British Academy. Dostopno prek https://www.britac.ac.uk/sites/default/files/Role-of-religion-in-conflict-peacebuilding_0.pdf
109. Skupni celovit akcijski načrt – *Joint Comprehensive Plan of Action* [JCPOA], podpisan 14. julija 2015, v veljavi od 16. januarja 2016. Dostopno prek <http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/122460/full-text-of-the-iran-nuclear-deal.pdf>
110. Statut IAEA – *The Statute of the IAEA*, sprejet 23. oktobra 1956, v veljavi od 29. julija 1957. Dostopno prek <https://www.iaea.org/about/statute>
111. Stephens, M. (2017). Why key Arab countries have cut ties with Qatar – and what Trump had to do with it. V M. Lynch in S. Dahle (ur.), *The Qatar Crisis* (str. 12–14). Dostopno prek https://pomeps.org/wp-content/uploads/2017/10/POMEPS_GCC_Qatar-Crisis.pdf
112. Sunik, A. (2017). Need for Cooperation, Fear of Hegemony: Agreement and Discord in the GCC. V J. Teitelbaum (ur.), *Saudi Arabia, the Gulf, and the New Regional Landscape*

- (str. 81–87). Ramat, Izrael: The Begin-Sadat Center for Strategic Studies. Dostopno prek <https://besacenter.org/wp-content/uploads/2017/06/MSPS133.pdf>
113. Šterbenc, P. (2005). *Šiiti: geneza, doktrina in zgodovina odnosov s suniti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
114. Šterbenc, P. (2006). Zmaga Hamasa na palestinskih volitvah kot posledica katastrofalnih razmer, v katerih živi palestinski narod. *Teorija in praksa*, 43(5–6), 752–775. Dostopno prek http://dk.fdv.uni-lj.si/db/pdfs/tip20065-6_Sterbenc.pdf
115. Šterbenc, P. (2011a). *Zahod in muslimanski svet: Akcije in reakcije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
116. Šterbenc, P. (2011b). Spremnna beseda. V E. Valenčič, *Obleganje Gaze: Ubijanje palestinskega ljudstva* (str. 293–328). Ljubljana: Založba Pasadena.
117. Šterbenc, P. (2013). Iranski jedrski program : grožnja ali zahteva po enakopravnosti? *Časopis za kritiko znanosti*, 41(252), 151–203. Dostopno prek <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-B7AZCTHF/90a31944-7347-4721-a678-48c1538de020/PDF>
118. Šterbenc, P. (2016). OZN in vprašanje Palestine. *Teorija in praksa*, 53(3), 659–675. Dostopno prek http://dk.fdv.uni-lj.si/db/pdfs/TiP2016_3_Sterbenc.pdf
119. Šterbenc, P. (2018). How to understand the war in Syria. *Annales, Series Historia et Sociologia*, 28(1), 13–28. Dostopno prek http://zdjp.si/wp-content/uploads/2018/08/ASHS_28-2018-1_STERBENC.pdf
120. Teitelbaum, J. (2009). *The Arab Peace Initiative: A Primer and Future Prospects*. Jeruzalem: Jerusalem Center for Public Affairs. Dostopno prek <http://www.jcpa.org/text/Arab-Peace-Initiative.pdf>
121. Teitelbaum, J. (2018). *Saudi Arabia and the New Regional Landscape: How Does Israel Fit In?* Jeruzalem: Friends of Israel Initiative. Dostopno prek <http://friendsofisraelinitiative.org/contents/uploads/strategic/SO5v1.pdf>
122. Tessler, M. (1994). *A history of the Israeli-Palestinian conflict*. Bloomington; Indiana: Indiana University Press.
123. *The Guardian*. (2017, 1. maj). Hamas presents new charter accepting a Palestine based on 1967 borders. Dostopno prek <https://www.theguardian.com/world/2017/may/01/hamas-new-charter-palestine-israel-1967-borders>
124. Thornton, T. P. (1991). Regional Organizations in Conflict Management. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 518, 132–142. Dostopno prek

https://www-jstor-org.nukweb.nuk.uni-lj.si/stable/1046502?&seq=1#metadata_info_tab_contents

125. Tirone, J. (2018, 31. avgust). Inspectors Say Iran Is Still Abiding by the Nuclear Deal. *Bloomberg*. Dostopno prek <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-08-31/iran-abiding-by-nuclear-deal-as-eu-struggles-to-preserve-it>
126. Toft, M. D. (2013). Religion and International Relations Theory. V W. Carlsnaes, T. Risse in B. A. Simmons (ur.), *Handbook of International Relations* (str. 673–692). Los Angeles, London, Washington, New Delhi in Singapur: Sage.
127. Totten, M. J. (2016). The New Arab-Israeli Alliance. *World Affairs*, 179(2), 28–36. Dostopno prek <http://nukweb.nuk.uni-lj.si/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=edsggr&AN=edsgcl.475226003&lang=sl&site=eds-live>
128. Tuastad, D. (2013). Hamas-PLO Relations Before and After the Arab Spring. *Middle East Policy*, 20(30), 86–98. Dostopno prek <http://eds.b.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=f6c5924a-6d27-4f68-891a-7b07cbcd2c2a%40sessionmgr103>
129. Tzemprin, A. in dr. (2015). The Middle East Cold War: Iran-Saudi Arabia and the Way Ahead. *Croatian Political Science Review* 52(4–5), 187–202. Dostopno prek <http://nukweb.nuk.uni-lj.si/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=117129371&lang=sl&site=eds-live>
130. Ulrichsen, K. C. (2014). *The Gulf States and Israeli–Palestinian Conflict Resolution* (Baker Institute Policy Report). Houston: Rice University; James A. Baker III Institute for Public Policy of Rice University. Dostopno prek <http://www.bakerinstitute.org/media/files/files/20f674a4/CME-pub-PolicyReport61.pdf>
131. Ulrichsen, K. C. (2016). *Israel and the Arab Gulf states: Drivers and Directions of change*. Houston: Rice University; James A. Baker III Institute for Public Policy of Rice University. Dostopno prek https://www.bakerinstitute.org/media/files/research_document/13eaaa71/CME-pub-GCCIsrael-090716.pdf
132. Ulrichsen, K. C. (2017). What's going on with Qatar? V M. Lynch in S. Dahle (ur.), *The Qatar Crisis* (str. 6–8). Dostopno prek https://pomeps.org/wp-content/uploads/2017/10/POMEPS_GCC_Qatar-Crisis.pdf
133. Ulrichsen, K. C. (2018). Lessons and Legacies of the Blockade of Qatar? *Insight Turkey*, 20(2), 11–20. Dostopno prek <http://nukweb.nuk.uni-lj.si/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=ip&custid=s6232602&profile=eds>

134. Ulutaş, U. in Duran, B. (2018). Traditional Rivalry or Regional Design in the Middle East? *Insight Turkey*, 20(2), 81–105. Dostopno prek <http://eds.a.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=b5391990-2309-4a1b-98e6-e2a268accad2%40sessionmgr4006>
135. Ustanovna listina Združenih narodov – *Charter of the United Nations*, podpisana 26. junija 1945 v San Franciscu, v veljavi od 24. oktobra 1945. Dostopno prek <http://www.un.org/en/charter-united-nations/>
136. Wastnidge, E. (2017). Iran and Syria: An Enduring Axis. *Middle East Policy*, 24(2), 148–159. Dostopno prek <http://nukweb.nuk.uni-lj.si/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=ip&custid=s6232602&profile=eds>
137. Združeni narodi [ZN]. (2008). *The Question of Palestine and the United Nations*. New York: United Nations. Dostopno prek <https://unispal.un.org/pdfs/DPI2499.pdf>
138. Združeni narodi [ZN]. (b. d.). *Eight Point Peace Plan by Crown Prince Fahd ibn Abd al-Aziz of Saudi Arabia*. Dostopno prek <https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/0/5FB09709F4050B8985256CED007390D8>